

ҚАТЪИЙ ТАРТИБ-ИНТИЗОМ ВА ШАХСИЙ ЖАВОБГАРЛИК – БОШ МЕЗОН

Ўзбекистон Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг кенгайтирилган ҳайъат йиғилиши бўлиб ўтди. Унда вазирлик тизимидаги компания, уюшма, бирлашма, корхона ва ташкилотлар, олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасалари, Қорақалпоғистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, вилоятлар Қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармалари ҳамда Ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари раҳбарлари иштирок этди.

Кун тартибда вазирлик тизимидаги 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ҳамда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш бўйича чора-тадбирларнинг бажарилиши якунлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 14 январдаги мажлисида белгилаб берилган устувор вазифалар ижросини сўзсиз таъминлаш билан боғлиқ масалалар муҳокама қилинди.

Мажлисида таъкидландики, 2016 йилда соҳанинг барча тармоқларида 47 трлн. 486 млрд сўмлик ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулоти ишлаб чиқарилиб, ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 6,6 фоизлик ўсишга эришилди. Шунингдек, 217,1 млрд сўмлик саноат маҳсулотлари, 29,8 млрд сўмлик (ўтган йилга нисбатан ўсиш 27,5%) халқ истеъмоли товарлари ишлаб чиқарилган. Лимит доирасида давлат бюджети маблағлари ҳисобидан 522,5 млрд сўм ҳажмдаги капитал қўйилмалари ўзлаштирилиб, шундан 454 млрд 875,8 млн сўмлик (4,8%) қурилиш-монтаж ишлари амалга оширилган.

Инвестиция дастури дорасида 13 та лойиҳа бўйича 155,2 млн АҚШ доллари миқдоридаги маблағлар жалб этилиб, бу борадаги топшириқ 116,7 фоизга бажарилиб, "Сугориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш Давлат дастури" доирасида эса 427,5 млрд сўмлик (2015 йилда 350,4 млрд сўм) маблағлар ўзлаштирилган.

Маҳаллийлаштириш Дастури асосида тизим корхоналари томонидан 17 та лойиҳа бўйича 24 млрд 437,4 млн сўмлик (прогнозга нисбатан 104,3%) маҳсулот ишлаб чиқарилган.

Инвестиция, маҳаллийлаштириш, касаначилик ва соҳанинг турли тармоқларини ривожлантиришнинг мақсадли дастурлари доирасида тизимдаги корхоналар томонидан жами 15,7 мингта (105,3 %) янги иш ўринлари яратилган.

Ўтган йили боғбон ва соҳибкорларимиз ички ва ташқи бозорга 2015 йилга нисбатан мева-сабзавот 11,2%,

картошка 9,7%, сабзавот маҳсулотлари 10,4% кўп ноз-неъмат етиштиришга эришилди.

Чорвачилик тармоқларини ривожлантириш дастурлари доирасида амалга оширилган ишлар ҳам ўз самарасини бермоқда. 2016 йилда йирик шохли қорамоллар бош сони 2015 йилга нисбатан 104,4%, қўй ва эчкилар 105%, паррандалар 106,5%, гўшт ишлаб чиқариш 104,1%, сут етиштириш 105%, тухум ишлаб чиқариш 113,0 фоизни ташкил этган.

Йиғилишда вазирлик тизимидаги ташкилот, муассаса ва корхоналарнинг фаолияти танқидий таҳлил қилиниб, фойдаланилмаётган имкониятлар ва йўл қўйилган камчиликларга, ечимини кутаётган муамоларга алоҳида тўхталиб ўтилди.

Тизимда ўтган йили йўл қўйилган хато ва камчиликларни бартараф этиш, уларнинг жорий йилда такоррланишининг олдини олиш, фойдаланилмаган имкониятлар ҳамда ресурсларни ишга солиш учун ҳар бир мутасадди раҳбар ўз ишига танқидий ёндашган ҳолда қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик ҳисси билан фаолият юритмоғи лозим.

Бу борада кўп тармоқли фермер хўжаликларини янада ривожлантириш, деҳқон хўжаликлари имкониятларидан самарали фойдаланиш, замонавий, интенсив, ресурс тежовчи агротехнологияларни кенг жорий этиш, мева-сабзавот ва чорвачилик маҳсулотларини чуқур қайта ишлаш асосида озиқ-овқат маҳсулотлари етиштириш ҳажмларини кўпайтириш каби кенг кўламли ишларни амалга ошириш чора-тадбирлари дастурини зудлик билан ишлаб чиқиш ниҳоятда долзарбдир. Деҳқон хўжаликларида тизимли тарзда керакли маслаҳат ва тавсиялар, уруғлик ва минерал ўғитлар, хуллас ҳар жиҳатдан кўмак бериш даркор.

Жорий йил учун озиқ-овқат дастури доирасида белгиланган мева-сабзавотчилик йўналишидаги лойиҳалар, жумладан, интенсив мевали боғлар ва янги токзорлар барпо

этиш, яроқсизларини реконструкция қилиш, музлаткичли-омборхоналар, иссиқхоналар ва қайта ишлаш корхоналарини тармоқ жадвалларида белгиланган муддатларда ташкил этилишини таъминлаш бозорларимиз тўкинлиги, нарх-наво барқарорлигининг муҳим омили эканлиги барча мутасаддиларнинг диққат-эътиборида бўлмоғи керак.

Бу борада алоқадор ходим ва мутахассислар томонидан сабзавот, полиз, картошка экинларини экиш, янги боғ ва токзорлар барпо этиш, агротехник тадбирларни сифатли қилиб ўз муддатларида амалга ошириш борасида жойларда амалий-услубий ёрдам кўрсатиш, мониторинг юритиш талаб этилади.

Мажлисида шунингдек, ирригация тармоқларини тизимли реконструкция қилиш, насос станциялари ва тик сугориш қудуқлари орқали сугориладиган ҳамда сув таъминоти оғир бўлган майдонларда сувни тежайдиган технологияларни қўллаш, бу борада ташаббускор фермер хўжаликларини бирма-бир аниқлаб, уларга яратилган имтиёزلарни пухта тушунтирган ҳолда ҳар томонлама амалий ёрдам кўрсатиш лозимлиги қайд этиб ўтилди.

Танқидий, таҳлилий руҳда ўтган ҳайъат йиғилишида қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик — ҳар бир масъул шахс фаолиятининг кундалик қоидаси бўлмоғи алоҳида таъкидланди. Бу қоида тизимда меҳнат қилётган барча раҳбар ва мутахассисларнинг кундалик шиорига айланмоғи лозим. Шунда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёев томонидан Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 14 январдаги мажлисида белгилаб берилган энг муҳим устувор вазифаларнинг сўзсиз бажарилишини таъминлаш бўйича кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишдек улуғвор ишларга соҳа мутасаддилари ўзларининг муносиб ҳиссаларини қўшадилар.

Муҳокамалар якунида ҳайъат йиғилишининг қарори қабул қилиниб, 2017 йилда соҳани ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга алоқадор дастурларнинг энг муҳим йўналишлари ва устувор вазифалари бўйича амалий чора-тадбирлар белгиланди.

Ўзбекистон Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги матбуот хизмати

МУЛОҚОТ ВА МАНФААТЛАР УЙҒУНЛИГИ

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг шу йил 14 январь куни бўлиб ўтган мамлакатимизни 2016 йилдаги ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси кенг жамоатчилик томонидан катта қизиқиш билан ўрганилмоқда. Президентимиз ўз маърузасида фуқаролар билан очиқ мулоқотни йўлга қўйишнинг янги самарали усул ва механизмларини амалиётга татбиқ қилиш, жумладан, барча даражадаги ҳокимлар, прокуратура, ички ишлар органлари раҳбарларининг аҳоли олдида ҳисобот бериш тизимини жорий этиш кераклиги, тадбиркорлар ва фермерлар манфаатини ҳимоя қилиш каби истиқболимиз тараққиётини белгилаб берадиган кўплаб долзарб масалалар хусусида алоҳида тўхталиб ўтди.

Бу юртдошларимиз томонидан катта қувонч билан кутиб олиниб, уларнинг эътирофига сазовор бўлмоқда. Эндиликда аҳоли ҳокимият органларига эмас, ҳокимият аҳолига хизмат қилиши керак деган тамойил ҳар бир мансабдор шахснинг дастуриламалига айланиши зарурлиги мажлисда алоҳида таъкидлангани фуқароларнинг давлат ва жамиятга, қонунларга ва шу билан бирга келажакка бўлган ишончини янада мустаҳкамламоқда.

— Президентимизнинг аҳоли, айниқса, тадбиркорларни қийнаб келаётган муаммоларни ўз вақтида бартараф этиш, улар фаолиятига ноқонуний аралашиш мумкин эмаслигини билдирганларини эшитиб, очиғи, тадбиркорни давлат ва қонун ҳимоя қилаётганидан кўнглим тоғдек кўтарилди, — дейди Карманалик тадбиркор Хусан Эшмуродов. — Ўтган йили якка тартибдаги тадбиркор сифатида рўйхатдан ўтиб, аҳолига хизмат кўрсатиш мақсадида Самарқанддаги “JV MAN Auto-Uzbekistan” заводидан автосамосвал олиш учун ўз маблағим ва етмаганига банкдан кредит олиб, белгиланган сум-

мани тўладим. Салкам етти ой давомида улар орқасидан югурдим. Ҳар сафар ҳар хил баҳоналарни рўқач қилиб, автосамосвални ололмасдан юрдим. Ўтган йилнинг декабрь ойида мазкур масала юзасидан Бош вазирнинг виртуал қабулхонасига мурожаат қилдим. Буни қарангки, 7 ойда битмаган ишим 7 кунда ижобий натижасини топди. Янги 2017 йил — Халқ билан мулоқот ва Инсон манфаатлари йилини бутун оила аъзоларимиз билан ана шундай қувонч билан кутиб олдик. Тадбиркорга шундай шароитларни яратиб бераётган мустақил давлатимизда янгича ишлаш, янгича яшашдан кўра бахт бўлмаса керак. Чунки, қилган ҳалол меҳнатимиз туфайли ўзимизнинг ҳам, иқтисодий аҳволимизни ҳам яхшилаёмиз, тўйлар қиламиз, замонавий уй-жойлар куриб, давлатга ҳам солиқларни ўз вақтида тўлаб, билдирилган ишончини оқлаймиз.

Президентимиз мажлисда мамлакатимизда 2017 йил иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларидан бири — қишлоқда янги мулкдорлар синфи — фермер

хўжаликлари фаолиятини янада ривожлантиришда бартараф этилиши лозим бўлган муаммоларни алоҳида кўрсатиб ўтди. Бу эса ерни қадрлаб келаётган деҳқону фермерларни янада руҳлантириб юборди.

— Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев фермерларни узоқ йиллардан бери қийнаб келаётган муаммолардан бири — фосфорли ўғитларни етказиб беришдаги танқисликлар, уларнинг нарх-навоси йилдан-йилга ошиб бораётгани ҳақида сўзлаганда тўғриси, жуда ҳаяжонланиб кетдик, — дейди Навбахор туманидаги “Янгиер” кўп тармоқли фермер хўжалиги бошлиғи Ойбек Ҳамроев. — Ана шу муаммо туфайли ғалла, пахта ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларидан олган даромадимизнинг катта қисмини минерал ўғитларга ажратишимизга тўғри келарди. Эндиликда бу масалага адолатли ёндошилиб, биз етиштирган маҳсулот ва хизмат кўрсатиш ташкилотлари берадиган маҳсулотлар ўртасида мутаносиблик яратилади, албатта. Бу эса бизга иқтисодий барқарорлигимизни таъминлаш, қишлоқ хўжалиги тармоқларини кенгайтириш, замонавий қишлоқ хўжалиги техникалари сотиб олиш, янги иш ўринлари яратиш имконини беради.

Ҳа, мулоқот ва манфаатлар уйғунлиги ватанимиз тараққиёти, халқимиз фаровонлигига хизмат қилади. Буни жорий йилнинг дастлабки кунларидан англаган ҳар бир юртдошимиз ўз ишига масъулият билан ёндошиб, юксак ишонч билан меҳнат қилмоқда.

Б.ТОШНАЗАРОВ,
ўз мухбиримиз.

ДЕҲҚОН ДАЛАГА ОТЛАНДИ

ёки пахтачиликда февраль ойида амалга ошириладиган агротадбирлар

Мамлакатимиз деҳқончилиги сугорма деҳқончиликка асосланган. Сабаби тупроқларимизда табиий намлик экинлардан юқори ва сифатли ҳосил олиш учун етарли эмас. Текис чўлсаҳро минтақаларида йилига 90-120 мм, тоғ ва тоғ олди минтақаларида эса 360 мм гача ёғин ёғиши мумкин. Бу фақат қиш ва баҳор ойларида бўлиб, кейинчалик ҳаво ҳароратининг ошиши натижасида ушбу намлик ҳам буғланиб кетади.

Шунингдек, республикаимиз деҳқончилиги учун сугориш сувлари асосан қўшни мамлакатлардаги баланд тоғлар ҳисобига ҳосил бўлиб, дарёларимиз ушбу сувлардан тўйинади. Демак, тупроқда нам тўплаш, уни сақлаш ва уруғни (айниқса, чигитни) ернинг табиий намига ундириб олиш, ғўза парваришидаги барча агротехник тадбирларни амалга оширишда сувтежовчи усулларни қўллаш деҳқончилигимиз учун муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Тупроқда етарли даражада нам тўплаш ва сақлаш учун ерларни сифатли шудгорлаш, пушта олиб қўйиш, текислаш, куз-қиш мавсумида тупроқ шўрини ювиш, яхоб суви бериш, органик ўғитлар солиш, баҳорда захира суви тараш ва бошқа тадбирларни амалга ошириш лозим.

Оқоридаги тадбирларни илмий асосланган тавсияларга риоя қилган ҳолда муддатида ва сифатли амалга ошириш деҳқончиликда муҳим аҳамият касб этади. Шунинг билан олиб, февраль ойида қишлоқ хўжалиги ходимларининг асосий юмушларига қуйидагиларни киритиш мумкин.

Шўр ювиш ишларини давом эттириш. Тупроқнинг шўрланиш даражасини ҳисобга олиб, кучсиз шўрланган ерларда гектарига 2000-2500 м³ сув сарфлаб 1 марта, ўртача шўрланган ерларда гектарига 4000-4500 м³ сув сарфлаб 2 марта, кучли шўрланган ерларда гектарига 6000-6500 м³ сув сарфлаб 3 марта шўр ювиш ишларини ўтказиш керак. Шўр ювиш ишлари 10 февралга қадар тугалланиши лозим.

Шўри ювилган майдонларга органик ўғитлар солиш. Ма-

ҳаллий ўғитлар ерга шўр ювилгунга қадар солинганда яхши натижа бериши аввалдан маълум. Баъзи бир сабаблар туфайли бу иш амалга оширилмаган тақдирда ярим чириган гўнг тез кунда далаларга олиб чиқилиши ҳамда фосфорли ва калийли минерал ўғитлар чизель остига солиниши лозим.

Амударёнинг қуйи қисмидаги Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм ва Бухоро вилоятларининг қадимдан сугорилиб деҳқончилик қилинаётган ерларига гўнг, одатда кузги шудгорлашдан ёки баҳорги шудгорлашдан аввал шўр ювишга қадар солинади.

Нам тўплаш. Ушбу тадбир, айниқса, ер ости сувлари чуқур жойлашган, кучли шамол эсадиган минтақаларда ўтказилиши жуда муҳим ҳисобланади. Бундай жойларда биринчидан, бороналашни тез ўтказиш, шудгор натижасида ҳосил бўлган марзаларни текислаш ишлари тупроқдаги намликнинг яхши сақланишига олиб келади. Кузда шудгор ўтказилган экин майдонларида эрта баҳорда бороналаш ишлари биринчи навбатда, сизот сувлар чуқур жойлашган, кейин эса сизот сувлар юза жойлашган майдонларда ўтказиш мақсадга мувофиқдир.

Ёғингарчиликлар туфайли тўпланган намликнинг чигитни ундириб олишга етарли бўлмаслиги нам тўплаш ва яхоб суви берилишини талаб этади. Чунончи, кучли шамоллар таъсирида ернинг устки қисми экиш олдидан қуриб қолади. Демак, ер ости суви чуқур жойлашган, ёғин-сочин кам бўладиган оч тусли ва типик бўз тупроқларда куз-қиш ойларида нам тўплаш сувини бериш муҳим агротехник тад-

бир ҳисобланади. Яхоб суви берилган ёки тупроғи ювилган майдонларда намни сақлаш мақсадида, эрта баҳорда ўтказиладиган бороналаш ишлари зигзаг шаклдаги ва 200 мм келадиган тишли бороналар ёрдамида бажарилади.

Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм, Бухоро ва Навоий вилоятларининг яхоб суви берилган ёки шўр ювилган экин майдонларида ҳайдов қатлами зичлашган бўлса, баҳорги бороналаш самара бермаслиги мумкин. Бундай тупроқли майдонлар борона тиркалган ҳолда чизелланади ёки дискаланади. Эрта баҳорги ишлов беришда тишли ва дискли бороналардан тўғри фойдаланиш тупроқнинг ҳайдов қатламини зичлаштирмасдан экишга сифатли тайёрлашни, энг муҳими намликнинг яхши сақланиши ҳамда ернинг оби-тобида етилишини таъминлайди.

Кузда шудгор ўтказилган майдонларда нам тўплаш мақсадида, эрта баҳорда (февраль охири-март ойи бошларида) 8-10 см чуқурликда 2 қаторли зигзаг борона билан бороналанади. Бороналаш бегона ўтлар сонини анча камайтиради. Бу тадбир асосан тупроқнинг етилишига боғлиқ ҳолда, жумладан Сурхондарё, Қашқадарё, Бухоро ва Самарқанд вилоятларида февраль ойида, Тошкент, Сирдарё ва Жиззах вилоятлари ҳамда Фарғона водийсида февраль ойининг охири ва мартнинг бошларида, Хоразм вилояти ва Қорақалпоғистон Республикасида март ойида ўтказилади.

Бороналаш ер ҳайдаш йўналишига нисбатан диагональ ҳолда амалга оширилса, агрегатларнинг иш унумдорлиги ортади, ишнинг сифати яхшиланади, агрегатларнинг бурилиш жойлари камаяди.

Тупроғи шўрланмаган, намлик ва ёғингарчилик кам бўладиган Қашқадарё вилоятининг Нишон, Косон, Миришкор, Қарши, Муборак ва Касби туманларида, Сурхондарё вилоятининг барча ту-

манларида ҳамда Фарғона водийсининг баъзи туманларида ва Сирдарё вилоятининг Боёвут туманида чигит пуштага экилиши сабабли пушта олиб қўйилади. Пушта олинган майдонларда тупроқда намлик яхши сақланади ҳамда кесак ҳосил бўлиши кама-яди. Ерларнинг ҳайдов қатламида тупроқ зичлигининг мақбул ҳолати узоқ вақт сақланади. Пушта олиш технологиясида тупроқнинг устки қисмида ҳарорат текис далага нисбатан 1-3 даража юқори бўлади. Натижада чигит барвақт униб чиқади, пахта ҳосили 4-8 ц/га ошиши таъминланади.

Чигитни пушта ва жўяк олиб экиш учун текис ва бирмунча қия, тупроғи шўрланмаган, шунингдек, кам ва ўртача шўрланган, бироқ шўри яхши ювилган дала-лар танланади. Кузда пушта олиш имкони бўлмаган майдонларда баҳорда пушта олинади ва бунга тупроқнинг юза қисми етилиши билан киришилади, акс ҳолда кесак кўчиши оқибатида тупроқ юзаси нотекис бўлиб, чигитни экиш сифати бузилади ва тўлиқ кўчат олинмайди. Тупроқнинг табиий намлигига чигит ундириб олиб бўлмайдиган майдонларда нам тўплаш мақсадида баҳорда 22-25 см пушта олиб, тупроқнинг механик таркиби ва қишда тўпланган намлик даражасига кўра гектарига 600-700 м³ миқдорда захира суви берилади.

Захира суви билан тўйинтирилган тупроқларда пушта остида нам етарли бўлиб, бу чигитларнинг тезроқ ва хатосиз униб чиқишини ва тупроқнинг агрофизикавий хоссалари мақбул сақланганлиги боис ниҳоллар илдининг жадал ва соғлом ривожланишини таъминлайди. Шунингдек, пушта олинган майдонлар ер са-

тҳига қуёшдан тушаётган фойдали ҳарорат ва ёруғликни кўпроқ ўзлаштириб, ғўза ниҳолларининг ривожланишини жадаллаштиради, қатор ораларига техник ишлов беришда ўсимликлар шикастланишининг (культиваторларнинг ниҳолни кесиб кетиши) олди олинади. Шу билан бирга ниҳолларнинг дастлабки озиклантиришда берилган минерал ўғитлардан самарали фойдаланиш коэффициенти ошади.

Шамол эрозиясига кучли чалинган тупроқларни экишга тайёрлаш. Шамол эрозиясига кучли чалинган тупроқлар асосан баҳорда шудгорланади. Сўнгра тупроқдаги намликни йўқотмаслик ва сақлаб қолиш мақсадида ушбу майдонларни пешма-пеш борона қилиш зарур.

Механик таркиби оғир ўтлоқи-аллювиал ва ўтлоқи-ботқоқ тупроқларда кечки пайт қуёш чиққунга қадар ер тайёрлаш ишларини бажариш лозим. Акс ҳолда кундузги бороналаш ёки чизеллаш натижасида ҳосил бўлган намликни тезлик билан буғланиб кетиши туфайли кесакларни майдалаш қийинлашади.

Кузда шудгор остига, шунингдек, шўр ювилган майдонларга минерал ўғитлар солинмаган бўлса экиш олдида фосфорли ўғитларнинг йиллик меъёрини 60-70 фоизи (физик ҳолда аммофос 200 кг/га ёки супрефос 385 кг/га, ёки PS-Агро-250 кг/га ёки нитрофос 600 кг/га) ҳамда маҳаллий калийли ўғитнинг йиллик меъёрини 50 фоизи (калий хлориди 80 кг/га) солинади. Ўғитлар муддатида ва меъёрида қўлланилмаса, тупроқ унумдорлиги ва экинлар ҳосилдорлиги пасайиб кетади. Чунки, ҳосилнинг қарийб ярми ўғит ҳисобига шаклланади.

Гўнг чиқариш ва компост тайёрлаш. Кўп йиллик изланишлардан маълумки, маҳаллий ўғитлардан самарали фойдаланиш тупроқ табиий намлигини сақлашда муҳим аҳамиятга эга. Тупроққа қанча кўп маҳаллий ўғит солинса, шунча кўп углерод ажралиб чиқиб, ўсимликни ҳаводан озикланиш жараёнини кучайтиради, қурғоқчиликка чидамлигини ошириб, суғориш орасидаги муддатни узайтиради. Маҳаллий ўғитларни далага чиқариш билан биргалликда улардан самарали фойдаланиш мақсадида, органик ўғитларга (қорамол гўнги, парранда қийи, шаҳар чиқиндилари) дарахт барглари, ем-хашак бўлмайдиган зироатларнинг қолдиқлари, эски девор кесаги, ариқ ва зовур лойқаси ёки экишда фойдаланилмайдиган дўнгликдаги тупроқларни ҳамда табиий захиралари мавжуд бўлган кўмир кукуни, фосфорит ва ноанъанавий агрорудалар (бентонит, бентонитсимон лойлар, глоуконитлар ва бошқалар) дан компостлар тайёрлаш тавсия этилади. Бунда компост тайёрланадиган ўранинг узунлиги 40-50 метр, эни 3-3,5 метр, чуқурлиги 1,5-2,5 метр атрофида бўлиши мақсадга мувофиқ.

Шуни таъкидлаш керакки, ариқ ва зовурларни тозалаш, ички ва ташқи сув кириш тармоқларини таъмирлаш ишлари асосан февраль ойида бажарилади. Ҳар бир фермер хўжалигида қишки тадбирларнинг юқоридаги тавсияларга кўра, ўтказилиши пахтадан юқори ва сифатли ҳосил учун мустаҳкам замин яратади.

Пахта селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агротехнологиялари илмий-тадқиқот институти олимлари.

ДЕҲҚОН

*Ҳали баҳор уйқудадир, кўзларини очмаган,
Олам узра турфа-турфа рангларини сочмаган.
У кўринмас на чучмома, на ўрикнинг гулида,
Кўшиқ бўлиб янграмайди қалдирғочнинг тилида.
Эндигина кўтарилар ердан қишининг ҳовури,
Қулоқларни батанг қилмас ҳали меҳнат ғовури.
Лекин биров лойга ботиб, далани кезиб юрар,
Хаёлида сон-саноқсиз режалар чизиб юрар.
Ўйга тўла нигоҳида уфқлар акс этади,
Юрагида ташвиш билан ҳаяжон баҳс этади.*

*Ер — тириклик ташвишлари толиқтирган онаю,
Мудроқ босган онасининг қошида парвона у.
Лорсиллаган шудгордаги чизик борки — меҳнатдир,
Унга она юзидаги ажинлардай қимматдир.
У онадан илтижоли кўзларини узмайди,
Эртанги кун берадиган инъомини кўзлайди...
Ҳали баҳор ухлаб ётган бўлса қишининг мулкида,
Ҳали бўлса далаю дашт изғириннинг ҳужмида,
Бу серташвиш, бу безовта одам кимдир, қай жондир?
Дехқондир у, дехқондир у, дехқондир у, дехқондир!*

Машраб БОБОЕВ.

УРУҒЛИК ЧИГИТНИ СИФАТЛИ ТАЙЁРЛАШ ВА САҚЛАШ

Маълумки, уруғлик чигитни тозалаш, саралаш, туксизлантириш ва дорилаш ишларини давлат стандарти талаблари асосида бажарилиши пахтадан мўл ҳосил олишнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади.

Бугунги кунда республикада уруғлик чигит тайёрлаш ишлари жадаллик билан амалга оширилмоқда. Уруғлик чигитни белгиланган муддатларда сифатли қилиб тайёрланишида “Ўздавуруғназоратмарказ”, Ғўза уруғчилиги Республика маркази, “Ўзагрокимёхимоя” АЖ ва уларнинг жойлардаги бўлимлари мутахассисларининг ўрни катта.

Уруғлик чигит UZ DSt 663: 2006 Ўзбекистон давлат стандарти талаблари асосида тайёрланади. Чигит экишда Давлат реестри рўйхатидан ўтган ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудида экиш тавсия этилган ғўзанинг суперэлит, элита ҳамда биринчи, иккинчи ва учинчи авлодли уруғлик чигитдан фойдаланилади.

Уруғлик чигитлар тукли, кам тукли ҳамда туксизлантирилган ҳолда тайёрланади. Нав тозалиги суперэлит ва элита авлодли уруғлик чигитда 100%, биринчи авлодда 99%, иккинчи авлодда 98% ва учинчи авлодда 96%дан кам бўлмаслиги шарт.

Бундан ташқари, уруғлик чигит унувчанлик, намлик, туклиги, механик шикастланганлик ва қолдиқ тола кўрсаткичлари каби сифат кўрсаткичларига мос бўлиши керак. Жумладан, унувчанлик камида 90%ни, намлик 10%ни, ифлослик туксизлантирилган чигитларда 0,3%ни, кам тукли чигитларда 0,5%ни ва тукли чигитларда 0,7%ни, туклилиги туксизлантирилган чигитларда кўпи билан 0,5%ни, кам тукли чигит-

ларда 2,5%ни, механик шикастланганлик кўпи билан 7-8%ни ташкил этиши лозим.

Пахтачиликда турли касаллик, зараркунанда ва микроорганизмлардан ҳимоя қилишда уруғлик чигитни сифатли дорилаш муҳим тадбир ҳисобланади.

Илдиз чириш ва гоммоз касалликларига қарши уруғлик материални дорилаш учун П-4

65% сус.к. 4.0 л/га, Дальброн 6.0-7.0 кг/т, Зирх 36% 2.0-2.3 кг/т, Баҳор 93% с.э. 0.65 л/т, Узхитан 2% с.э. 20.0 л/т юқори биологик самарадорли уруғ дорилагичлар ҳисобланади. Ғўзанинг ёш ниҳол пайтида зарар етказувчи зараркунандаларга қарши эса, Ортен 75% н.кук 4.0 кг, Далучо 70% кук. 5.0 кг ва Крузер 3,0 кг 1000 кг уруғ ҳисобида ишлатилиши мақсадга мувофиқдир. Ушбу препаратлар ғўзани илдиз чириш ва гоммоз касаллигига ва шира-трипсларга ишлатиш учун Давлат кимё комиссиясининг махсус рўйхатига киритилган.

Дорилаш жараёнида уруғлик материалнинг сифатига, кимёвий препаратлардан ишчи эритма тайёрлаш меъёрларига ва жойларда санитар талабларни таъминлаш қоидаларига амал қилиниши шарт. Уруғликни дорилаш препаратнинг сувли суспензияси ёки унинг сувдаги эритмаси билан бажарилади. Препаратларнинг чигитларга ёпишувчанлигини яхшилаш мақсадида, ёпишқоқ кўшимчалар ишлатилади. Пахта тозалаш корхоналарида уруғлик чигит ярим хўллаш усули билан дориланади. 1 тонна тукли чигит учун 25-30 литр ишчи эритма ишлатилади.

Дориланган уруғлик чигитлар уч қатламли қоғоз қопларга массаси 30 кгдан (+,-1) ошмаган ҳолда қопланиб, оғзи зич қилиб беркитилади.

Тайёр уруғлик чигит олдиндан текширилган махсус омборларда селекцион нави, авлоди, миқдори ва бошқа кўрсаткичлари бўйича алоҳида сақланади. Омборнинг томи тўлиқ ёпилган бўлиши ва ундан чакка ўтмаслиги; қопланган уруғлик чигитларни сақлаш учун етарли миқдордаги ёғоч тагликларининг бўлиши; қишлоқ хўжалик зараркунандаларига қарши ишлов берилганлиги тўғрисида тегишли далолатнома тузилган бўлиши шарт.

Юқорида санаб ўтилган тадбирлар оқилона бажарилса, фермер хўжаликлари сифатли уруғлик билан таъминланиб, чигитларни бир текис ундириб олинишига ҳамда пахтадан мўл ҳосил олинишига замин яратилади.

Ж.АБДУРАЙИМОВ,

Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги бошқарма бошлиғи ўринбосари.

ЃЎЗА НАВЛАРИНИ ТЎҒРИ ЖОЙЛАШТИРИШ МЎЛ ҲОСИЛ ГАРОВИДИР

Мустақиллик йилларида Ҳукуматимиз томонидан ғўза селекцияси ва уруғчилигига алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Жумладан, селекция ва уруғчилик ишларини ривожлантириш мақсадида, бир қатор қонунларнинг қабул қилиниши бу соҳанинг ҳуқуқий асосларини яратиб берди.

Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 25 ноябрдаги 491-сонли қарорида селекция, уруғчилик, навларни янгилаш, пахтанинг тола сифати юқори бўлган янги тезпишар навларни амалиётга жорий этиш ва уларни мамлакатнинг турли тупроқ-иқлим шароитларида оқилона жойлаштиришни ҳар томонлама такомиллаштириш ва жадаллаштириш услувор давлат вазифаси эканлиги белгиланди.

Мазкур қарор билан янги ғўза навларини яратиш, селекционер ва уруғчи олимларни, элита ҳамда уруғчилик хўжаликларни моддий рағбатлантириш, уруғлик сифатини дунё андозалари даражасига кўтариш вазифалари белгилаб берилди.

Лекин, бугунги кунда бу борада олиб борилаётган ишлар кўлами замонавий талабларга тўлиқ жавоб бермайди. Мамлакатимизда экиб парваришланаётган ва тайёрланаётган уруғлик эртапишар-10 октябрғача ҳосилни териб олиш, юқори рентабеллик, ташқи ва ички бозорда рақобатбардошлиликни таъминлаш кафолатини бериши зарур. Бу вазифаларни амалга ошириш эса ўз навбатида, илмий-тадқиқот ишлар натижаларини умумлаштириш ва таҳлил қилишни, пахтачилик, селекция, уруғчилик ва уруғшунослик соҳасидаги илмий изланишларни ривожлантиришни тақозо этади.

Нав яратиш, навнинг уруғчилигини ташкил этиш ва навларни мос келадиган минтақаларга тўғри жойлаштириш тизимининг барча босқичларидаги фаолиятининг фан ва амалиёт билан интеграциялашуви-агроекономика мажмуаси учун ўта муҳимдир. Бироқ фан ва амалиётда уруғ ва тола сифатини таҳлил қилиш ва ўрганиш учун намуналар танлашдаги фарқ, тадқиқот ва синов ишлари учун чекланган миқдорда уруғликлардан фойдаланиш, муаллифлик назоратининг етарли даражада эмаслиги, бирламчи уруғчиликдаги ҳолатга ҳамда нав учун қулай бўлган минтақаларни тўғри танлашга салбий таъсир этади.

Республикаимизда тупроқ ва иқлим шароитидан келиб чиқиб, навларни жойлаштириш бўйича 5 та минтақа белгиланган:

1. Ўта тезпишар навларни, яъни 108-Ф ғўза навига нисбатан 12-15 кун эртапишар навлар экиладиган минтақалар. Бу минтақага денгиз сатҳидан 900-1300 метр баландликда жойлашган, самарали ҳарорат миқдори 1900-2000°C. бўладиган Косонсой ва бошқа туманлар киради.

2. Тезпишар навларни, яъни 108-Ф ғўза навига нисбатан 8-10 кун эртапишар навлар экиладиган минтақалар. Бунга шимолий вилоятлар текислик минтақалари, Қорақалпоғистон Республикасининг шимоли, Тошкент ва Самарқанд вилоятининг тоғли туманлари кириб, бунда самарали ҳарорат миқдори 2000-2150°C ташкил этади. С-4727, Омад ва бошқа навлар экилади.

3. 108-Ф нави типидagi ғўза навлари экиладиган, яъни марказий вилоятлар, текислик ва тоғ олди денгиз сатҳидан 100-850 метр баландликда жойлашган минтақалар киради, самарали ҳарорат миқдори 2150-2500°C.

4. Тошкент, Андижон, Хоразм ва Сурхондарё вилоятларининг сув таъминоти яхши бўлган минтақалари киради.

5. Ингичка толали навлар экиладиган минтақалар.

Об-ҳавонинг кескин ўзгариши туфайли юқоридаги минтақалар қайтадан ўрганиб чиқилиб, уларга баъзи бир ўзгартиришлар киритилиши мақсадга мувофиқдир.

Ѓўза навларининг эртапишарлик кўрсаткичи муҳим-хўжалик белги ҳисобланади. Бу кўрсаткич пахта майдони минтақалар об-ҳаво шароити, яъни иссиқликнинг етарли даражада эмаслигини ҳисобга олиб, техник экиннинг ҳосилдорлиги ва тола сифатини маълум миқдорда белгилайди.

Совуқ тушгунга қадар, эрта тегиб олинган пахта хомашёсида биринчи саноат навига мансуб тола, кеч муддатларда териб олинган пахтадан кўп бўлиши маълум. Бирин-

чи саноат навига мансуб пахтадан тола чиқиши 32-34 % бўлса, учинчи-тўртинчи саноат навига мансуб пахтанинг тола чиқиши 24-28 % га тенгдир.

Дехқончиликда умумқабул қилинган тамоил мавжуд, яъни ҳар бир минтақага фақат ана шу минтақа учун районлаштирилган (реестрга киритилган) ва истиқболли навлар экилиши мақсадга мувофиқдир. Бугунги кунда Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар бўйича Адолат-1, С-9085, УзПИТИ-201, УзПИТИ-202, УзПИТИ-203, Порлоқ-1, Келажак, Ишонч, Ўнқўрғон-2, УзПИТИ-2601, С-01, Порлоқ-2, С-8286, Жарқўрғон, С-6565, АН-419, АН-519, УзПИТИ-103, УзФА-703, УзФА-705, Порлоқ-4, Генофонд-2 ва бошқа ғўза навлари истиқболли этиб белгиланган.

Навларни жойлаштиришда уруғлик фондини механик ва биологик аралашиб кетишига йўл қўймаслик ва навнинг муаллиф тавсифи доирасида навдорлик белги ва хусусиятларини сақлаб қолиш зарур.

Бу борада ҳал қилувчи тавсия Қишлоқ хўжалик экинлари навларини синаш давлат комиссияси ҳулосаси бўлиши керак, табиийки ишлаб чиқаришга жорий этиладиган нав Давлат нав синаш комиссияси томонидан чуқур ўрганилгандан сўнг тавсия этилади.

Бунинг учун навлар экилган майдонларда албатта фазовий чегара (изоляция) бўлиши, пахта тозалаш заводларидаги технологик линиялар бир уруғлик партиясини тозаланиб бўлгандан сўнг яхшилаб тозаланиши, шундан сўнг иккинчи уруғлик партиясини тозалашга ўтиши ҳамда битта хўжаликда битта нав экилиши лозим.

Нав янгилашнинг беш йиллик схемасидан келиб чиқиб, 1 га элита майдонидан олинган уруғ 1000 га кейинги репродукция майдонларини таъминлашга етишини ҳисобга олиб 1,2 млн.га учун 38-40 га элита уруғчилик хўжалигини қолдириш ва уларни лицензиялаш асосида танлаб олиш мақсадга мувофиқдир.

Янги навлар уруғчилиги, селекциянинг бошланғич давридан бошлаб ташкил этилишига эътибор берилиши керак. Конкурс нав синовида янги навнинг меъёрига еткан-

зилган уруғлари берилиши, яъни янги навларнинг дастлабки уруғчилиги селекцион ташкилотларда кенг қамровда амалга оширилиши, шунингдек, элита уруғларини етиштиришда, нафақат муаллифлик назорати, балки олимларнинг бу борада бевосита иштирок этишлари лозим.

Навларни жойлаштириш —бу навлар ва нав агротехник тадбирларини танлаш механизми. Навларни жойлаштириш билан пахтачиликдаги муаммоларни тўлалигича ҳал этиб бўлмайди.

Бунда комплекс ёндашув, яъни ташкилий ва агротехник тадбирлар, юқори дала маданияти, алмашлаб экиш, тупроқнинг мелиоратив ҳолати, унумдорлиги ва вилт билан зарарланганлиги (замбуруғнинг тури ва рассаси) каби жиҳатлар ҳисобга олинishi керак. Муҳими, бунда навлар бўйича экин майдонларини кенгайтириш ёки қисқартириш ишлари олдиндан режалаштирилиши лозим. Навларни жойлаштиришда истиқболга мўлжалланган режага амал қилинса, уруғлик экин майдонларида ўтказила-

диган барча тадбирларнинг аҳамиятини янада ошириб, нав тозаллиги ва ҳосилдорлиги юқори ҳамда эртапишар бўлган уруғлик экин майдонларини тўғри танлаш имконияти пайдо бўлади.

Шунингдек, навларни жойлаштиришда истиқболга мўлжалланган ва ҳар йили қўшимча ва ўзгартириш киритиб бориладиган режалаштириш уруғчилиги ташкил қилишни тартибга солувчи реал йўналишдир.

Навларни жойлаштиришда илмий асосланган ёндошувнинг яна бир муҳим омили бу — ҳар бир конкрет пахтачилик минтақаси бўйича самарали ҳарорат ва ёруғлик даври йиғиндисининг кўп йиллик метеорологик маълумотлардан фойдаланишидир. Шу маълумотлардан янги навларни баҳолаш ва навларни жойлаштиришни режалаштиришда кенг фойдаланиш зарур.

Кўпнавлиликнинг асосий сабаби навларнинг сони эмас, балки нав экин майдонларининг бир-биридан тарқоқ ҳолда жойлаштирилишидир. Шу боис бир вилоятда жойлаштирилган нав тарқоқ ҳолда

эмас, балки яхлит бир табиий минтақада жойлаштирилиши мақсадга мувофиқдир.

Навларни вилоятлар маъмурий чегаралари доирасида эмас, балки вилоятлар тупроқ-иқлим минтақалари бўйича районлаштиришни йўлга қўйишга эътибор бериш зарур. Чунки, ҳар бир вилоят ҳар хил тупроқ-иқлим минтақаларидан иборат эканлигини ҳисобга олсак, навларни вилоятлар бўйича районлаштириш, шу навни етиштириш учун ноқулай бўлган минтақага тарқалишига сабаб бўлиши мумкин.

Шунинг учун вилоятлар обҳаво, тупроқ ва иқлим минтақаларини ҳисобга олиб, навларни тўғри жойлаштирган ҳолда етиштириш технологияларини қўллаш юқори, эртаги ва сифатли ҳосил ҳамда тўлақонли уруғлик олишни белгилайди.

А.НАРИМАНОВ,

Қишлоқ хўжалик экинлари навларини синаш Давлат комиссияси бўлим бошлиғи қ.х.ф.д.,

Ж.АБДУРАЙИМОВ,
тадқиқотчи.

Мутахассис таклифи

ўзгартириб турилиши, яъни бир йил чуқурроқ, иккинчи йили саёзроқ ҳайдашни ташкил этиш;

- ҳайдаладиган майдонларни 2-3 йилда бир маротаба, дала четларини эса ҳар йили ГРП-3/5 русумли чуқур юмшатгичлар (2-расм) билан 45-50 см чуқурликда юмшатиб туриш юқори натижа беради.

Юқоридаги тадбирларни сифатли ва белгиланган муддатларда ўтказилиши тупроқда кўплаб нам тўпланиши, ўсимликларнинг яхши ривож-

ТУПРОҚ ОСТИ ЗИЧЛАНГАН ҚАТЛАМНИ ЮМШАТИШ

Маълумки, тупроқнинг зичланиши ҳар қандай экин ниҳолларининг ривожланишини сусайтириб, ҳосилдорлигини кескин пасайишига олиб келади.

Тупроқнинг зичланишига энг юқори даражада таъсир этувчи омиллардан бири - бу қишлоқ хўжалиги агрегатларини дала бўйлаб ҳаракати ҳисобланади. Ҳар сафар агрегат дала бўйлаб юрганда (ер ҳайдаш, тирмалаш, молалаш, уруғ экиш, қатор

тракторлар ва комбайнлардан фойдаланишни тақозо этади. Бу ҳам тупроқни янада зичлантиради.

Айниқса, ҳар йили ер ҳайдаш ишлари бир хил чуқурликда бажарилганда ҳайдалган тупроқнинг ости қисмида ўта зичланган қаттиқ қатлам ҳосил бўлиши натижасида унинг юқори ва пастки қисмида жойлашган тупроқ қатламлари орасида ўзаро табиий жараёнларни ўзгаришига олиб келади (1-расм).

Сунъий равишда ҳосил қилинган зичлашган қатлам тупроқда йиғилган намликни тупроқ остига чуқурроқ кириб боришига тўсқинлик қилиши натижасида у орқага қайтиб ҳавога тезроқ парланиб кетишига сабаб бўлади. Оқибатда ўсимликларни парваришlash даврида табиий шароитга нисбатан 1,5-2,0 маротаба тезроқ чанқаш ва уларнинг ривожланишини секинлашига ва ҳосилдорлигини кескин пасайишига олиб келади.

Тупроқ ости зичланишининг салбий оқибатларини камайитириш мақсадида:

- ҳайдов чуқурлигини ҳар йили

1-расм. Тупроқни бир хил чуқурликда қайта-қайта ҳайдалиши натижасида зичланган тупроқ қатламини ҳосил бўлиши

ораларига ишлов бериш ва ҳақозо) тупроқнинг зичланиши ортиб боради.

Шу билан бирга фермер хўжаликларининг экин майдонларини кенгайтириб бориши катта ўлчамли, оғир

2-расм. ГРП-3/5 русумли чуқур юмшатгич билан тупроққа чуқур ишлов бериш

ланиши ва серҳосил бўлиши ҳамда шўрланган ерлар шўрининг сифатли ювилишини таъминлаш билан бир қаторда механизациялаштирилган ишларни бажаришда ёнилғи сарфини камайитирилишига эришилади.

С.АЛИҚУЛОВ,
ТошДАУ.

КУЗГИ ҒАЛЛА ЭКИНЛАРИНИ ФЕВРАЛЬ ОЙИДА ПАРВАРИШЛАШ

Мамлакатимиз фермер хўжаликлари ва соҳа мутахассисларининг асосий мақсади бошоқли дон экинлари экилган ҳар бир гектар ердан оқори ва сифатли ҳосил етиштиришдир. Республиканинг тупроқ-иқлим шароити хилма-хиллиги, охириги йиллардаги сув танқислиги кузги буғдой етиштиришда бир қатор муаммоларни келтириб чиқармоқда.

Ғалла етиштириш технологияси ҳар бир минтақада ўзига хос бўлиб, эътибор ўша тупроқ-иқлим шароитида оқори ва сифатли дон етиштиришга қаратилган бўлиши керак.

Ғаллани азотли ўғитлар билан 1-озиклантириш ишлари февраль ойининг ўрталарига тўғри келишини ҳисобга олиб, мавжуд ўғит сепиш мосламалари, (НРУ-05) ўғит ташини учун мўжалланган транспорт воситаларини тўлиқ таъмирдан чиқариш ўғитлаш мавсумини қисқа муддатда яқунлаш имкониятини беради. Шунингдек, ҳудудлар бўйича фермер хўжаликлари 1 ва 2-озиклантириш учун етарли миқдордаги минерал ўғитлар захирасини яратиш талаб этилади.

Ғаллани озиклантириш учун тўғридан-тўғри шартнома асосида етказиб бериладиган азотли минерал ўғитлар учун талаб этиладиган маблағларни банк тижорат кредити ва устав жамғармаси маблағлари ҳисобидан ҳал этиш лозим. Шунинг учун фермер хўжалиги раҳбари январь ойида “Агробанк” билан шартнома тузиш ишларини ўз муддатларида амалга ошириши шарт. Бу эса, ғалла ҳосилининг давлат буюртмасидан ташқари етиштирилдиган қисмини ошишига замин яратади.

2016 йил декабрь 2017 йил январь ойларининг бирмунча илиқ келиши зараркунанда, ҳашаротлар ҳамда бегона ўтларнинг ўтган йилга нисбатан кўп бўлиши кутилмоқда. Шунинг учун ҳар бир гектар ғалла майдонига талаб этиладиган гербицидлар, фунгицидлар ва петицидлар захирасини яратиш лозим. Шунингдек, ғалла майдонларининг атрофларини хас-хашаклардан, гўзапоялардан тўла тозалаш керак.

Ойнинг энг муҳим тадбирларидан бири бу — ғалла майдонларида ниҳолларни қишлоқдан чиққанлигини аниқлаш ҳамда ғаллани 1-озиклантириш ҳисобланади.

Республика ҳудудларининг жойлашган ўрни ва об-ҳаво шароитига қараб эрта баҳорги озиклантириш-

нинг ўртача муддати 10—25 февралга тўғри келади. Эрта баҳорги озиклантиришда азотли минерал ўғитлари бир гектарга физик ҳолда ўртача 200—250 кг бериш тавсия қилинади.

Эрта баҳордаги азотли минерал ўғитлар билан озиклантириш ишлари энг биринчи навбатда, кечки муддатда экилиб, қишлоқдан қийинчилик билан чиққан майдонларда, қўшимча гектарига 100 кгдан бериб, кейин уруғлик етиштириш учун экилган майдонларда ва ниҳоят қолган майдонларда ўтказилиши зарур.

Эрта баҳорда тупроқ таркибидagi озуқа моддалар миқдори камайиб кетишидан ташқари, ғалла ниҳоллари нимжон ҳолда қишдан чиқади ва озуқа моддаларга талабчан бўлади. Эрта баҳорги азотли минерал ўғитлар билан озиклантириш кўчат қалинлигини барқарорлаштиради. Ғалла ниҳолларини тупланиш жараёнини жадаллаштиради ва 1м² майдонда 550—600 тагача маҳсулдор поя ҳосил қилишга эришилади. Озиклантиришни ўз муддатида ўтказиш ҳисобига бир гектар ердан 4—5 центнергача қўшимча ҳосил олинади.

Биринчи озиклантириш учун берилдиган азотли минерал ўғитлар меъёрини аниқлашда ўсимликларда ўсиш жараёни бошланиши муҳим ўрин тутаяди. Агар ўсимликларда ўсиш жараёни кеч бошланса, бу даврга келиб ҳаво ҳарорати тез кўтарилади, ривожланиш фазаларини ўтиш вақти ва озиқа моддалар ўзлаштирилиши пасаяди. Шу даврда ўсимликда тупланиш ва генератив органлар ривожланишини кучайтириш мақсадида азот меъёрини йиллик меъёрига нисбатан 25 фоиз эмас, 30 фоизга оширилиши тавсия қилинади. Бундан ўғитлаш кўпайиб кетганда эса азотнинг ортиқча қисми сув ёки ёғингарчилик билан ювилиб кетади.

Озиклантиришдан сўнг ҳар бир минтақада тупроқ намлиги ва иқлим шароитини ҳисобга олган

ҳолда гектарига 700—800 куб.м. ҳисобида суғорилади. Суғориш жараёнида қўшимча озиклантириш мақсадида жамғарилган маҳаллий ўғитларнинг 60—70 фоизи шарбат усулида оқизилиши яхши самара беради.

Эрта баҳорда буғдой майсалари ривожланиши суғулган майдонларга, минерал ва маҳаллий ўғитлар берилиши ўсимликларни эрта баҳорги ривожланиш жараёнини тезлаштиради. Бунда асосан кеч экилган ёки ривожланиш паст бўлган ғаллалар эътиборга олинмиши керак.

Бу даврдаги озиклантириш республикада экилган навларнинг биологик хусусиятларига асосан эртапишар (Чиллаки, Андижон-4, Бобур, Звезда, Марс-1, Омад, Матонат, Замин-1, Яксарт, Туркистон, Кума, Есаул, Старшина), ўртапишар (Восторг, Гром, Нота, Таня, Краснодарская-99, Зимница, Бригада, Табор, Юка, Андижон-2, Аср, Давр, Дружба, Эломон, Ғозгон) ва кечпишар (Памьять, Андижон-1, Дурдона) навларга алоҳида эътибор бериш керак. Чунки эртапишар навлар бошқа навларга нисбатан 7-10 кун эрта найчалаш фазасига киради. Бу эса эртапишар навларни бошқа навларга нисбатан 10 кун эртароқ озиклантиришни талаб этади.

Ойнинг охирида далани кузатувчи агрономларнинг хулосаларига кўра, касалликлар, зараркунанда ҳашаротлар ва бегона ўтлардан кучли зарарланган майдонлар аниқланиб чиқилишига алоҳида эътибор бериш керак.

Бошоқли дон экинлари ҳосилини етиштиришда номлари ва муддатлари қайд этилган агротехник тадбирлар ўз вақтида ва сифатли бажарилиши деҳқончиликда ўта муҳим ҳисобланади.

Юқоридагиларни инобатга олиб агротехник чора-тадбирларни белгиланган муддатларда сифатли амалга оширилиши мўл ҳосил гарови бўлиб хизмат қилади.

Р. СИДДИҚОВ,

Дон ва дуккакли экинлар илмий-тадқиқот институти директори,
қ.х.ф.д.,

Ҳ. МАХМУДОВ,

ТошДАУ магистранти.

ОМИЛКОРЛИК ДАРОМАД КЕЛТИРАР

ёки лалмикор майдонлар экинлари агротехнологиялари хусусида

Мамлакатимизнинг лалмикор майдонларида тупроқ-иқлим шароитлардан келиб чиқиб илмий асосланган мақбул тизим асосида деҳқончилик юритиш лозим. Шунда деҳқонларимиз кўзланган ҳосилни олишга эришадилар.

Сўнги ўн йилликлар мобайнида республиканинг лалмикор майдонларида иқлимнинг глобал иссиши натижасида кузги бошоқли дон экинларини экиш даврида (октябрь) тупроқ намлигининг кескин камайиб кетиши кузатилмоқда. Бундай шароитда ерни сифатли шудгор қилишнинг умуман иложи бўлмайди. Шу сабабли, аксарият кўпчилик йилларда кузги бошоқли дон экинларини эрта баҳорда экишга тўғри келмоқда.

Баҳорги галла экинлари. Лалмикор майдонларда баҳорда экилган бошоқли дон экинларидан юқори ва сифатли ҳосил етиштиришнинг асосий шартларидан бири тупроқда намликни кўпроқ тўплаш, сақлаш ва ундан самарали фойдаланишни таъминлайдиган агротехнологияларни қўллаш муҳим аҳамият касб этади.

қўллаш муҳим аҳамият касб этади.

Ёғингарчилик билан кам таъминланган текис лалмикор майдонларда бошоқли дон экинлари уруғини экишнинг мақбул муддати февралнинг охири, март ойининг дастлабки ўн кунлиги ҳисобланади. Бу минтақада экиш олдиан шудгорни икки йўналишда тишли оғир бороналар билан тупроқ юзасига ишлов бериш лозим.

Шуни таъкидлаш лозимки, ёғингарчилик билан кам таъминланган бу минтақада органик ва маъданли ўғитлар қўллаш тавсия этилмайди.

Олиб борилган тажриба ва кузатишлардан маълум бўлишича, текис майдонларда ёғингарчилик миқдори 280-300 мм ни, тупроқнинг намланиш чуқурлиги эса 1 м ни ташкил этган, баъзи йилларда баҳорги буғдойни 20-30 кг/га (соф таъсир этувчи модда ҳисобида) азотли ўғитлар билан озиклантириш мумкин. Бу минтақада баҳорги буғдой ва арпа уруғини экиш меъёри гектарига 2,5-3,0 млн донани ёки 100-110 кг/га ни ташкил этиши лозим. Буғдой ва арпанинг баҳорги ёки дуварак (икки фасли) навлари экилиши мақсадга мувофиқ.

Республикадаги жами лалмикор майдонларнинг 60% дан кўпроғини ташкил этадиган, ёғингарчилик билан ярим таъминланган (340-360 мм) текис қир-адирлик минтақасида ҳам бошоқли дон экинларини эрта баҳорда экиш учун текислик минтақадаги каби куз ва қишнинг очик кунларида тупроқ 20-22 см чуқурликда ағдариб ҳайдалади. Экиш олдиан дискали ёки тишли оғир бороналар (ЛДГ-10, БЗТХ-1,0) ёрдамида ҳар икки йўналишда ишлов берилади. Бу минтақада 30-40 кг/га ҳисобида фосфорли ва калийли ўғитларни экиш олдиан ёки экиш билан бирга, шунча миқдордаги азотли ўғитлар билан ўсимликнинг тупроқ босқичида озиклантириш ҳосилдорликни ўртача 3-5 ц/га ошишини таъкинлайди.

Тоғ олди ва тоғли минтақаларда баҳорги буғдойнинг “Бахмал-97”, “Грекум-40” навларини экишнинг қулай муддати март ойининг иккинчи ва учинчи ўн кунликлари ҳисобланади. Бу муддатларда экишнинг мақбул меъёри гектарига 4-4,5 млн. донани (140-160 кг/га) ташкил этиши лозим. Экиладиган буғдой навларининг 1000 дона дон вазни 38-40 г дан кам бўлмаслиги, тозаллиги ва унвчанлиги эса I ва II синф талабларига тўлиқ мос келиши лозим.

Баҳор ойларининг серёғин келиши, ҳаво намлигининг юқори бўлиши кузда ва баҳорда экилган буғдойнинг занг ва бошқа касалликлар билан кучли даражада зарарланиши нафақат суғориладиган, балки лалмикор майдонларда ҳам кузатилмоқда. Шунини эътиборга олиб асосий эътиборни уруғ экишдан камида 2-3 ҳафта олдин юқори самарадорликка эга бўлган ҳамда кафолатланган фунгицидлар билан яхшилаб дориланиши зарур.

Дуккакли дон экинлари. Лалмикор майдонларда галлашудгор алмашлаб экиш схемаларида эрта баҳорда банд шудгорга экиладиган, тупроқда азот тўплаш хусусиятига эга бўлган дуккакли экинлардан бири нўхат ўсимлиги ҳисобланади. Бу ўсимлик қурғоқчиликка чидамлигининг юқорилиги сабабли қадимдан лалмикор ерларда экиб келинади.

Ҳозирги кунда ДДЭИТИ Галлаорол илмий-тажриба станциясида тўйимлиги юқори бўлган, таркибида 50-55% оқсил ва турли алмашинмайдиған аминокислоталар мавжуд нўхатнинг “Жаҳонгир”, “Ирода-96”, “Ўзбекистон-32”, “Юлдуз” каби серҳосил касаллик ва зараркунандаларга чидамлиги юқори бўлган навлари яратилган.

Лалмикор ерларнинг ярим таъминланган текис қир-адирлик минтақасида нўхатнинг мақбул экиш муддати март ойининг иккинчи ўн кунлиги, экиш меъёри гектарига 60-70 кг, тоғ олди ва тоғли минтақаларда эса март ойининг охири, апрель ойининг дастлабки ўн кунлиги ҳисобланади. Бу минтақаларда нўхатнинг экиш меъёри 75-80 кг/га ни ташкил этиши лозим. Бунда албатта 1000 дона дон вазнига алоҳида эътибор бериш зарур. Тупроқ намлигига қараб қатор оралиғи 45-60 см ни ташкил этиши зарур.

Лалмикор майдонларда барча дуккакли экинлар каби нўхат ўсимлиги ҳам фосфорли ўғитларга талабчанлиги юқори ҳисобланади. Лекин, нўхатнинг дастлабки ўсиш-ривожланиш босқичларида азотли бирикмаларга бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида 30-40 кг/га соф таъсир этувчи модда ҳисобида таркибида азот сақлайдиган фосфорли ўғитларни (аммофос, АФУ ва бошқалар) экиш олдиан ёки экиш билан бирга бериш мақсадга мувофиқ.

Мойли экинлар етиштириш. Республиканинг лалмикор майдонларида экиладиган мойли экинлардан бири **максар** ҳисобланади. У кучли ривожланган ўқ илдизга эга бўлиб, тупроқнинг

1,5-2 м қатламигача кириб боради ва унинг қуйи қатламларидаги намлик захирасидан тўлиқ фойдаланилади. Шу сабабли бу экин қурғоқчиликка анча чидамли ўсимлик ҳисобланади.

Унинг уруғи тупроқдаги ҳарорат 1-2⁰С ни ташкил этганда униб чиқа бошлайди. Экишнинг мақбул муддати Тошкент, Жиззах, Самарқанд ва Навоий вилоятларининг қуйи лалмикор минтақаларида март ойининг биринчи ўн кунлиги, тоғ олди майдонларда эса март ойининг охириги ўн кунлиги ва апрель ойининг дастлабки ўн кунлиги ҳисобланади. Жанубий вилоятларда эса бу экинни қиш ойларида очиқ ва илиқ кунларида ҳам экиш мумкин.

Экиш олдида дискали ёки тишли бороналар ёрдамида ҳар икки йўналишда 5-8 см чуқурликда саёз ишлов берилади ва дарҳол мола босилади.

Экиш меъёри қатор оралиғи 30 см ни ташкил этганда 20-22 кг/га, 45 см қатор оралиғида 15-18 см кг/га ни, экиш чуқурлиги эса тупроқ намлигига қараб 4-5 см ни ташкил этиши зарур.

Лалмикор ерларда экиш учун махсарнинг “Милютин-114” ва “Ғаллаорол” навлари тавсия этилади.

Республиканинг лалмикор майдонларида унга кучли зарар келтирадиган ва энг кўп тарқалган зараркундаларга махсар кичик ва катта узунбуруни, махсар пашшаси ҳисобланади.

Махсар зараркундаларига қарши самарали биологик кураш усуллари яъни, ҳар бир гектарга 500 тадан хабракон ва олтинкўз тарқатиш, шунингдек олтингургурт кукуни (20-30 кг/га), олтингургурт-оҳак қайнатмаси, Суми-альфа 0,2-0,3 л/га, 5 л/га ҳисобида Циперфос (Ўзбекистон) кимёвий препаратларни қўллаш мумкин.

Мой учун зиғир етиштириш. Мамлакатимизнинг лалмикор майдонларида қадимдан экиб келинаётган муҳим мойли экинлардан яна бири зиғир ҳисобланади.

Зиғир махсарга нисбатан тупроқ унумдорлигига талабчанлиги анча юқори бўлиб, оғир тупроқли, зичлиги юқори бўлган, озика моддалар билан кам таъминланган тупроқларда ҳосилдорлиги ва мой чиқиш даражаси кескин пасаяди.

Зиғир экишнинг агротехник қулай муддати текис қир-адирлик минтақада март ойининг биринчи ярми, тоғ олди ва тоғли минтақаларда март ойининг охири ва апрель ойининг дастлабки ўн кунлиги ҳисобланади. Экиш меъёри қуйи лалмикор минтақада 16-18 кг/га, тоғли худудларда эса 20-22 кг/га ни, экиш чуқурлиги тупроқнинг намлигига қараб 4-6 см ни ташкил этиши зарур.

Зиғир ўсимлиги дастлабки босқичларда жуда секин ўсади ва бегона ўтлар томонидан қисиб қўйилади. Шу сабабли зиғирни бегона ўтлардан тозаланган майдонларга экиш мақсадга мувофиқдир.

Ем-хашак экинлари агротехнологияси. Кўп йиллик тажрибаларнинг кўрсатишича, тупроқ унумдорлиги чуқур деградацияга учраган лалмикор майдонларда тупроқдаги органик моддалар (гумус) нинг барқарор ижобий балансини таъминлашда ҳамда унинг сув-физик ва бошқа хусусиятларини яхшилашда кўп йиллик ва бир йилик дуккакли экинлар (беда, хашаки нўхат, бошқалар) экиш муҳим аҳамият касб этади.

Лалмикор майдонларнинг текис қир-адирлик минтақасида 12 йиллик **беда** томонидан тупроқнинг 0-30 см қатламида тўпланган органик модда миқдори 116,03 ц/га ни, азот миқдори 182,9 кг/га, фосфор 61,0 кг/га ва калий 79,2 кг/га ни ташкил этади.

Лалмикор майдонларнинг ярим таъминланган текис қир-адирлик ва ёғингарчилик билан таъминланган тоғ олди минтақаларида беданинг “Аридна” ва “Бойгул” навлари 5-6 далали ғалла-шудгор алмашлаб экиш схе-

масидан ташқарида 7-8 йил давомида етиштирилади. Тупроғи сув эрозиясига кучли чалинган тоғли майдонларда эса беда бевосита ғалла —беда алмашлаб экиш схемасида етиштирилади.

Кўп йиллик беда экиладиган майдонлар кузда 20-22 см чуқурликда шудгор қилинади. Эрта баҳорда, яъни март ойининг дастлабки кунларида дискали бороналар ёрдамида даланинг диагонали бўйича ишлов берилади. Дискали бороналар (ЛДГ 10) ўрнига чизель-культиваторлардан (ЧКУ-4) ҳам фойдаланилса бўлади.

Лалмикор ерларнинг текис қир-адирлик минтақасида беда экишнинг муддати март ойи, тоғ олди ва тоғли майдонларда апрель ойининг дастлабки ўн кунлиги ҳисобланади. Экиш меъёри кўк масса олиш учун қуйи минтақада 10-12 кг/га, тоғ олди ва тоғли майдонларда 14-16 кг/га ҳисобида ёппасига экилади. Беда уруғини е т и ш т и р и ш д а экиш меъёри 8-10 кг/га ҳисобида кенг қаторлаб (30-45 см) экилади. Барча лалмикор минтақаларда беда уруғи анкерли сошниклар билан

жиҳозланган ғалла сеялқалари ёрдамида (СЗТ-3,6, ДЕМ-3,6) тупроқнинг 1,5-2 см қатламига экилиши зарур.

Лалмикор майдонларда экилган беда дастлабки йилда жуда кам миқдорда биомасса тўплайди (3-4 ц/га) ва кўпчилик йилларда ўриб олинмайди. Шу сабабли, сарфланган сарф-харажатларни қисман қоплаш мақсадида, беда экиладиган далаларга кузда 70-80 кг/га ҳисобида кузги арпа экилади. Эрта баҳорда арпанинг тўлиқ туплаш босқичида 10-12 кг/га ҳисобида беда уруғи экилади ва дарҳол энгил бороналар билан ишлов берилади.

Хашаки нўхат етиштириш. Лалмикор майдонларда тупроқни органик моддалар билан бойитиш ва структурасини яхшилашда, чорва молларини тўйимли, оқсилга бой омихта ем билан таъминлашда хашаки нўхат ва арпани қоплама қилиб экиш муҳим аҳамиятга эга. Бу экинлар ҳам ғалла-шудгор алмашлаб экиш схемасида банд шудгорга экилади. Хашаки нўхатнинг “Восток 85” нави экиладиган далалар кузда ёки февраль ойининг охири, март ойининг бошида 20-22 см чуқурликда ҳайдалади. Экиш олдида шудгорга икки йўналишда борона ва мола билан ишлов берилади. Хашаки нўхатнинг ётиб қолмаслиги учун уни арпанинг дуварак (икки фаслли) навлари билан аралаш ҳолда экиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бунда арпанинг экиш меъёри гектарига 60-70 кг/га ни, хашаки нўхатники эса 40-50 кг/га ни ташкил этиши лозим. Экиш муддати март ойининг дастлабки ўн кунлиги ҳисобланади.

Арпанинг тўлиқ туплаш босқичида 30-40 кг/га соф таъсир этувчи модда ҳисобида азотли ўғитлар билан озиклантирилади. Фосфорли ва калийли ўғитлар эса кузда шудгор остига ёки экиш олдида берилади.

Агар лалми ерларда деҳқончилик қиладиган соҳибкорларимиз омилкорлик билан иш тутсалар бундай худудлардан ҳам мўл ҳосил олишлари, мўмай даромад топишлари мумкин.

**Х.ЮСУПОВ,
Р.СИДДИҚОВ,
Б.ҲАЙДАРОВ,
М.ЖЎРАЕВ,**

*Дон ва дуккакли экинлар ИТИ
Ғаллаорол илмий-тажриба станцияси.*

ЭРТА ЭККАН, ЙИҒАДИ

ёхуд февралда сабзавоткорлар

амалга оширадиган юмушлар

Айни кунларда фермер хўжаликлари ва шахсий томорқа эгалари қишнинг сўнги оyi — февралда иссиқсевар ширин қалампир, бақлажон ва помидор кўчатларини экиб, эртаги сабзавот етиштириш тараддудини кўришмоқда.

Сабзавот уруғини экиш

Сифатли ва соғлом кўчат тайёрлашда уруғларнинг аҳамияти жуда муҳим. Бунинг учун униб чиқиш хусусияти юқори, бегона ўт ҳамда навлар аралашмасидан ҳоли уруғлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Уруғни экишдан олдин вирус касалликларига қарши қиздириб олиш тавсия этилади. Бунинг учун помидор, ширин қалампир, бақлажон уруғлари термостат ёки қуриш шкафида икки кеча-кундуз мобайнида 50-52 ва бир сутка 80 даражада қиздирилади.

Сабзавот кўчатларини етиштириш учун, аввало, кўчатхона 20-25 см чуқурликда ҳайдалиб, 0,8-1,0 метр қилиб пушта олинади. Пуштага уруғларнинг яхши униб-ўсиши учун икки қисм чириган гўнг, бир қисм тупроқ, бир қисм кум аралашмаси солиб, текисланади. Аралашма қалинлиги ниҳол тайёрлаш учун 10-12 см. дан, кўчириб экиладиган иссиқхоналарда эса 18-20 см. дан кам бўлмаслиги талаб этилади.

Помидор уруғи нами бор тупроққа ҳар 1м² майдонга 8-10 г, кўчирмай бир жойнинг ўзида етиштиришда ҳар 1м² майдонга 2,0-2,5 г ҳисобида уруғ сепилади.

Ширин қалампир ҳар 1 м² майдонга 14-16 г, кўчирмай бир жойнинг ўзида етиштиришда 4-5 г. ҳисобида уруғ сарфланади. Бақлажонни эса ҳар 1м² майдонга 8-10 г, кўчир-

май бир жойни ўзида етиштиришда эса 3-4 г. ҳисобида уруғ сепилади. Сепилган уруғ устидан 1,0-1,5 см қалинликда чириган гўнг ёки қипиқ солинган, устидан сув сепилади.

Марказий вилоятларда кўчатхоналарга уруғларни сепишнинг энг қулай муддати помидор учун 10-20 февраль, ширин қалампир ва бақлажон учун 1-10 февраль, жанубий вилоятларда 15-20 кун олдинроқ, шимолий вилоятларда эса 15-18 кун кечроқ амалга оширилиши лозим.

Бир гектар майдонга етарли миқдорда кўчат тайёрлаш учун 800-1000 г. ширин қалампир, 600 г. бақлажон ва 350-400 г. помидор уруғи сарфланади.

Кўчат тайёрлашда кўчатхона ҳарорати, тупроқ намлиги ва ниҳолларни озиқлантириш муҳим аҳамиятга эга. Сепилган уруғлар тез униб чиқиши учун кўчатхонадаги ҳарорат бир ҳафта давомида кундузи 20-25°, кечаси 10-14°, кейинги ҳафтадан кейин кундузи 20-22°, кечаси 14-15° бўлиши талаб этилади. Кўчатхона тупроғи намлигига кўра, кўчатларни ўсув даврида ҳар 1м² майдонга 6-7 литр меъёрида сув берилади. Кўчатлар 2-3 барг чиқарганда орасини 5х6 см. қилиб кўчириб ўтказилади.

Кўчатларни далага олиб чиқиш-

дан 6-8 кун олдин плёнкаларни очиб, ташқи муҳит шароитига мослаштириб чиниқтириш муҳим аҳамиятга эга.

Далага экиш олдида кўчатларга иссиқхонанинг ўзида занг, ўргимчаккана ва шираларга қарши ишлов берилиб, экилиши мақсадга мувофиқдир.

Шунингдек, ширин қалампир сингари иссиқсевар экинларни кассеталарда, полиэтилин қопчаларда,

кичик ҳажмли стаканларда махсус субстратлар асосида тайёрланган кўчатларини экиш ҳам яхши самара беради. Ушбу усулда очиқ майдонга экилган кўчатларни ривожланши яхши кечади, ўсимликлар хатоси камайдиган ҳамда эртароқ ҳосилга қиради.

Республикамызда совуққа чидамли эртаги карам кўчатларни очиқ майдонларга экиш марказий вилоятларда об-ҳаво шароитига кўра, февралнинг 2-3 ўн кунлигида, жанубий вилоятларда бундан 15-18 кун олдин, шимолий вилоятларда эса 18-20 кун кечроқ амалга оширилади. Эртаги карамнинг ҳосили

мўл бўлиши учун биринчи навбатда уни экишга мос жой танланиши муҳим аҳамиятга эга.

Эртаги муддатга экиш учун карамнинг — “Июнь”, “Номер-1” “Назоми F₁”, “Парел F₁”, “Фарао F₁”, “Моррис F₁” каби эртапишар, серҳосил навлари ва дурагайлари тавсия этилади.

Пиёз, сабзи, редис, ош лавлаги, укроп, кашнич, петрушка ва салат

уруғлари жанубий минтақада 25 февралгача, марказий минтақада 5 февралдан 20 мартгача, шимолий минтақада 20 февралдан 25 мартгача сепилади.

Бунда редиснинг Лола, Эртапишар, Майский, ош лавлагининг маҳаллий “Диёра”, “Ягона” ва чет мамлакатларнинг “Бордо 237”, “Бикорес” навлари, “Боро F1”,

“Пабло F1”, “Водан F1” дурагайлари, укропнинг “Ўзбекистон 243”, “Ором”, кашничнинг

“Орзу”, петрушканинг “Нилуфар” каби серҳосил навлари тавсия этилади.

Пиёзнинг маҳаллий “Истиқбол”, “Зафар”, “Қоратол”, “Маргилон” маҳаллийси, “Самарқанд қизили”, чет элнинг “Алдова”, “Дайтона”, “Сибир”, “Манас”, “Радар”, сабзининг маҳаллий “Мшак”, “Нурли”, “Мирзойи сариқ”, “Мирзойи қизил”, “Зийнатли”, “Фаровон”, “Барака” ва чет элнинг “Нантская”, “Шантане” навлари уруғини экиш мақсадга мувофиқ.

Уруғ экилган майдонлардан эртаги ва мўл ҳосил олиш учун мульчалош билан бирга уларни плёнка остида парваришlash керак. Эрта баҳор ойлари ҳаво ҳароратининг ноқулай, паст бўлишига қарамай уруғлардан униб чиққан майсалар

жадал ўсиб-ривожланади. Қисқа муддатли совуққа чидамли бўлиб ўсиши туфайли ҳосили 20-25 кунгача эртароқ пишиб етилиб, ҳосилдорлиги 15-20% гача кўпроқ бўлади.

Картошка туганакларини экиш

Картошка ҳосилдорлигини ошириш ва ишлаб чиқаришни кўпайтиришнинг асосий омилларидан бири бу — экин навини тўғри танлаш ва сифатли уруғлик материални экиш ҳисобланади. Эртаги картошка экиш асосан февраль-март ойларига тўғри келади. Бунда ҳайдалиб текисланган майдоннинг ҳар гектарига 25-30 тонна маҳаллий ўғит, фосфорли ва калийли ўғитларнинг 20-25% солинади, чизель қилиниб КРН-2,8А русумли культиватор ёрдамида 70 ёки 90 см ораликда эгатлар олинади.

Уруғлар ундириш хоналарига экишдан 30-35 кун олдин, четдан келтирилган уруғлик эса 20-25 кун илгари қўйилади.

Ундириш хонасида ёруғлик ва 18-22° С иссиқ ҳарорат яратилиши лозим. Уруғликлар майда-йирикликка қараб (40-60, 60-80, 80-100 г) саралаб ундириш хонасининг полларига, сўкчакларга (стеллаж) 2-3 қатламдан оширмай ёки 12-20-25 кг. яшикларга қўйиш лозим. Яшил нишлари экиш давригача 0,5-1 см. дан ошиб кетишига йўл қўймаслик лозим, акс ҳолда экиш даврида синиб кетади. Агар қўлда қўйиб кетмон билан ёпиб экиладиган бўлса, нишларини 3-4 см. гача ўстирилгани яхши натижа беради. Уруғ катта-кичиклигига қараб алоҳида экилади. Шунда ўсимлик униб чиқиши, ўсиб-ривожланиши ҳамда ҳосил етилиши бир хил бўлишига эришилади. Оғирлиги 100 г. дан катта туганаклар икки-уч бўлакка бўлинади.

Картошка экишнинг энг муқобил муддатлари Тошкент, Самарқанд, Жиззах, Сирдарё, Бухоро, Навоий вилояти ва Фарғона водийси учун 25 февраль-10 март; Сурхондарё, Қашқадарё вилояти учун 15 февраль-1 март; Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилояти учун 10-20 март ҳисобланади. Бунда экиш схемаси 70x25-30 ёки 90x25 см, экиш чуқурлиги 7-9 см. ни ташкил этиши лозим.

Экиш учун қисқа давр ичида пишиб етиладиган картошканинг эртаги “Агаве”, “Санте”, “Гранола”, “Зарафшон”, “Ред Скарлет”, ўрта эртапишар “Альвара”, “Аринда”, “Белуга”, “Виктория”, “Драга”, “Кондор”, “Карлена”, “Латона”, “Марфона”, “Пикассо” ва бошқа навлари тавсия этилади.

Эртаги картошкадан ўрта ҳисобда 20 тонна ҳосил олиш учун 25-30 тонна маҳаллий гўнг, 200 кг азот, 170 кг фосфор, 100 кг. калий ўғити соф ҳолда солинади. Бунда органик ўғитнинг ҳаммаси, фосфорли ва калийли ўғитларнинг 70%

ҳайдовда бериш ва қолган 30% ҳамда азотнинг 50% картошка униб чиққандан сўнг биринчи ишловда, қолган азотнинг 50% гуллашдан олдин берилади.

Ўсув даврида сизот сувлар чуқур жойлашган ерларда 7-8 марта суғорилади. Суғориш ҳар ҳафтада 1 марта, ҳосил туганаклари пайдо бўлиши билан 5-6 кунда, гектарига 400-500 м³ ҳисобидан сув бериб турилади. Ҳар икки суғориш оралигида қатор оралари 10-12 см. чуқурликда юмшатилади. Бу тадбир КРН-2,8А, КОН-2,8А, КХО-4 русумли культиватор ёрдамида ўсимликлар шоналагунча амалга оширилади.

Барвақт экилиб, барча парваришlash тадбирлари ўз вақтида амалга оширилган майдонларда сабзавот ва картошка ҳосили эрта етилади. Кейинчалик, бу майдонларни ўз вақтида қайта экин экишга тайёрлаш такрорий экинларни қулай муддатларда экиб, улардан мўл ҳосил етиштиришга пухта замин яратилади.

Р.ҲАКИМОВ,
қ.х.ф.н.,

Ф.РАСУЛОВ,

к.и.х., (Сабзавот, полиз экинлари ва картошкачилик ИТИ).

МЕВАЛИ ДАРАХТЛАРНИНГ КЎЧАТЛАРИНИ ЭКИШ

Мевали боғлар ва токзорлар кўп йиллик бўлиб, янги боғ-токзорлар барпо қилишда хатоликка йўл қўйиб бўлмайди. Зеро, хатони тузатиш ҳам қийин бўлади. Аввал боғ бўлган ерларга 3-4 йилгача мевали дарахт ва ток кўчатларини экиш тавсия қилинмайди.

Мевали дарахтларнинг кўчатлари уч хил пайвандтагларда, яъни пакана пайвандтаг-паст бўлиб ўсувчи, ўрта ўсувчи пайвандтаг ва кучли ўсувчи (уруғдан) пайвандларда кўпайтирилади.

Уруғли мева кўчатларининг пакана пайвандтагга уланган кўчатлари 18-20 йил, ўрта ўсувчи пайвандтаг 25-30 йил, кучли ўсувчи пайвандтаг эса 40-60 йил ўсиб, мева беради. Шунинг учун мевали кўчатлар экиладиган майдон жуда пухта ва сифатли тайёрланиши зарур.

Боғ майдонини танлашда ернинг унумдорлиги, ер ости сизот сувининг яқинлиги, майдоннинг нишаблиги, суғориш учун сув билан яхши таъминланганлиги, майдон атрофида зовурлар ҳамда ихота экинларнинг мавжудлиги (асосий шамол йўналишида) ва бошқаларга катта аҳамият бериш керак.

Танланган майдон эрта баҳорда кўчат экилишидан олдин текисланиб, 35-40 см. чуқурликда плантаж сўқа ёрдамида ҳайдалади, тупроқ етилиши билан чизелланади ҳамда кетма-кет мола билан текисланиб, кўчат экиш учун режа тортилади. Режа тортишда экиладиган кўчат турларига қараб, пакана пайвандтагга уланган олма кўчатлари 3,5x2,5 м., ўрта ўсувчи 3,5x3 м., нок кўчатлари учун 3,5x2 м.; ўрта ўсувчи 3,5x2,5 м. ММ-106 пайвандтагга уланган ўрта ўсувчи кўчатларда олма навига қараб 5x3 м., 5x4., нок учун 5x3., 5x4 схемалари тавсия этилади.

Кучли ўсувчи мевали дарахтларнинг кўчатларини куйидаги схемаларда экиш тавсия этилади: олма 8x7 м., 8x6 м., нок 8x6 м., 8x5 м., беҳи 6x4 м., 5x4 м., ўрик 8x7 м.,

8x6 м., гилос 8x7 м., 8x6 м., олхўри 6x5 м., 6x4 м., шафтоли 6x4 м., 5x4 м., ёнғоқ 8x8 м., 8x7 м., бодом 6x5 м., 6x4 м., хурмо 6x6 м., 6x5 м., олча 6x4 м., қорағат (смо-родина) 3x1,5 м., 3x1 м., малина 2,5x0,5 м., 2,5x1 м., ток кўчатлари 3x2,5 м., 3x2 м.

Янги кўчат экиладиган майдонларда режа қозиклари ўрнатилгач, унга назорат қозиклари ўрнатилади ҳамда кўчат экиладиган чуқурлар ковланади. Чуқурлар махсус агрегатда КЯ-100 ёки қўлда 60x60x60 см. ҳажмда ковланади. Чуқурларни ковлашда аввал тупроқнинг юза 20-25 см. қисми бир томонга, чуқурнинг тагидаги қисми иккинчи томонга олиб қўйилади. Чуқурга кўчат экишдан олдин 350-400 г. фосфор-

ли, 30-40 г. калий ўғити ҳамда 8-10 кг. чириган гўнг тупроқ билан аралаштириб солиниб, кейин кўчат экилади.

Янги экиладиган кўчатларни экиш учун кўчатзорлардан экиш майдонига олиб боришда кўчатларнинг илдиз қисми шамолламаслиги учун уларни похол, бризент ёки полиэтилен плёнка билан ёпиб қўйилади.

Кўчатни экишдан олдин майдон олдида катта чуқурда суюқ (аталасимон) лой тайёрланиб, унга 8:1; 10:1 миқдорда молнинг суюқ шатмоғи қўшилади. Шатмоққа кўчатларнинг илдизи бирма-бир яхшилаб ботириб олинади. Шунда экилган кўчатларни тезлик билан суғоришнинг имкони бўлмаган жараёнда шатмоқнинг ижобий таъсири беқиёс бўлади.

Кўчат экишни икки киши бажаради. Бунда махсус экиш тахтасидан фойдаланилади. Бир киши экиш тахтасини режа қозикларига ва кўчатни тупроқ сатҳига мос равишда ўрнатади. Иккинчи киши чуқурни тупроқ билан тўлдиради. Бунда аввал тупроқнинг юза қатламидан олинган қисми чуқур тагига илдиз атрофига, кейин чуқурнинг тагидан чиққан тупроқ солиниб, чуқур тўлдирилади. Кўчат экишда кўчат сал чуқурроқ экилиб, (5-10 см) сўнг танасидан вертикал юқори тортиб, кўтариб қўйилади.

Бунда чуқурда мавжуд илдизлар тортилиб, тўғриланади, бир тартибга солинади. Илдиз пайванд қилинган жойи тупроқдан 4-5 см. юқорида бўлиши керак. Кўчат экилгандан сўнг ҳар бир чуқурга тўлгунича сув қўйилади. Бунда тупроқ ичидаги ҳаво чиқиб тупроқ, зичланади, пировардида кўчат яхши кўкаради. Тупроқ чўккандан сўнг кўчат атрофига яна тупроқ солиниб тўлдирилади. Ушбу технология бўйича экилган кўчатлар эрта баҳорда тез ўсади ҳамда яхши ривожланади.

Ток кўчатлари ҳам худди шу усулда экилади. Бунда экилган кўчатларнинг 4-5 та куртаги қолдириб, қолган қисми кесиб ташланади. Кўчатларни сифатли қилиб эксақ, улар яхши ўсиб, ривожланиб, кўп йиллар мўл ҳосил беради. Бунга эътибор берган боғбонга боғ саховатини аямайди.

Р.АБДУЛЛАЕВ,

қ.х.ф.н.,

Академик М.Мирзаев
номи БУВаВИТИ.

ТОҒ ВА ТОҒ ОЛДИ ХУДУДЛАРИДА ЁНҒОҚ МЕВАЛИ ДАРАХТЛАР ПАРВАРИШИ

Республикамизнинг тоғ ва тоғ олди ҳудудларида ёнғоқ мевали боғларни барпо қилиш учун кўплаб табиий ерлар бор. Бўстонлик, Паркент, Оҳангарон (Тошкент вилояти), Зомин, Бахмал, Фориш, Ғаллаорол (Жиззах вилояти), Ургут, Каттақўрғон (Самарқанд вилояти), Деҳқонобод, Шаҳрисабз, Китоб (Қашқадарё вилояти), Бойсун, Денов туманлари (Сурхондарё вилояти) ва бошқа тоғ олди ҳудудларида эса табиий ёнғоқзорлар ва маданий боғлар мавжуд.

Маълумки, мевали ўсимликлар ичида ёнғоқ, бодом каби мағизли меваларнинг халқ хўжалигида аҳамияти катта.

Улар мағзининг мазаси жиҳатдан бошқа мевалардан устунлиги билан фарқ қилади ҳамда аҳоли томонидан севиб истеъмол қилинади.

Ёнғоқ дарахти катталиги, чиройлилиги, узоқ яшаши билан бошқа дарахтлардан фарқ қилади. Ўзбекистоннинг деярли барча вилоятларида ёнғоқ кўпинча сувли ерда ўстирилади. Аммо, унинг ривожланиши учун йилига ёғингарлик 600 мм. дан кам бўлмаган, денгиз сатҳидан то 1800 метргача бўлган баландликларда ҳам ўсади. Айниқса, Тошкент вилоятининг Бўстонлик тумани ёнғоқ етиштириш учун жуда қулайдир. Бу ерда ёнғоқ табиий ҳолда ва боғларда суғорилмасдан ҳам яхши ўсиб-ривожланади.

Ёнғоқ ёруғсевар ўсимлик бўлиб, ёлғиз ўзи ёки сийрак ўсганда яхши ривожланади.

Бир дона ёнғоқ мевасининг вазни навига қараб 2,5-18,0 граммни, мағзининг миқдори 25-70%, ёғ миқдори 54% дан 78% гачани ташкил қилади.

Уруғидан ўсиб чиққани 8-12 ёшда, пайванд қилинганлари 4-6 ёшида ва баъзи тезпишар (Идеал) навлар 2-3 ёшида ҳосилга киради. 50 ёшида тўла кучга кириб 400-500 йилгача ҳосил беради. Қулай шароитда бир туп ёнғоқ 150 кг. гача ва ундан ҳам кўп ҳосил бериши мумкин.

Ёнғоқ кўчатлари кузда ва эрта баҳорда экилади. Экиладиган майдони 50-60 см. чуқурликда план-

таж сўқа билан ҳайдалиб, чизел қилинади ва текисланади. Кейин майдонда режа бўйича кўчати экилади.

Кўчатларини тоғ, тоғ олди, лалмикор ерларда 10x8 м.; 10x10

м. схемасида экилиш лозим. Кўчатларни экиш учун 60x60x60 см. ҳажмда чуқурлар қовланади.

Умуман, кўчатини кузда экиш яхши натижа беради.

Ёнғоқ суғорилмайдиган ён бағирларда тупроққа яхши нам тўплаш ва машиналардан фойдаланиш имконини берадиган террасаларга ёки сув тўпланиб қолмайдиган, ҳажми 1x1,5 метрдан кам бўлмаган майдонларга ўтказилади.

Илдизи нозик бўлади, бир ёшлигида ҳам жойдан-жойга кўчириб ўтказилганда заифлашиб ўсади. Кўчат кўчатзордан олиниб, қуёш яхши тушиб турадиган очиқ жойга ўтказилса, танасининг пастки қисмини офтоб уриши мумкин. Шунинг учун лалмикор ерларга кўчат ўтқазиб ўтирмай, бир йўла ёнғоқнинг уруғидан етиштириш мумкин. Ўз жойида ўстирилган ўсимлик чуқур илдиз

отиб, қурғоқчиликка чидамли бўлади.

Суғориладиган ерлардаги ёнғоқ дарахтларини парвариш қилиш асосан суғоришдан иборатдир. Ўсиш даврида ёнғоқ камида 6-7 марта суғорилади. Ҳар бир суғоришдан сўнг тупроқ юмшатилади ҳамда бегона ўтлардан тозаланади.

Ҳосилли ёнғоқзорларга йилига 90-120 кг. азот, 60-90 кг. соф ҳолда фосфор ўғитлари солинади ёки 3 йилда бир марта 30-40 тонна ҳисобида гўнг солинади. Фосфорли ўғитлар ҳамда гўнг кузда, азотли ўғитлар эрта баҳорда солинади.

Бодом меваси ўзининг мазаси жиҳатидан бошқа меваларга қараганда кўпгина афзалликларга эга. Бодом мевасига кондитер саноатининг эҳтиёжи катта. Бодом маҳсулоти аҳолини ҳамда кондитер саноатининг талабини қондирадиган бодомзорлар етарли эмас. Ҳолбуки, бизда тоғ, тоғ олди ҳудудларда бодом дарахтларидан кўплаб ҳосил етиштириш учун жуда катта имкониятлар мавжуд.

Бодом дарахтининг бўйи 6-10 м. гача етади. Илдиз тизими яхши ривожланган бўлиб, 6 м. чуқурликкача боради, қурғоқчиликка ва совуққа чидамли. Ҳавони ёмон ўтказадиган нам тупроқли жойларда бодом яхши ўсмайди.

Тиним даври қисқа бўлганлиги сабабли бодом бошқа дарахтларга нисбатан анча илгари (март ёки апрель бошларида) гуллайди. Шунинг учун ҳарорати мўътадил бўлмаган ҳудудларда унинг ҳосилини кўпинча баҳорги совуқ уриб кетади.

Бодом кўчати экилгандан кейин 3-4 йили ҳосил бера бошлайди, 12-15 ёшга етганда ҳосили кўпаяди. 35-40 йилгача ҳосил беради. Бодом 60 йилдан 400 йилгача яшайди. Бир туп бодом дарахти ўртача ҳосили 8-12 кг. гача, айрим йиллари 25-30 кг. гача

ҳосил беради. Совуққа анча чидамли бўлиб, тиним даврида -20-25°C совуққа бардош беради.

Бодом ўсимлигининг характерли хусусияти, у жуда эрта гуллаши. Шу сабабдан об-ҳавоси ўзгариб турадиган жойларда бодом гуллари кўпинча қора совуқлар уриб кетади. Бодомзорлар ташкил қилиш учун тоғ ва тоғ олди ён бағирларидан ҳаво яхши алмашиб турадиган, совуқ ҳаво қамалиб қолмайдиган террасалар ажратиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Тошкент вилоятининг тоғ, тоғ олди шароитида (Бўстонлик тумани) бодом денгиз сатҳидан 800-1300 метр баланд бўлган жойларда, жанубий вилоятларда 1700-2000 метр баландликкача жойлашган, йиллик ёғин миқдори 600 мм. дан кўп бўлган ҳудудларнинг барча ён бағирларида суғорилмай ҳам ўсиши мумкин. Ёғингарчилик миқдори ўртача 400-500 мм бўлган ҳудудларда бодомзорларга махсус агротехник ишлов бериш талаб қилинади.

Бодом учун энг яхши тупроқ таркиби оҳаги бўлмаган, сувни яхши ўтказадиган қумоқ ва бўз тупроқлар ҳисобланади. Унумсиз, қуруқ тупроқларда ҳам ўсиши мумкин, лекин бундай тупроқларда юқори агротехника усуллари қўллагандагина яхши ўсиб, мўл ҳосил беради. Шунинг учун

ҳам бодом майдонларининг гектарига 20-30 т. ҳисобида чириган гўнг солиш керак.

Бодом дарахтларининг ёруғликка талабчанлигини инобатга олиб, кўчатларни экиш учун 60х60 см. ҳажмда чуқур қовланади. Суғориладиган ерларда кўчатлар 8х8 м., тоғ ва тоғ олди лалмикор ерларда 6х6 м., (жанубга қаралган ёнбағирларида 5х5 м) схемада, горизонтал террасаларда ҳажми 1,5-5 м. бўлган ерларга кузда ёки эрта баҳорда экилади. Кўчат экилгандан кейин илдиз бўғзининг 5-10 см. юқорисидан тупроқ уйиб кўмилади, кейин иложи борича суғорилади. Кўчатлар куртак чиқара бошлаганда эса уюм текислаб ташланади.

Лалмикор ерларда ёғин сувларининг шимилишини таъминлаш ва тезда буғланиб кетишининг олдини олиш мақсадида, ер доимо юмшатилиб турилади. Кўчат атрофида сомон, похол ва бошқа ўсимлик қолдиқларидан мульча ҳосил қилинади.

Ёш боғларда вегетация даврида 6-8 марта суғорилади. Апрель, май, июнь ва сентябрь ойларида бир мартадан, июль-август ойларида эса 2-3 мартабадан суғорилади. Кўчатлар атрофи ҳар сувдан сўнг яхшилаб юмшатилади ва бегона ўтлардан тозаланади. Ёз ойларида сув тақчил бўладиган

ҳудудларда қишда 1-2 марта яхоб суви бериш тавсия қилинади.

Тоғли-лалмикор ерларда кўчатларни парваришлашда уларни ўғитлашни ўз вақтида амалга оширишга эътибор бериш зарур. Экилган кўчатларни яхши тутиши ва ўсишини таъминлаш мақсадида, биринчи йили ҳар бир кўчатнинг атрофида 4-6 кг. органик ўғит ва 60-80 г. аммофос солиш яхши натижа беради.

Ўсиш даражаси суғит ёш боғларга ҳосилга тўлиқ киргунча 1м² га 6-8 граммдан соф азот, 3-4 граммдан соф фосфор ва 2-3 граммдан калий ҳамда 4-5кг. дан органик ўғит солиш тавсия қилинади. Органик ва минерал ўғитлар биргаликда солинса ўғит миқдори 1,5-2 баробар камайтиради.

Мазкур агротехник тадбирларнинг вақтида ва сифатли бажарилиши ёнғоқ мевали дарахтлардан мўл ҳосил олинишини, пировардида эл дастурхони ана шундай маҳсулотлар билан тўкин бўлишини таъминлайди.

Р.АБДУЛЛАЕВ,

қ.х.ф.н.

М.ИСРОИЛОВ,

*кичик илмий ходим,
Академик М.Мирзаев
номли БУВАВИТИ.*

Ҳуқуқий маслаҳат

ФЕРМЕР ВАСИЯТИГА КЎРА...

Ўн олти йилдан бери фермер хўжалигининг раҳбариман. Ёшга доир нафақага чиқиш арафасидаман. Ўз фермер хўжалигининг мол-мулкни фарзандларимдан бирига васият бўйича мерос қилиб қолдиришим мумкинми?

**Фахриддин ТУЛАБОЕВ,
Тошкент вилояти.**

— Ўзбекистон Республикасининг “Фермер хўжалиги тўғрисида”ги қонунда фермер хўжалигининг мол-мулки фуқаролик қонун ҳужжатларига мувофиқ мерос қилиб қолдирилади, деб таъкидланади. Хўжалиқда фаолиятни давом эттираётган меросхўрлар мерос ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳнома берилганлик учун давлат божи тўлашдан озод этиладилар. Шунингдек, Ўзбекистон Республика-

си Фуқаролик Кодексининг 1120-моддасига асосан фуқаро ўзининг барча мол-мулкни ёки унинг муайян қисмини қонун бўйича меросхўрлар доирасига кирадиган ҳамда кирмайдиган бир ёки бир неча шахсга, шу билан бирга юридик шахсларга, давлатга ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига васият қилиши мумкин.

Мерос қолдирувчи қонун бўйи-

ча ҳар қандай мол-мулк тўғрисидаги фармойишни ўз ичига оладиган васиятнома тузишга ҳақли.

Мерос қолдирувчи васиятнома тузилгандан кейин уни истаган пайтда бекор қилиш ва ўзгартириш борасида эркин бўлиб, бунда бекор қилиш ёки ўзгартириш сабабларини кўрсатишга мажбур эмас. Шунингдек, васият қилувчи меросхўрлардан биттасини, бир нечтасини ёки ҳаммасини изоҳ бермаган ҳолда меросдан маҳрум қилишга ҳақли.

**Гулбаҳор ФАҚИРОВА,
Тошкент**

*вилояти адлия бошқармасининг маъсул
ходими.*

МАНЗАРАЛИ ДАРАХТЛАР

Аҳоли яшайдиган ҳудудлар, хусусан шаҳар ва қишлоқларнинг кўркам бўлишида манзарали дарахтларнинг ўрни бекиёсдир. Ҳудудларни кўкаламзорлаштириш ва ободонлаштиришда жойнинг тупроқ-иқлим шароитларига мос дарахт ва буталарни экиш муҳим аҳамиятга эга.

Истироҳат боғлари, хиёбонлар ва сайилгоҳларнинг кўкаламзорлаштириш композицион турларини яратишда яшил ўсимлик дунёси — япроқ ва нинабаргли дарахтлар, буталар ва кўп йиллик гул ўсимликларидан фойдаланилади. Гилям кўринишидаги гулзорлар, клумбалар, бир хил турдаги гуллардан фойдаланиб барпо этилган гулзорлар, дам олиш бурчаклари, шунингдек, қушлар ва гуллар байрами ўтказиладиган яшил ҳудудлар ўсимлик дунёсини навбатманавбат гуллаш жараёни асосида ташкил этилади.

Яшил дарахтзорлар ноқулай иқлимли омиллардан ҳимоя қилиш бўйича кучли восита бўлиб хизмат қилади (шамоллар, ҳавонинг қуруқлиги, ҳароратнинг кескин ўзгаришларини) ҳамда аҳоли пунктларининг санитар-гигиеник шароитларини яхшиловчи восита (яъни ҳавонинг таркибини яхшилаш, уни касаллик келтириб чиқарувчи микроорганизмлардан тозалаш, чанг, газ, саноат чиқиндилари ва ҳоказолардан ҳимоя қилиш) ролини ўташини ҳисобга олиш керак. Дарахтбута ўсимликлари шовқинни ўзига сингдиради. Бу эса шаҳар шароитида, айниқса, муҳимдир. Хиёбонлар, боғлар, гулзорлар одамларга эстетик завқ бағишлайди, асаб системасини тинчлантиради, умуман сеvimли дам олиш маскани бўлиб хизмат қилади.

Нина баргли кўчатлар

Виргин арчаси, фарб туяси Глиптостробуссимон метасеквойя Крим ёки Паллас қарағайи, Шарқ биотаси ёки саур ва Элдор қарағайи каби нина баргли кўчатларни асосан эрта баҳор ва кузда эккан маъқул. Бунда кўчатлар эрта баҳорда тупроқ қатлами қизиган вақтда ва куртаклари уйғонишдан олдин экилади.

Кўчатларни экиш учун тупроқ асосан нейтрал ишқорли, қумоқ

ёки бўз ҳолида бўлиши лозим. Тупроқнинг ишқорлигини пасайтириш ёки нейтрал ҳолатда бўлишига эришиш учун тупроқлар оҳакланиши зарур. Намлиги юқори бўлган ерга ва сер шамол ҳудудларда кўчатларни экиш тавсия этилмайди.

Кўчатлар экилгандан сўнг суғорилади. Тупроқларни 2-3 маротаба юмшатиш, чириган гўнг билан мульчалош ишлари олиб борилади.

Бунда ўғитнинг миқдори кўчатларнинг ҳолати ва ёшига қараб бел-

гиланади. Органик ўғитлар, компост ва чириган гўнглари бир неча йил қўллаш мумкин.

Биринчи суғоришда, кўчат илдизи атрофидаги тупроқ зичлашади, вегетация даврида 8-10 маротаба суғорилади: апрель ойида 1-2 маротабадан, май, июнь ва июлда 2 маротабадан, августда бир-икки маротаба.

Суғориш мобайнида тупроқларнинг ишқорлигига катта аҳамият бериш лозим. Бу вақтда тупроқнинг 40-45 см қатламидаги намлик юқори бўлиши талаб этилади.

Экиш мобайнида кўчатлар ораси 5 метр, кўчатлар чуқурлиги 80-100 см, диаметри 80 см бўлиши зарур.

Япроқ баргли кўчатлар

Писсарда олҳўриси, Чилонжийда, Оқтут, Шойи акация, Канада

багрянниги, Садақайрағоч, Бандли(ёзги ёки оддий) эман, Мажнунтол, Сохтакаштан, Совун дарахти ва Пенсильвания шумтоли каби япроқ баргли дарахтлар кўчати асосан эрта баҳор ва кузда экилади. Эрта баҳорда кўчат куртаклари уйғонишдан олдин экиш мақсадга мувофиқдир.

Меъёрида ўсиб-ривожланиши учун кўчатлар мунтазам равишда суғориб турилиши керак. Бериладиган ўғитларнинг миқдори кўчатларнинг ҳолати ва ёшига қараб белгиланади. Асосан фосфорли ва калийли ўғитлар билан озиқлантирилади.

Япроқ баргли кўчатларни экиш учун тупроқ асосан нейтрал ишқорли, қумоқ ёки бўз ҳолида бўлиши лозим. Кўчатлар ёруғсевар ўсимлик ҳисобланади. Чириган гўнг тупроқларга турли вақтда солиниши керак. Экиш мобайнида кўчатлар ораси 6 метрни, чуқурлиги 50-60 см, диаметри 80 см бўлиши зарур.

Буталар экиш

Бутали аморфа, Доим яшил шамшод, Доим яшил магония, Испан Дроки, Хинд сирени, Ошловчи тотим, Сурия Гибискуси ва Япония беҳиси сингари буталар уруғидан ҳамда қаламчасидан кўпаяди, ниҳоллари тез ўсади.

Буталарнинг кўчати одатда эрта баҳор ва кузда экилади. Эрта баҳорда тупроқ қатлами қизиган вақтда ва кўчат куртаклари уйғонишдан олдин экилади.

Ўғит кўчатларнинг ҳолати ва ёшига қараб берилади. Органик ўғитлар, масалан, компост ва чириган гўнглари қўллаш мумкин. Куз фаслида асосан фосфорли ва калийли ўғитлар билан озиқлантирилади.

Экиш мобайнида кўчатлар ораси 3 метрни, кўчат экиладиган чуқур 40-50 см, диаметри 50 см бўлиши мақсадга мувофиқ.

Атрофимизни гўзал ва кўркам кўришни истасак, манзарали дарахт ва буталарни экиш ва парваришлагга эътиборли бўлмоғимиз лозим. Шунда ҳар доим баҳри-дилимиз очилиб юради.

Манзарали боғдорчилик ва ўрмон хўжалиги Республика илмий-ишлаб чиқариш маркази.

ПЛЁНКА ОСТИДА ҚУЛУПНАЙ ЕТИШТИРИШ — МЎМАЙ ДАРОМАД МАНБАИ

Кейинги йилларда республикамызда қулупнай экин майдонлари тез суръатларда кенгаймоқда. Чунки қулупнай мевали ўсимликлар ичида энг эрта пишадиган, яъни мавсумнинг илк мевасидир. Янги териш олинган меваси жуда мазали ва хушбўй бўлиб, таркибида 4-11% қанд моддаси, 0,28-1,6% кислоталар, 37-130 мг% "С" витамини, энгил ҳазм бўладиган темир, фосфор, калий, кальций тузлари ва бошқа витаминлар мавжуд.

Қулупнайни эрта етиштириш мақсадида, қулупнайзорларга кичик ҳажмли симли каркас устини плёнка билан ёпиб, ҳосили эрта етилишига эришилмоқда.

Ушбу усул республикамизнинг Тошкент, Фарғона, Наманган ва бошқа бир қатор вилоятларида кенг тарқалган.

Ҳосилни эрта етиштириш учун февраль ойи бошида қулупнайзорда узунлиги 10-20 метрдан 40-60 метргача, қатор ораси 70 см. кенглиги 2 қатор олинса 140 см., 3 қатор бўлса 210 см. ва баландлиги 40-50-60 см. юқори қилиб симли каркас тайёрланиб, унинг усти полиэтилен плёнка билан ёпилади.

Плёнка остида ҳаво ҳароратининг кўтарилиши билан ўсимлик ривожлана бошлайди, ҳаво ҳарорати +10°-15°C га чиққанда қулупнай барглари бўй кўтаради. Қулупнай барглари тўлиқ ривожлангач, кундуз кунлари ҳавонинг илиқ кунлари туннелнинг икки томони очиб, кечга яқин ёпиб қўйилади.

Февраль ойи охири март ойи бошида қулупнай тупларида гуллари шаклланиб, секин-аста гуллай бошлайди. Бу вақтда ҳавонинг ҳарорати юқори бўлиши боис плёнкаларнинг бир томони каркас устига кўтариб қўйилади, кечга томон эса ёпиб қўйилади. Мақсад баҳорги қисқа муддатли аёзли совуқ гулларга шикаст етказмаслиги керак. Март ойининг учинчи ўн кунлигидан плёнкалар эрталаб очиб қўйилиб, кечга томон ёпиб турилади.

Ҳавонинг ҳарорати бир меъёрда иссиқ бўлса, плёнкалар олиб ташланади.

Плёнкалар олинмаган вақтда плёнка ичида ҳаво юришмаслиги сабабли қулупнай гуллари тўла чангланмайди, меваси сифатсиз бўлади. Қулупнай мевасининг етилишини тезлаштириш учун кўкламда плёнка ёпиш муддати катта аҳамиятга эга. Юқори агротехника (суғориш, бегона ўтларга қарши кура-

шиш, гулларнинг чангланлиши нормал ўтишига имкон яратиш) қоидаларига амал қилинганда ҳосил кўпаяди, гуллаш ва меванинг етилиши тезлашади.

Плёнка остида ҳарорат кўтарилиши билан тупроқда намлик камаяди, ўсимликни сувга бўлган эҳтиёжи ошади. Бу вақтда албатта қулупнайзор суғорилади.

Қулупнай тупларида вегетация бошлангач минерал ўғитлардан азот 60-80 кг., фосфор 30-45 кг. соф ҳолда солинади.

Плёнка остида қулупнай ҳосили одатдаги яъни очикдаги қулупнайга нисбатан 10-15 кун олдин пишади ҳамда 15-20% ҳосилдорлиги кўп бўлади. Иқтисодий самарадорлиги 10-15% га ошади.

Плёнка остида "Память Шредера", "Ўзбекистанская", "Ўзбекистон гўзали", Баунтифул, Редгоунтлет навларини етиштириш мумкин.

Мева терими об-ҳаво шароитига қараб бошланади, лекин фарқ 8-10 кундан ошмайди. Одатда, дастлабки мевалар гуллаш бошлаганидан 25-30 кун ўтгач пишади. Сурхондарё, Қашқадарё вилоятларининг жанубий туманларида баҳор эрта келганда, қулупнай апрель ойининг охирида, тоғли ва шимолий туманларда эса, май ойининг бошида пишади. Умуман, бутун май ва июнь бошлари қулупнай терими даври ҳисобланади.

Меваларнинг йириклиги ва ҳосилдорлигига қараб ҳосил йиғиб олинади. Ҳосилдорлик қанчалик юқори ва мевалари қанчалик йирик бўлса, уларни териш олиш шунчалик тезлашади. Қийғос пишган даврда кунора ва орадан икки кун ўтказиб териш олиш, меванинг пишиб, эзилиб кетишига йўл қўймаслик лозим.

Меваларни ҳаво қуруқ, иссиқ бўлган кунлари эрталаб, шудринги кетгач ва кечқурун иссиқ пасайганда, ҳаво булутли кунлари эса кун бўйи териш мумкин. Мева банди билан узилади. Мевасига тегиб кетмасдан, бандини ушлаб, тирноқ билан чилпиб олиш керак. Эти анча қаттиқ бўлган (Зенга-Зенгана ва бошқалар) навларни бандсиз узиб олиш мумкин.

Мева териш учун 2-2,5 кг мева сигадиган сават ёки 40x25, 50x30 см. ли яшиқлар зарур. Касал теккан ва шикастланган (эзилган) мевалар алоҳида идишга терилади. Агар мева терилган кун истеъмол қилинмайдиган ва қайта ишланмайдиган бўлса, совутгичга қўйиб, икки-уч кун сақлаш мумкин.

Ҳосил йиғиб олингандан кейинги парваришига алоҳида аҳамият бериш зарур. Бу даврда ўсимлик келгуси йил ҳосилига тайёрланади, ҳосил куртаги шаклланади, илдиз системаси янгиланади, янги барглари, ер устки қисми (шоҳча ва новдалар) пайдо бўлади, илдизда эса келгуси йил ҳосили учун озиқ моддалар жамғарилади.

Ҳосил терими даврида тупроқнинг ҳаддан зиёд зичлашиб кетиши, намлик ва озиқнинг етишмаслиги, мўйловчаларнинг кўпайиши ўсимликнинг ҳолдан тойиши, касаллик ва зараркунандалардан шикастланиши — буларнинг барчаси ўсимликнинг тез қариб, келгуси йил ҳосилининг пасайишига олиб келади. Шунинг учун экин меваси терилгач қатор оралари дарҳол чуқур юмшатилиши, ўтоқ қилиниб, ўғит берилиши ва суғорилиши зарур.

Минерал ўғит сифатида (ҳар 1 гектар ерга 100-200 кг) аммиакли селитра ва суперфосфат солинади.

Х.АБДУЛЛАЕВА,

Академик М.Мирзаев номи БУВАВИТИ катта илмий ходими.

ТРАКТОР ВА ТИРКАМАЛАРНИ ТАЪМИРЛАШ СИФАТИ

Маълумки, трактор ва қишлоқ хўжалиги машиналарини сифатли таъмирлаш, уларни агротехник мавсумлар давомида бузилмасдан ишлашини таъминловчи асосий муҳандислик омилларидан биридир. Шу боис, туман ва муқобил МТПлар ҳамда фермер хўжалиklarининг мутахассислари ва механизаторлари носоз техника воситаларини таъмирлаш ишларини қизғин олиб бормоқдалар.

Бунда транспорт ва чопиқ тракторлари ҳамда трактор тиркамаларини техник талаблар даражасида таъмирлашга алоҳида эътибор қаратилмоғи лозим.

Чунки фермерларимиз мазкур техникалардан йил давомида фойдаланадилар. Шунинг учун улар доимо техник жиҳатдан соз ҳолатда бўлиши керак. Бу, энг аввало, трактор двигатели, муфта, узатмалар кутиси, юриш, бошқариш, тормоз, гидравлика тизимлари ҳамда электр асбобларини сифатли таъмирланишига боғлиқ.

Носоз машиналарнинг узел ва деталларидаги нуқсонларни аниқлаш: машина таъмирлашни талаб қилмайдиган (соз), таъмир-талаб (носоз) ва бутунлай яроқсиз детал ва узелларга ажратилади; носозликлар бевосита кўздан кечириш (ейилишлар, дарзлар, ёриқлар), қўл билан ишлатиб ёки ўлчаб кўриш (енгил айланиш, силжиш, люфт), махсус асбоблар ва мосламалар ёрдамида текшириш (масалан, пружиналарнинг эластиклиги, ёнилғи сарфи) ва синаш (масалан, мой насосининг босими) орқали топилади; зарур эҳтиёт қисмлар ва таъмирлаш материалларининг турлари ва миқдорлари аниқланади ва сотиб олинади.

Трактор двигателини таъмирлаш: цилиндрлар блокларидаги тешиклар, подшипниклар уялари, резбаларнинг ейилишлари, дарзлар ва ёриқлар тузатилсин; носоз поршень, шатун бўйинлари ва шестерня, тирсакли валларнинг маховик ва шкивлар ўрнатиладиган жойлардаги ейилган резбалар таъмирлансин; сув насоси, радиатор ва вентиляторнинг ейилган деталлари алмаштирилсин ва стенда сув билан синаб кўрилсин; мойлаш ва газ тақсимлаш механизмларидаги нуқсонлар бартараф этилсин; двигатель тақилламасдан ва тутамасдан равон ишласин; картер, редукторлар, қувурлар ва баклардан мой ва ёнилғи томчиламасин; двигателдаги мой миқдори ва босими, радиатордаги суюқлик температураси меърида (тирсакли вал деталлари ҳамда кривошип-шатун қисмлари тез едилмайди, двигатель қизимасдан ишлайди) бўлсин.

Тавмирдан чиқарилган двигателлар кичик юкланиш остида чиниқтирилади ва аниқланган камчиликлар бартараф этилади.

Трактор қисмлари созлигини баҳолаш. Созлик шартлари: тўла жиҳозланган; ёнилғи, мой ва бошқа суюқликлар томчиламайди; ҳамма детал, узел ва агрегатлар пухта маҳкамланган; ўлчов, ёритиш ва электрон асбоблар яроқли; капотлар, ойналар ва кабина эшиклари шикастанмаган ва синмаган; мажбурий жойлар ёғланган.

Двигатель енгил ўт олади, барқарор ишлайди, бегона шовқин ёки товуш чиқмайди; ёнилғи ва мой сарфи меъёрда, ёнилғи билан таъминлаш ва газ тақсимлаш системасининг бирикмалари маҳкам; тирсакли вал барқарор айланади, двигателнинг қуввати номинал даражада.

Илашиш муфтаси узатмаларни эркин, қадалишларсиз кўшилишини таъминлайди, шатаксирамай ишлайди; қрданли узатма бирикмаларидаги радиал ва бўйлама тирқишлар меъёрида; орқа кўприк ва бошқариш механизми тақиллаш, шовқиндан ҳоли; равон ва кескин бурилишлар, катта тезликда ҳам ишончли тормозланиш таъминланади.

Гидравлик осииш системаси машиналарни равон кўтаради ва туширади, механизмлар ишончли, бирикмалардан суюқлик томчиламайди; электр қурималари двигателни равон юргизишни ва кечалари йўлни яхши ёритишни таъминлайди.

Созлик шартлари ба- жарилмаган тақдирда қисм ва агрегатларнинг ишлаш ҳолатига қараб носозлик белгилари ва сабаблари аниқланади.

Носозлик белгилари ва сабаблари. Дизель бе-

хосдан тўхтади (шовқин сўндиргичдан қора тутун, сапундан эса буғ чиқмоқда) - тирсакли вал бир ёки бир нечта поршень цилиндр гильзаларида қисилиб қолган; дизель тақиллаб ишляпти - поршень ва гильзалар ейилган; дизелдан қора тутун чиқмоқда - тақсимлаш шестернялари нотўғри ўрнатилган; дизель қизиб кетмоқда - совитиш суюқлиги камайган, шамолпаррак тасмаси бўшашган, радиатор ифлосланган, совитиш тизимида чўкинди ва қуйқа бор, термостат клапани тўлиқ очилмаган ёки радиаторни шторкаси ёпиқ; мой босими паст - монометр носоз, блок-картер тубида мой меъеридан кам, қувурлардан мой томчиляпти ёки насос трубкаси тиқилиб қолган; мой босими умуман йўқ - монометр носоз; мой насосининг вали синган; насос юритмаси шестернясининг штифти кесилган; центрафуганинг насадкаси жойидан кўзғалиб қолган; мойнинг босими юқори - центрафуганинг сақлаш клапани ёпиқ ҳолатда қисилиб қолган; мой сарфи юқори - поршень ҳалқалари ва ариқчалари ейилган; улар орасида катта тирқиш пайдо бўлган; гильзаларнинг конуслиги ва оваллиги бузил-

ган; дизель ўт олмаяпти - ёнилғи билан таъминлаш тизимига ҳаво кирган; филтрлар ифлосланган; ёнилғи насосининг рейкаси қисилиб қолган; дизель текис ва тўла қувват билан ишламаяпти - таъминлаш тизимига ҳаво кирган; ёнилғи пуркагичнинг нинаси қисилиб қолган ёки тешиклари коксланган; ёнилғи босими паст; насос бузилган; плунжер қисилиб қолган; плунжерлар жуфтлиги ейилган; насос ростланмаган; дизелдан қора тутун чиқмоқда - ҳаво билан кам таъминланмоқда; филтр элементлари ифлосланган; ёнилғи пуркагичнинг нинаси қисилиб қолган; ёнилғи пуркашни илгарилатиш бурчаги нотўғри ўрнатилган; дизелдан таққиллаган товуш чиқмоқда - ёнилғи пуркашни илгарилатиш бурчаги олдинроққа ўрнатилган; форсункалардан бири ишламаяпти; дизель бир маромда ишламаяпти - ёнилғи насоси регуляторининг корпусида мой сатҳи баланд; ёнилғи насосини рейкаси ёки меъёрлагич юритмаси қисилиб қолган.

Тишлашиш муфтаси салт айланмоқда - сиқиш подшипниги тираки ва қисиш ричаглари ҳалқаси оралигида тирқиш йўқ; етакланувчи дискнинг фрикцион қопламаси ейилган; сиқувчи пружиналар эскирган ёки синган; етакланувчи дискнинг фрикцион қопламаси мойланиб қолган; сиқувчи диск қийшайган; муфта тўлиқ ажратмаяпти - сиқиш подшипниги тираки ва қисиш ричаглари ҳалқаси оралигидаги тирқиш катта; оралиқ диск ўрта ҳолатга ўрнатилмаган; етакланувчи диск қийшайган; сиқувчи диск қийшиқ турипти; педалнинг эркин йўли йўқ; муфта буровчи моментни тўлиқ узатмаяпти - педалнинг эркин йўли йўқ; етакланувчи дискнинг фрикцион қопламаси ейилган; етакланувчи диск мойланган.

Мой сизаяпти - бирикмалардаги болт ва гайкалар тортилмаган; корпус ва қопқоқлар орасидаги қистирмалар мойни ўтказиб юбормоқда. Узатма қийин қўшил-япти - блокировка механизми ростланмаган; шлицалар урилган, гилдираклар тишлари ейилган; узатма ўз-ўзидан ажралиб кетаяпти - узатмаларни қўшиш вилкаси ва тишли гилдираклар кареткасининг ҳалқасимон чуқурчалари ейилган; узатмаларни қўшиш вилкасини қотириш болтлари бўшаган; қайдлаш қурилмаси ейилган; трансмиссиядан ортиқча шовқин эшитилмоқда - дифференциалдаги роликли подшипникларнинг буйлама люфти катталашган; асосий узатма шестерняларининг тишлари кўп ейилиб, ён тирқиш 1,5 мм дан катталашган ёки дифференциалдаги роликли подшипниклар ортиқча ейилган.

Олдинги гилдирак шиналари тез ейилмоқда ва қатламларга ажралиб кетмоқда - гилдиракларнинг яқинлашуви бузилган; шиналардаги ҳаво босими меъёрларга мос келмайди; олдинги гилдираклар текис ҳаракатланмаяпти - гилдиракларнинг яқинлашуви бузилган; гилдиракларнинг конуссимон подшипникларида тирқиш катта; ўнг ва чап гилдираклар шиналаридаги ҳавонинг босими ҳар хил; балон дискда айланиб, унинг ёнларида ёриқлар пайдо бўлмоқда - гилдирак шиналаридаги ҳавонинг босими жуда кам.

Руль чамбарагини буриш қийин - гидрокучайтиргич тизимида мой етарли эмас ёки ҳаво кириб қолганлиги сабабли мой кўпикламоқда; насос дозаторнинг сақлаш клапани бузилган; насосдан мой сизиши ортган; червяк-сектор илашмаси қадалган; салт бури-

лиши катта - червяк-сектор илашмасининг тирқиши ортган; карданли муфта юритмаси бирикмаларидаги тирқиш катта.

Тормозлар ёмон ишлаяпти - тормозлар бошқаруви созланмаган; бириктирувчи дисклар қопламаси мойланган ёки ейилган.

Аккумулятор батареялари қайта зарядланмоқда - қисқа туташув ёки конденсатор занжирида узилиш бор; ростланувчи қувват ортиб кетган; мавсумий ҳолатни ростловчи винт "З"-қиш(белги)га ўрнатилган; аккумулятор батареялари зарядланмайди - ростланувчи қувват камайиб кетган; мавсумий ҳолатни ростловчи винт "Л"-ёз(белги)га ўрнатилган.

Гидравлика насоси мой бермаяпти ёки кам миқдорда ҳайдаяпти - бакда мой йўқ, мой сатҳи паст, зичловчи ҳалқалар йиртилган ёки ейилган; насос ишлаганда бакнинг бўғизидан кўпик сачрамоқда - насос етакчи шестерняси валининг зичлагичидан, сўрувчи қувурни насосга бириккан жойидан ёки бирлаштирувчи қувурлар орқали ҳаво сўрилмоқда; иш жараёнида насос ва мой тез қизиб кетмоқда - золотник қадалиб қолган ва тақсимлагич клапани "осилиб" қолган; мой қувурларини беркитиш муфтасининг гайкаси бўшаб қолган; насос ишлаганда ортиқча шовқин эшитилмоқда - бакдаги мой сатҳи жуда паст; мой қувурларининг трактор деталарига тегиб турган жойлари тебранмоқда.

Трактор тиркамаларини таъмирлаш: рама тўғри, эгилмаган ва қийшаймаган, винтли ёки гидравлик тиргаклар ва тортқилар билан тўғриланган бўлиши шарт; рама лонжерони, таянч қурилмаси ва кўндаланг бирикмалардаги ёриқлар пайвандланиб, текисланган бўлиши лозим; болтли бирикмаларнинг тешиклари ва резьбалари ейилмаган бўлиши даркор; бурилиш чамбараги орасидаги қаттиқ ейилган деталлар созларига алмаштирилсин; протекторлари едирлиб, гардиши силлиқ бўлиб қолган шиналардан фойдаланишга рухсат этилмайди; пневматик тормоз фрикцион накладкаларининг ейилиши 3 мм дан ошмаслиги керак.

Шуни эсда тутиш лозимки, таъмирлаш жараёнида трактор ва тиркамага пухталиги паст, сифатсиз, меъёрий ҳужжатларда кўзда тутилмаган турли-туман материаллардан қўлбола усулда тайёрланган детал ва узелларни ўрнатиш ва ишлатиш қатъиян тақиқланади!

Универсал-чопиқ ва пахтачилик трактори йил бўйи йигирмадан ортиқ машина ва механизмлар билан агрегатланиб, далачилик юмушларини адо этади. Уларни оптимал муддатларда бажарилиши трактор пухталигига тўғридан-тўғри боғлиқдир. Шундай экан, механизаторлар, фермерлар ва муҳандис-техник ходимлар юқоридаги тавсияларга амал қилиб, таъмирлаш сифатига алоҳида эътибор қаратмоқлари зарур. Шундагина машиналарнинг иш қобиляти қайта тикланади, агротехник кўрсаткичларни меъёрлар даражасида бажарилиши таъминланади, энг муҳими, фермер хўжаликларидаги дала юмушларининг оптимал муддатларда бажарилишига эришилади.

М.ТОШБОЛТАЕВ,
профессор,

И.ТЎЛАНОВ,
катта илмий ходим
(ҚХМЭИ).

КУЧ — БИЛИМ ВА ТАФАККУРДА

ЮСУПБЕКНИНГ ОРЗУЛАРИ

Юсупбекнинг болалиги Қорақалпоғистон Республикасининг Хўжайли шаҳрида ўтди. У 2011 йили шаҳардаги 71-умумтаълим мактабини имтиёзли тугатиб, Хўжайли Транспорт касб-хунар коллежига ўқишга кирди. Коллежда ҳам аъло баҳоларга ўқиди, тезда устозлари, тенгдошлари орасида обрў-эътиборга сазовор бўлди. Жамоат ишларида фаол иштирок этди. 2013

йида мазкур коллежни ҳам имтиёзли тугатди.

Энди Юсупбек олдида қайси олий ўқув юртига кириб ўқишим керак, деган савол турар эди. У ҳеч иккиланмасдан Тошкент давлат аграр университетининг Нукус филиалини танлади. Чунки у зоотехник бўлишни орзу қиларди.

— Ўқишга кирган куним қанчалик қувонганимни тасвирлашим қийин, — дейди Юсупбек Султанов. — Уни-

верситет филиали ҳовлисидаги рўйхатда ўқишга кирганлар сафида ўзимни кўрдиму яқинларимга кўнгироқ қилдим. Бу хабарни эшитиб улар ҳам жуда қувонишди.

Мактабда ҳам, коллежда ҳам фақат аъло баҳоларга ўқиган Юсупбек университетда ҳам шу анъанани давом эттирди. Шу боис, тезда олий ўқув юртидаги устозлари эътиборига тушди. Қорақалпоғистон Республикаси ва мамлакатимиз миқёсида ўтказилаётган турли фан олимпиадалари ҳамда танловларда фаол иштирок эта бошлади. У 2013 йилдан буён университет иқтидорли талабалар гуруҳи аъзоси.

— 2014 йили университет миқёсида ўтказилган “Зоология” фани олимпиадасида қатнашиб биринчи ўринни олдим ва мамлакат олимпиадасига йўлланмани қўлга киритдим, — дейди Юсупбек. — Бундан қарангки, республика танловида ҳам муваффақиятли иштирок этдим — иккинчи ўринни эгаллаб, Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг иккинчи даражали дипломи билан тақдирландим.

Биз асалари етказиб берган асални маза қилиб истеъмол қиламиз, лекин асалари қорамолчиликни ривожлантиришда фойдали эканлигини ҳаммамиз ҳам билавермаймиз. Мен шу мавзунини тадқиқ қилишни ўз олдимга мақсад қилганман.

У айни кунларда устози, қишлоқ хўжалик фанлари номзоди Р. Турганбоев раҳбарлигида “Қорамолчиликни ривожлантириш ва мустақкам озуқа базасини яратишда асаларичиликнинг туган ўрни ва қўшимча даромад олиш йўллари” мавзусида илмий иш олиб бормоқда.

Юсупбек Султанов қишлоқ хўжалиги фанлари бўйича 2016–2017 ўқув йили учун бакалаврият йўналишида Президент стипендианти бўлди. Ишончимиз комилки, у албатта, илмий ишини давом эттириб, ўз соҳаси бўйича етук мутахассис бўлиб етишади.

ЮТУҚЛАР ЧЕГАРА ЭМАС

Шоҳжаҳон Жалилов Қашқадарё вилоятининг Қамашли тумани Оқработ ҚФЙ Меҳнатобод қишлоғида таваллуд топган. Эндигина 26 ёшга тўлди. У ўтган йилнинг кўкламида Италиянинг Пиза, Португалиянинг Порто, Словакиянинг Нитра ва Бельгиянинг Гент университетларида стажировка ўтаб қайтди.

Унинг ушбу чет эл сафарига TEMPUS-UZHELTH лойиҳасида ғолиб чиққани сабаб бўлди. Бундан ташқари, у Тошкент давлат аграр университетининг аълочи магистри. Аъло ўқиш билан бирга, олий ўқув юртининг жамоат ишларида ҳам фаол иштирок этади. Шу боис Шоҳжаҳон 2012 ва 2013 йилнинг ёзида мамлакатимиз Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги ҳамда Россия Федерациясининг Челябинск давлат Агромуҳандислик академияси ўртасида тузилган шартномага асосан мазкур ўқув юртида ёзги ишлаб чиқариш амалиётини ҳам ўтаб келган эди.

У 2008 йили ўз қишлоғидаги 15-умумтаълим мактабини тугатгандан сўнг, тумандаги Маиший хизмат касб-хунар коллежиди ўқишни давом эттирди. 2011 йили эса Тошкент давлат аграр университетига ҳужжат топширди. Ўша пайтда мактабда, коллежда аъло баҳоларга ўқигани, кутубхоналардан чиқмай мутлола билан шуғуллангани асқотди. Давлат гранти асосида ўқишга қабул қилинди. Аълочи талаба сифатида “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати тадбирларида фаол иштирок этди. 2014–2015 ўқув йилида бакалаврлар учун таъсис қилинган Беруний номидаги Давлат степендияси соҳиби бўлди.

Университетни муваффақиятли тамомлагандан сўнг магистратурага қабул қилинди. Бугунги кунда магистратуранинг иккинчи курсида таҳсил олмоқда.

Шоҳжаҳон ҳали магистр бўлса-да фермерчиликни ривожлантириш, улар имкониятларини кенгайтириш учун “Фермер хўжаликларида кўп тармоқли фаолиятни ривожлантиришни тартибга солиш механизмини такомиллаштириш йўллари” мавзусида илмий изланишлар олиб бормоқда. Илмий ишини амалиёт билан мувофиқлаштириш учун у мунтазам Тошкент ва Қашқадарё вилоятларидаги фермер хўжаликларида бўлиб туради.

Хулоса қилиб шунини айтиш мумкинки, Шоҳжаҳон Жалиловнинг қишлоқ хўжалиги фанлари бўйича 2016–2017 ўқув йили учун магистратура йўналишида Президент степендиясига сазовор бўлгани ҳам унинг иқтидоридан далолатдир. Келгусида у юрт ва халқимиз қорига ярайдиган етук мутахассис бўлиб етишишига шак-шубҳа йўқ.

Аслиддин САТТАРОВ.

ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИ УЧУН АРЗОН ВА ШИНАМ УЙЛАР

Маълумки, намунавий лойиҳалар асосида замонавий уй-жойлар, сервис ва хизмат кўрсатиш иншоотларининг бунёд этилиши натижасида мамлакатимизнинг олис қишлоқлари ҳам кундан-кун чирой очиб, тобора кўркамлашиб бормоқда.

Бунда “Қишлоқ қурилиш инвест” инжиниринг компаниясининг амалга ошираётган ишлари айниқса, диққатга сазовор. Зотан 2009-2016 йиллар мобайнида қишлоқ массивларида 69,5 мингдан ортиқ шинам уй-жойларнинг қурилиб, фойдаланишга топширилгани фикримизнинг далилидир.

Президентимизнинг “2016 йил учун турар-жой мавзеларини қуриш ва қишлоқ жойларда намунави лойиҳалар бўйича яқка тартибдаги турар-жойлар қурилиши индустриал базасини янада ривожлантириш ва маҳаллийлаштириш чора-тадбирлари Дастури тўғрисида”ги 2016 йил 29 январдаги қароридан келиб чиқиб, 2016 йилнинг ўзида 300 та қишлоқда 13 мингта яқка тартибдаги уй-жой бунёд этилди ва ўз эгаларига топширилди. Компаниянинг қурилиш ва пудратчи ташкилотлар ҳамда бир қатор молия муассасалари билан ҳамкорликдаги саъй-ҳаракатлари туфайли, замонавий хонадонларни ўз бағрига олган массивларда 307,5 км газ, 489,0 км ичимлик суви, 328,0 км электр тармоқлари тортилиб, 291,0 км ички йўллар ҳамда 175 та ижтимоий ва бозор инфратузилмаси иншоотлари қад ростлади. Энг муҳими, маҳаллий ишлаб чиқарувчилар, тадбиркорларни ҳар томонлама қўллаб-қувватланиши пировардида ишлаб чиқарилаётган сифатли, рақобатбардош, импорт ўрнини босувчи маҳаллий хомашёдан қурилиш ишларида кенг фойдаланиш эвазига, нархнашонинг пасайишига эришилди.

Бу борада халқаро молия муассасаларининг қизиқиши тобора ортиб бораётганини, яъни қатор йиллардан буён Осиё тараққиёт банки билан самарали ҳамкорлик қилиб келинаётган бўлса, 2015 йилдан бошлаб, Ислом тараққиёт банки, ўтган йилдан эса, Саудия тараққиёт жамғармаси ҳам ушбу лойиҳада самарали иштирок этабшлагани диққатга сазовор. Ўзаро ишонч ва ҳамкорлик самараси туфайли қурилиш жараёнини намунави ташкил этиш, ишни тез ва сифатли бажариш асносида, янги замонавий, шинам ва барча қулайликларга эга бўлган уйларни ўз соҳибига тортиқ этиб, ҳар йили минглаб юртдошларимизга қувонч, юзлаб қишлоқларимизга кўркамлик, чирой бағишланмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йилнинг 21 октябрда-

ги “2017-2021 йилларда қишлоқ жойларда янгиланган намунавий лойиҳалар бўйича арзон уй-жойлар қуриш Дастури тўғрисида”ги қарори ана шу эзгу амалларнинг давомийлигини таъминлашга, қишлоқ аҳолисининг талаб ва эҳтиёжларини, хоҳиш-истакларини инobatта олган ҳолда ишлаб чиқилгани билан муҳим аҳамиятга эгадир.

Мазкур қарор қишлоқ аҳолисининг кенг қатламлари учун замонавий ва шинам уйлардан фойдаланиш даражасини тубдан оширишга, ер ресурсларидан оқилона фойдаланишга ва қишлоқ жойларда яқка тартибда уй-жой қурилишини янада ривожлантиришга қаратилгандир.

Қурилиш-монтаж ишлари сифати-га қўйиладиган талабларнинг оширилиши қарорнинг яна бир муҳим хусусияти ҳисобланади. Маълумки, эндиликда қишлоқ жойларда мавжуд намунавий лойиҳаларга қўшимча равишда арзон уйларнинг янги намуналари жорий этилди. Булар жумласига, хўжалик иморатлари ва обод ҳовлилари бўлган икки-уч қаватли кўп квартиралар (2, 3 хонали) уйлар, аҳоли зич жойлашган туманларда ҳовлидаги иморатлар билан биргаликда майдони 2 сотих бўлган ер участкаларида жойлаштириладиган бир қаватли 2-3 хонали уйлар, ҳовлидаги иморатлар билан биргаликда майдони 4 сотих бўлган ер участкаларида жойлаштириладиган икки қаватли бирлаштирилган 4 хонали уйлар киради.

Фуқароларнинг дастлабки бадали: икки,-уч қаватли кўп квартиралар (2-3 хонали) уйлар ва 2, 3 хонали бир қаватли уйлар учун - 15 фоизни, икки қаватли 4 хонали бирлаштирилган уйлар учун - 25 фоизни ташкил этади.

Бундан ташқари, ипотека кредити уч йиллик имтиёзли давр ва биринчи 5 йил мобайнида йиллик 7 фоиз миқдордаги фоиз ставкаси билан 15 йил

муддатга берилиши қишлоқ аҳолиси учун янада кенг қулайликлар яратиши шубҳасиз.

Бу имкониятдан фойдаланиш истагида бўлган уй-жойга эҳтиёжманд оилаларнинг аъзолари ўзлари доимий рўйхатда бўлган қишлоқ фуқаролар йиғинига мурожат қилишлари лозим бўлади.

2017 йилда барча қулайликларга эга бўлган 15 мингта янги уй-жой бунёд этилиб, фойдаланишга топширилиши режалаштирилган.

Шу билан биргаликда, янги қурилатган уй-жой массивларида давлат маблағлари ҳисобига ташқи муҳандислик ва транспорт тармоқлари қурилишининг амалга оширилиши кўзда тутилган. Хусусан, 415 км ичимлик сув, 317 км газ ва 291 км электр узатиш тармоқлари, 260 км ички автомобиль йўллари қурилиб, фойдаланишга топширилади. Бундан ташқари, ушбу уй-жойлар қуриладиган массивларда маҳалла гузарлари, маиший хизмат кўрсатиш, савдо шохобчалари, таълим-спорт масканлари, қишлоқ врачлик пунктларидан иборат 134 та ижтимоий инфратузилма иншоотлари қурилиши мўлжалланаяпти.

Пудратчиларнинг республикамизда ишлаб чиқарилмайдиган металл туноқа, ёғоч-тахта сингари маҳсулотлар билан таъминланиши “Ўзсаноатэкспорт” акциядорлик жамияти томонидан амалга оширилиши белгиланган бўлиб, замонавий ва маҳаллий қурилиш материаллари ва жиҳозлари, яъни, эшик, ойна, пластик дераза ромлари, керамик плитка, маиший газ плитаси, сув иситгич, радиатор, иситиш қозонлари, ўлчов жиҳозлари (газ, электр) ва бошқалар марказлаштирилган тартибда тўғридан-тўғри қурилиш майдонларига имтиёзли нархларда етказиб берилади.

Энергияни тежайдиган ва қайта тикланадиган энергия манбаалари бўйича ишлайдиган замонавий жиҳозларни намунавий лойиҳаларга киритишга алоҳида эътибор қаратишмоқда. Асосан маҳаллий қурилиш материаллари ва жиҳозларининг ишлатилиши ҳамда солиқ ва божхона имтиёзларининг берилиши ҳисобига намунавий уй-жойларнинг арзонлиги таъминланади.

Бир сўз билан айтганда, мазкур қарорнинг қабул қилиниши қишлоқларни янада ободонлаштиришга, қишлоқ аҳолисининг қалбига бир олам орзу ҳавасни рўёбга чиқаришга, ҳаёт даражасини тубдан оширишга хизмат қилади.

Бекмурод ДУШАНОВ,
“Қишлоқ қурилиш инвест”
МЧЖИК бўлим бошлиғи.

БАНК ХОДИМИ МИЖОЗ ҲУЗУРИДА

Ҳеч муболагасиз айтиш мумкинки, ҳар қандай давлат ёинки, оиланинг иқтисодий аҳволи аввало, унинг фуқароси ёхуд аъзосининг ўзига, яъни унга Яратган томонидан берилган бебаҳо бойлиг-у неъматлар ва имкониятлардан ўз ўрни ҳамда вақтида оқилона фойдаланишига боғлиқ. Шундай экан, “Олма пиш, оғзимга туш” қабилида эмас, ҳурлик, тинч-хотиржамлик, сиҳат-саломатликдек буюк неъматнинг қадрига етиб, савобли, фойдали ишларга жидду-жаҳд қилишимиз, аини муддао.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ҳар томонлама қўллаб-қувватланиб, соҳа ривожига кенг йўл очиб берилиши натижасида, бугунги тараққиётимизнинг негизи бўлмиш, тадбиркорлик соҳасининг мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотидаги улуши 56,5 фоизга етгани, иш билан банд аҳолининг 78 фоизи айнан шу тармоқда фаолият кўрсатаётганлигини кўриш мумкин.

Аҳоли бандлигини кенг миқёсда таъминлаш орқали, хусусий тадбиркорликни янада ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Президентимиз ташаббуси билан аини пайтда барча тижорат банклари томонидан юртимиз миқёсида “Оддий аҳолини тадбиркор қилиш” лойиҳаси доирасидаги тадбирлар қизгин суръатда олиб борилмоқда.

Бу борада “Микрокредитбанк” акциядорлик тижорат банкининг ходимлари аҳолини тадбиркорликка жалб қилиш, шахсий томорқаларидан самарали фойдаланишини ташкил этиш мақсадида жорий йилда имтиёзли кредит хизматлари тўғрисида батафсил маълумот бериб, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ишларини режалаштирган.

Ана шу мақсадда, қишлоқ ва маҳалла фуқаролар йиғинларида учрашувлар ташкил этилмоқда. Уларга тадбиркорликни ривожлантириш, ислохотларнинг мазмун-моҳияти, тадбиркорликдан келадиган давлат ҳамда халқ манфаатлари хусу-

сида батафсил тушунча ва маълумотлар берилмоқда. Бундан ташқари ҳар бир хонадонга аҳолининг тадбиркорликка бўлган қизиқишларини аниқлашга қаратилган махсус сўровномалар юборилмоқда.

Шунингдек, аҳолининг соҳага қизиқишини ошириш ҳамда бу жараёнлардан хабардорли-

гини янада кучайтириш мақсадида махсус буклет шаклидаги намунавий бизнес лойиҳалар тарқатилаяпти. Шу асосда фуқаролар йиғинлари ва банкларда банкнинг имтиёзли кредитлаш тартиботлари, бу борадаги бошқа йўл-йўриқ ва меъёрий ҳужжатлардан иборат махсус “Тадбиркорлик бурчаклари” ташкил этилмоқда.

Тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш истагини билдирган ва кредитга талаби бор оила вакилларининг бизнес лойиҳалари банк филиалларининг мутахассислари томонидан қисқа муддатларда ўрганилиб, уларга тегишли ҳужжатларни расмийлаштиришда яқиндан кўмак кўрсатилаяпти. Уларнинг саъй-ҳаракатлари билан ўтган қисқа фурсат да-

вомида 428 та аҳоли пунктлари ва мавзеларидаги 10 мингдан зиёд хонадонларда сўровлар ўтказилди. Ана шу сўров натижасида аҳолининг асосий қисми тадбиркорликнинг у ёки бу тури, айниқса, боғдорчилик, чорвачилик, паррандачилик, ҳунармандчилик, касаначилик, хизмат кўрсатиш ва сервис каби соҳалар билан шуғулланиш истагини билдиришган.

Шу ўринда айтиш мумкинки, “Микрокредитбанк” АТБ нинг балиқчилик, асаларичилик, қуёнчилик, деҳқончилик, лимон етиштириш сингари элликка яқин кичик бизнес фаолият турлари бўйича таклиф этаётган молиявий кўмаги энг кам иш ҳақининг юз баравари (салкам 15 миллион сўм) миқдорид бўлиб, имтиёзли фоиз ставкаларида, 3 йилгача муддатга берилади.

Бунинг учун сиз тадбиркорлик субъекти сифатида давлат рўйхатидан ўтиб, тегишли ҳужжатларни: ариза, бизнес-режа (шахсий томорқада бизнес бошламоқчи бўлганлардан талаб этилмайди), шахсий томорқаси мавжудлигини тасдиқловчи маълумотнома (шахсий томорқада бизнесни амалга оширмақчи бўлганлар учун), гаров таъминоти, яъни кўчмас мулк (нотурар бино ва иншоотлар), юк ёки энгил автомобиль, асбоб-ускуналар, учинчи шахс, яъни жисмоний шахс кафилиги ёки сугурта полиси кабилардан бирини тақдим этишингиз ва ўз бизнесингизни бошлашингиз керак бўлади.

Таъбир жоиз бўлса, доно халқимизнинг “Қаловини топсанг, қор ёнар” деганидек, энди, аввало ўзини билган, муқаддас оиласи, порлоқ келажагини, жонажон юртининг гуллаб-яшнашини ўйлайдиган инсон ўзининг нималарга қодир эканини намоён этмоғи даркор.

С.ПУСТАМОВ,
ўз мухбиримиз.

“ЎЗАГРОЛИЗИНГ” ДЕҲҚОННИНГ ЭНГ ЯҚИН КЎМАКЧИСИ

Мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий тараққиётининг бугуни ва эртаси халқ хўжалигининг барча соҳа ва тармоқлари, жумладан, қишлоқ хўжалигидаги ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш корхоналари ҳамда хўжаликларнинг, энг замонавий техника воситалари билан қай даражада таъминланганлигига бевосита боғлиқ. Йил сайин такомиллашиб, ҳар томонлама қулай ва илҳам бўлиши билан бирга, анчагина маблағ талаб қиладиган иш қуроллари — техника воситаларини етарли миқдорда сотиб олишнинг ўзи бўлмайди. Албатта, бунда лизинг хизматининг ўрни жуда катта.

Ҳозирги вақтда республикадаги фермер хўжаликларининг аксарияти лизинг хизматидан кенг фойдаланмоқда. Янги техника сотиб олишда лизинг - қулай ва самарали механизм бўлиб, бунда, техника қийматининг бир қисми аванс сифатида олдиндан тўланади, қолган асосий қисми эса лизинг фоизи билан қўшилган ҳолда бир неча йил давомида бўлиб-бўлиб тўлаб борилади.

Лизинг тўлаш даврида фермер хўжалиги техникadan фойдаланиш орқали ўз ишлаб чиқаришини ривожлантиради, яъни ҳосил етиштиришда қийинчиликларсиз, зарур агротехник тадбирларни ўз вақтида амалга оширади. Бу дега, уларнинг ўз техникасидан беминнат фойдаланиши баробарида, механизация ишларига сарфланган маблағини тежабгина қолмай, бошқа хўжаликларга хизмат кўрсатиш орқали қўшимча маблағ топиш имконига ҳам эга бўлади.

Ҳукуматимизнинг махсус қарори билан 1999 йилда ташкил этилган қишлоқ хўжалигига лизинг хизматларини кўрсатишга ихтисослашган “Ўзқишлоқхўжаликмашлизинг” акциядорлик лизинг компанияси Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 17 ноябрдаги “Ўзагротехсаноатхолдинг” акциядорлик жамиятини ташкил этиш тўғрисида”ги Фармонига мувофиқ, “Ўзагролизинг” акциядорлик жамияти, деб ўзгартирилди.

“Ўзагролизинг” акциядорлик жамияти томонидан қишлоқ хўжалиги корхоналарига жумладан, фермерларга ўтган 2001–2016 йиллар давомида 1184 дона галла ўриш комбайнлари, 22184 дона чопиқ тракторлари, 3696 дона ҳайдов тракторлари ҳамда 60 хилдан иборат 31473 дона турли русумдаги қишлоқ хўжалик техникалари лизинг асосида етказиб берилди.

Биргина ўтган йили 273,7 млрд. сўмлик қийматдаги қишлоқ хўжалик техникалари лизинг асосида етказиб берилди ва бу 2012 йилга нисбатан 125,0%га кўпдир.

Лизинг хизматининг кейинги 5 йиллик фаолияти таҳлил қилинганда, талаб этилаётган техникаларнинг тури 30 тага ошгани ва умумий сони 60 турга етганини кўриш мумкин.

Республикадаги етакчи лизинг компанияларидан бири бўлган “Ўзагролизинг” акциядорлик жамияти ўз фаолиятини Ўзбекистон Республикаси Вазирилар Маҳкамаси-

нинг 2000 йил 2 ноябрдаги “Қишлоқни лизинг шартларида қишлоқ хўжалиги техникаси билан таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорига мувофиқ тасдиқланган “Тартиб” асосида амалга ошириб келяпти.

Мазкур “Тартиб” бўйича ҳар йили 1 августдан кечиктирмасдан лизинг олувчилар томонидан «Ўзагролизинг» АЖ нинг вилоятлардаги филиалларига кейинги йилда олинган техника воситалари учун буюртмалар бериш, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирилик ҳузуридаги “Қишлоқ хўжалигини техника билан таъминлашни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармаси” орқали лизинг лойиҳаларини молиялаштириш мақсадида маблағларнинг ажратилиши, Жамиятнинг ҳудудий филиаллари билан лизинг олувчилар ўртасида тузиладиган шартномалар ҳамда техникаларни етказиб беришнинг қоидалари бел-

гилаб берилган.

Республикада лизинг барча вилоят марказлари ва Қорақалпоғистон Республикасининг Нукус шаҳрида Жамиятнинг ҳудудий филиаллари ташкил этилган бўлиб, мижозларга лизинг хизматини кўрсатиш бевосита ана шу филиаллар орқали амалга оширилмоқда.

Жамиятнинг www.agroleasing.uz номли “веб-сайт”ида қишлоқ хўжалик корхоналарига етказиб берилиши мумкин бўлган техникаларнинг турлари, номи ва русуми, техник тавсифи, қиймати, лизингга етказиб бериш шартлари каби барча зарур ахборотлар бериб боришмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Вазирилар Маҳкамасининг юқорида қайд этилган қарорига мувофиқ, машина-трактор парклари, ширкат ва фермер хўжаликлари ҳамда ҳудудий “Агрокимёхимоя” акциядорлик жамиятларига техникани лизингга олишда бир қатор имтиёзлар берилган. Жумладан, дастлаб, техника қийматининг 20 фоизи аванс сифатида тўланади, қолган қисми ва лизинг бўйича устамаси машина-трактор парклари ва “Ўзагрокимёхимоя” АЖ тизимидаги корхоналар томонидан 7 йил мобайнида, Қорақалпоғистон Республикаси ҳамда Хоразм вилоятидаги машина-трактор парклари, ширкат ва фермер хўжаликлари томонидан 10 йил мобайнида тўлаб борилади.

Жамият томонидан трактор тиркамаси, плуг, чигит ва дон экиш, ўт ўриш-майдалаш, макка ўриш ва минерал ўғит сочиш агрегатлари, культиваторлар, дори пуркаш ва сепиш мосламалари каби 50 турдан ортиқ қишлоқ хўжалиги техникаларини ўз айланма ва жалб қилинган кредит маблағлари ҳисобидан лизингга етказиб берилмоқда.

Энг муҳими, техникаларни лизингга етказиб берилиши ишлаб чиқарувчиларнинг иш графигидан келиб чиққан ҳолда олиб борилапти. “Ўзагролизинг” АЖ да фермер хўжаликлари лизинг хизмати кўрсатишда бошқа молиявий ташкилотларга нисбатан, лизинг лойиҳаси бўйича, энг кам даражадаги таъминот берилиши талаб этилади ҳамда техника бериш юзасидан қабул қилинадиган қарор энг қисқа муддатда, яъни уч иш кунинида ниҳоясига етказилиши билан эътиборлидир.

Яшнарбек ҲУСАНОВ.

МЕҲНАТГА ЯРАША ДАРОМАД

Инсон ҳалол меҳнати билан халқ орасида улугликка эришади. Меҳнат қилиб эл корига яраган одам борки, унга эл-улус доимо ҳурмат-эҳтиром кўрсатиб келади. Республикамизда тадбиркор ва фермер аёллар сони йил сайин кўпайиб бомоқда. “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони соҳибалари Сиёсатхон Абдуллаева, Патилахон Эргашева, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалик ходими Лолахон Муродоваларга ҳавас қилмаган соҳа вакиллари бўлмаса керак.

Фаргона вилоятидаги Риштон туманининг илғор хўжаликларидан саналган “Ихтиёр СММК” кўп тармоқли фермер хўжалиги иш фаолияти билан танишдик.

— Астойдил қилинган меҳнат албатта ўз самарасини беради, бунда фақат қийинчиликлардан чўчимаслик керак, — деди хўжалик иш бошқарувчиси Раҳматилла ака Абдуллаев. — Мана бунга яққол мисол. Мўтабар опа ширкат хўжалигида оддий ишчиликдан иш бошлаганлар. Юртимизда фермерлик ҳаракати бошлангач 2,15 гектар ташландиқ майдонни олиб, боғдорчиликка ихтисослашган фермер хўжалигини ташкил қилдилар. Туман ҳокимлиги, бизга ишонч билдирган ҳолда экин майдонимизни 70 гектарга кенгайтиришди. Ерга меҳр берсанг, ер ҳам сенга ўз мурувватини кўрсатади, дейишади. 80 нафар доимий ишчи билан пахта ва ғалла шартномавий режаларни ошиғи билан адо этиб келяпмиз. Меҳнатга яраша даромад деганларидай, ҳар бир ишчимиз меҳнатга яраша иш ҳақи, ғалла олишади.

— Фермер ҳар томонлама мукамал бўлишга интилиши керак — деди хўжалик бошлиғи Мўтабар Аҳмедова. — Хўжалик иқтисодий ҳолатини мустаҳкамлаш учун, биринчи навбатда, доимий даромад манбаини яратиш зарур. Биз боғдорчилик йўналишида иш бошлаган бўлсак-да, ҳозирги кунда чорвачилик, асаларичилик, пахта-ғаллачилик ва тикувчилик каби йўналишларда ҳам фаолият олиб бораяпмиз. Бу соҳалар доимо бир-бирини тўлдириб, хўжалик иши давомийлигини таъминлайди. 10 бош қорамол билан чорвачиликни йўлга қўйгандик. Икки йилда қорамоллар бош сони 70 бошга етди. Бу ишчиларимизни муттасил сут ва гўшт маҳсулотлари билан таъминлашимиз учун замин

бўлмоқда. Ҳар йили ғалладан бўшаган майдонга кунгабоқар экамиз. Бу ўсимлик нектарга бой. Шунинг учун 100 та асалари оилаларини парваришлаймиз. Бу ҳам хўжалик учун қўшимча даромад келтиради.

Қишлоғимиз оқсоқоллари билан маслаҳатлашиб, тукувчилик цехини ишга туширдик. Натижада 15 нафар коллеж битирувчилари доимий иш билан таъминланишди. Уларнинг моҳир қўллари билан тикилган кийим-кечаклар туманимиз бозорларида харидоргир маҳсулотга айланди. Айни кунларда 35 гектар майдондаги ғалла парвариши билан машғулмиз. Озуқа бериб, чилла сувини қўйдик. Пахтанинг “Наманган-77” нави уруғини экиш учун 35 гектар майдонни тайёрлаяпмиз.

Пахта ва ғалладан юқори ҳосил олишимизда механизаторлар Миролим Аҳмедов, Иномжон Отақузиёв, сувчилар Саминжон Ҳасанов, Азизбек Иброҳимовларнинг ҳиссаси катта бўлмоқда.

Ҳа, интилганга толе ёр, дейди доно халқимиз. Мўтабар опа туманда яна бир эзгу ишни бошлаб бердилар. Меҳнаткашларга мўлжалланган дала шийпони қуриб ишга туширилди Ушбу шийпонда 250 нафар ишчи-ходим овқатланиши ва дам олиши учун барча шароитлар мужассам этилган. Дала шийпони замона талабига яраша бўлиши учун 211 млн сўм маблағ сарфланди. Эзгу ишдан руҳланган Мўтабар опа ва хўжалик ишчилари жорий йилда яна 25 нафар қишлоқ ёшларини доимий иш билан таъминлашни кўзлашган. Келгусида хўжалик ҳудудида гишт ишлаб чиқариш корхонаси ва паррандахона ўз фаолиятини бошлайди.

К.ЭРГАШЕВ,
ўз мухбиримиз.

Суратда: хўжалик иш бошқарувчиси Раҳматилла Абдуллаев.

ТАЖРИБАЛАРГА ТАЯНИБ...

Ҳикоямиз қаҳрамони Жиззах вилояти Зафаробод туманидаги “Жонибек ота” фермер хўжалиги раҳбари, “Меҳнат шухрати” ордени совриндори, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими Тинчлик ота Бердибековни кун изғиринли, совуқ бўлганлиги сабабли уйда бўлсалар керак деган ўй билан хонадонига бормай, фермер хўжалиги даласига йўл олдик.

Бепойн дала оппоқ қор билан бурканган. Даланинг ўртасидаги киши биз томонга юра бошлади. Тахминимиз тўғри чиқди. Бу ўша киши, мен анчадан буён кўрсам, тажрибаларини матбуотда ёритиб, деҳқон-фермерларимизга наъмуна қилиб кўрсатсам деган дала баҳодири, 75 ёшни қоралаган — Тинчлик ота эди.

Отахон бизни очиқ чеҳра билан кутиб олди.

— Деҳқончиликдаги бараканинг бешиги, аввало, ерга меҳр беришда деб ҳисоблайман. Шу меҳр инсонни ҳар доим даласи бағрига тортади. Ҳақиқий деҳқон биринчи навбатда, бугунга ўхшаш изғиринли кунда даласидан хабар олиши керак. Чунки қаердандир ёгингарчилик ёки кимнингдир эътиборсизлиги туфайли тошган сув далани босиб, талафат келтириши мумкин. 60 йилдан кўпроқ далада ўтган умрим давомида бундай ҳолатларнинг кўп шоҳиди бўлганман, — дейди миришкор деҳқон — Ўсимликнинг дарди ёзда куннинг ҳазирамасида, қишда эса қаҳратонли кунларда кўрилади. Зеро, бундай кунларда экин ҳолидан хабар олишни ўсимлик хуш кўради. Сиз учун бор имкониятини бағишлаб мўл ҳосил беради.

Тинчлик отанинг ёшлиги далада, уста деҳқонлардан сабоқ олиб ўтди. Ўрта мактабни тугатгандан кейин деҳқончиликка бўлган меҳр уни Тошкент қишлоқ хўжалиги институти томон етаклади. Билимдон, тиришқоқ ёш деҳқон олий даргоҳда экин муваффақиятли тугатиб, олим-агроном мутахассислигини қўлга киритгани биланоқ далага шошилди.

Деҳқончиликнинг барча бўғинларида агроном, асосан етакчиликдан хўжалик раҳбарлигигача ишлаган кезларда фидокорона меҳнати туфайли ҳар доим режаларни ортиғи билан уддалади, пешқадамлар сафига бўлди. Истиқлол унга ерга эгалик ҳуқуқини, асосийси ўз эли, юрти учун хизмат қилиш имконини берганлиги боис, у мустақиллигимизнинг биринчи қалдирғочларидан бўлиб, шижоат билан 1993 йилдаёқ “Жонибек ота” фермер хўжалигига асос солди. Жамоа ташкил этилгандан буён ҳамisha, ҳар қандай об-ҳаво шароитида ҳам барча турдаги қишлоқ хўжалик экинларидан мўл ҳосил етиштириб, эл-юрт тўкинлигига муносиб ҳисса қўшиб келмоқда.

Ўтган деҳқончилик йили техника базаси мукамал яратилган хўжалик заршунослари учун омадли келди. Дастлабки ҳосил, пилла тайёрлаш режаси 170% га бажарилди. Экилган 40 гектар фалланинг 15 гектари уруғчиликка ажратилди. “Таня” навининг супер элита уруғидан гектар бошига 60 центнердан сифатли уруғлик дон етиштирилди. 30 гектар майдонга уруғлик учун экилган гўзанинг супер элита “Ан-Боёвут 2” навидан мўл ҳосил етиштирилиб, йиллик режа 120% га уддаланди. Фалладан бўшаган майдонларга алмашлаб экиннинг илмий асосларига таянган ҳолда дуккакли дон, ем-хашак ҳамда сабзавот экинлари экилиб, ҳосили ишчи-хизматчилар ва эл дастурхонига тортиқ қилин-

ди. Провардида тупроқ унумдорлигининг ошишига экин яратилди.

Фермер хўжалигида дала маданияти тўлиқ шаклланди. Кузги-қишки агротехник тадбирлар сифатли, ўз вақтида ўтказилади. Тайёрланган органик компост галла экиш ва шудгор олдида тўлиқ берилган. Оптимал муддатларда экилган галла фосфорли-калий ўғитлар билан экилиб, туплаган ҳолда қишни қарши олган.

Қишлоқ хўжалигининг иқтисодий самарадорлигини оширишда хўжаликда қуйидагилар энг асосий омиллардан ҳисобланади:

- экинларнинг серҳосил, тупроқ-иқлим шароитларига мос янги навлари танланади. Бунинг учун навлари агробиологияси ўрганилади;

- тупроқ унумдорлигини оширишни таъминлайдиган маҳаллий, маъданли ўғитлар ва органик компостдан самарали фойдаланилади;

- алмашлаб экиннинг бугунги кун талабларига мос ва илмий асосланган тизимлари амалиётга жорий этилади;

- қишлоқ хўжалик экинларини суспензиялашга алоҳида эътибор қаратилгани ҳолда, бу тадбир зараркунанда, касаллик ва ҳатто бегона ўтларга қарши кураш ишлари уйғунлаштирилган ҳолда олиб борилади. Бунда биопрепаратлардан кенг қўламда фойдаланишга эришилади. Зараркунандаларга қарши курашда 100 фоиз ишончли, истиқболли биологик кураш қўлланилади;

- жамоа пахта-галла уруғчилигига ихтисослашганлиги боис, уруғшуносликнинг илмий асосларига ҳамда уруғчилик қоидаларига оид барча тадбирлар сифатли ўтказилади.

Бир сўз билан айтганда, тажрибали деҳқон етакчилик қилаётган фермер хўжалигида ўсимликлар вегетациясида белгиланган тадбирлар агроилм асосида ўтказилиши ҳар қандай об-ҳаво шароитида ҳам сифатли, салмоқли, ишончли ҳосил олиш имконини беради.

“Жонибек ота” фермер хўжалигида кўп тармоқлик шаклланган бўлиб, соҳаларни иқтисодий жиҳатдан барқарорлигини таъминлаш йўлида аниқ режалар асосида иш олиб борилаёпти.

Фидойи инсон деҳқончиликка меҳр бериб кам бўлмади. Шарбатой ая билан қўша қариб, 9 фарзанд — 8 ўғил 1 қизнинг камолини кўриб, эл олдида ҳурмат топиб яшамоқда. Эътиборлиси, фарзандларининг ҳам зиротта меҳри баланд бўлганлиги боис, уларнинг аксарияти ота изидан бормоқда.

Ўз мухбиримиз.

ТОМОРҚАДАН БОШЛАНГАН ТАДБИР

Истиқлол туфайли хотин-қизларнинг мавқеини юксалтириш, давлат ва жамият қурилишидаги иштирокини фаоллаштириш, оилани мустаҳкамлаш ва фарзанд тарбияси билан боғлиқ масалалар мамлакатимизда давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Аёл деганда, кўз олдимизга биринчи навбатда, бешикдаги боласига парвона бўлаётган, тандирдаги олов ёлқини юзига уриб, нон ёпаётган, куйиб-пишиб кийим тикаётган, кир ювиб, дазмол қилаётган, фарзандларини мактабга, турмуш ўртоғини ишга кузатиб, уй-жойини саришта қилганича ишхонасига ҳам бориб ишлаб яна рўзғор ташвиши билан уйига шошиладиган, қолаверса, ҳовлисию-томорқасини яшнатиб қўйган опа-сингилларимиз келади. Оҳангаронлик Тожинисо опа Равшанова тимсолида ўзбекининг фозила аёлини кўргандай бўлдим.

Тожинисо опа оилада соғлом турмуш тарзини яратиб озмас, кўпмас беш қизни эл корига ярайдиган қилиб вояга етказди. Турли жабҳаларда ишлаб, эл олдида фидоийлиги, наъмунали одоби билан обрў-эътибор топди.

— Хонадонга файзу барака аввало томорқадан келади, — дейди Тожинисо опа, — Ёшим 60 дан ошибдики, ҳозиргача қуёш чиққандан кейин уйқудан бош кўтарганимни эслолмайман. Айтишларича, инсонларга ризқ улашувчи фаришталар эрта тонгда хонадонларда бўлиб, кимки субҳидамда туриб, атрофни тоза, озода қилиб қўйгани ҳолда, томорқаси кўркам-файзли бўлса, кўпроқ ризқнасиба улашаркан. Мени ҳаётда тутган йўлим шу ақидага мос, хос бўлганлиги боис, дастурхоним ҳаммаша тўкин, фарзанду набираларим соғу саломат улғайишди.

Хонадонга кириб атрофга назар ташлар эканмиз биз бунга амин бўлдик. Мевали дарахтлар яхши парваришлангани сабаб, киши эътиборини ўзига тортади. Ҳовли тўридаги молхонада 5 бош зотдор соғин сигир боғланган. 20 бошдан ортиқ қўйлар қўзилашни бошлаган. Очиқ майдонларнинг бир қисмида тўқсонбости экинлар экилгани ҳолда, бўш жойлар эртаги экинлар экиш учун тайёрлаб қўйилган. Ҳамма нарса ўз ўрнида, томорқадаги ҳолат хонадон соҳибасининг меҳнатсеварлиги, саришталигини ифодалаб туради.

100 дан ортиқ хона гуллари киши руҳиятини кўтаради. Опага гуллардан гап очдик.

— Бу гулларни нафақат уй кўрки учун, биринчи навбатда, уларнинг шифобахшлик хусусиятларини ҳисобга олиб экканман. Ҳар йили томорқанинг бир четидан томорқачага жой ажратиб, турфа доривор ўсимликлардан, шунингдек, ноанъанавий шифобахш

ўсимликлардан экаман. Уларнинг инсон саломатлигига фойдаси тўғрисида фарзандларимга, қолаверса набираларимга тушунчалар бериб бораман. Томорқа нафақат даромад, балки биринчи ёрдам кўрсатувчи саломатлик манбаи бўлмоғи лозим, — деди, Т.Равшанова. — Ўтган йилда томорқамизга эртаги сабзавотлар экдик Унинг ўрнига илдизмевали сабзавотларнинг маҳаллий навларидан экиб яхшигина даромад олдик. Бу йил ҳам алмашлаб экишга амал қилган ҳолда экинлар экишни режалаштирганмиз. Бир неча йилдан буён сабзавотларни бирга экиш борасида тажрибага эгамиз. Бу анаънани давом эттириб, мавжуд 8 сотих томорқадан олинадиган даромадимизни ошириб, соф фойдани 40 миллион сўмга етказиш ниятидамиз.

Оҳангароннинг эл ардоғидаги боғбонларидан бўлган раҳматлик Неъмат ака соҳибкорликдан оиласи Турсуной ая билан 7 фарзандни вояга етказишди. Тақдир Тожинисо опани не-не синовлардан ўтказмади. Барча қийинчиликларни ақл-идрок, ҳалол меҳнат билан енгди.

Истиқлол шарофати билан “Равшан Шодлик зиёси” фермер хўжалигини ташкил этди ва ўшандан буён жамоа қишлоқ хўжалик экинларидан мўл ҳосил етиштириб, зиммасидаги мажбуриятларини ортиги билан улдалаб келмоқда. Биргина ўтган йилда 10 гектар майдонга уруғчилик йўналишида буғдойнинг суперэлитга “Таня” навини экиб, давлатга режадаги 64,5 тонна ўрнига 70,5 тонна сифатли уруғлик сотди. Ҳосилдорлик 72 ц/га ни ташкил этди.

— Тупроқ унумдорлигини оширишга қаратилган кенг қамровли агроилм асосларини жорий этганлигимиз боис, йилдан-йилга юқори ҳосил олмақдамиз — дейди опа. — Жорий йилда фалладан камида 75 центнердан хир-

мон кўтарамиз. Эртаги сабзавотлар, хусусан пиёз етиштириш бўйича кўп йиллик тажрибалар асосида иш кўриб, 6 гектардаги пиёздан юқори ҳосил оламиз деган умиддамиз.

Хўжаликдаги мавжуд 4 гектарлик боғнинг 2 гектарига нокнинг “Лесная красавица”, 2 гектарига олхўрининг “Лета” нави экилган. Боғ ҳосилга кирибди. Дарахтлар талаб этиладиган агротехник тадбирлар асосида парвариш қилинмоқда.

— Кўп тармоқлилик давр талаби, фермер хўжалиги иқтисодининг асосидир, — дейди Тожинисо Равшанова. — Бу борада аниқ режалар асосида иш олиб бораёпмиз. Келгусида чорвачиликни янада барқарор тармоққа айлантириш бўйича мавжуд имкониятларни ишга солиб, туёқ сонини кўпайтирамиз. Жорий йилда мева-сабзавотларни сақлаш учун совиткич қурилиши ишларини бошлаймиз. Шунингдек, мева қурийтиш цехи, иссиқхона қурилиши бўйича бошланган ишларни ниҳоясига етказиш чораларини кўрамиз. Бундан ташқари, деҳқон-фермерларга хизмат кўрсатадиган “Қишлоқхўжаликтаъминотхизмат” маркази ташкил этиш ниятидамиз. Бугунги кунда берилаётган имкониятлардан самарали фойдаланиб, эл-юрт тўқинлигига хизмат қилишдаги фаолиятимизни янада кенгайтиришимиз учун барча чораларни кўраёпмиз.

Фермер опанинг энг долзарб йўналишлардаги ҳаракатларида ишонч, асосийси қатъиятлик уфуриб турибди. Атрофдагиларнинг эътирофига кўра, Тожинисо опа саховатпеша, бағрикенг инсон. Бу хислат у кишининг ҳаётида ҳар қадамда учрайди. Зеро, ҳимматли инсон ҳеч қачон кам бўлмаган. Унинг халқимиз фаровонлигига хизмат қиладиган орзулари руёбга чиқишига ишонамиз.

Ўз мухбиримиз.

БОҒИ БОРНИНГ ТОҒИ БОР

Ўзбек халқи қадимдан боғ яратишни яхши кўради, унинг сирларини билади ва қадрлайди. Соҳибкорларимиз орасида боғ ва узумдан мўл ҳосил олаётган ва ўз тажрибасини бошқаларга ўргатаётган боғбонлар кўплаб топилади. Ана шулар юртимизда мева ва узум ўстиришнинг ажойиб маҳаллий усулларини ва сифати жиҳатидан ҳозирда ҳам етакчи навларини яратганлар. Халқимизда боғ яратиш нақадар эзгу амал эканини тасдиқловчи, одамларни хайрли ишга ундовчи мақоллар, ҳикматли сўз ва ривоятлар анчагина.

Уларнинг бирида боғи бор одам бол-асал етиштирадиган кишига тенг кўрилса, иккинчисида боғи бор одам тоғи бор кишига қийсанлади, яна бошқасида кексайганида ҳам дарахт ўтказган, эвазига юрт эгасидан олқиш эшитиб, мукофот олган доно ҳақида сўз боради. Бу бежиз эмас. Зеро, боғдорчилик қулай даромад манбаи эканини бугун ҳаётнинг ўзи исботлаб берапти.

Шаҳрисабз уста деҳқон, боғбону соҳибкорлар юрти. Тумандаги Бижном қишлоғида 5—6 туп кўчат кўтариб олган нурунийга дуч келдик. Салом-алиқдан маълум бўлдики, бу киши 85 ёшни қоралаган, боғдорчилик орқасидан 10 фарзанд — 6 ўғил ва 4 қизни вояга етказган Раҳмат ота ўзи етиштирган кўчатларни набира-синикига олиб бораётган эканлар. Ҳозирда ҳам отахон нафақат фарзандларини, балки набиралари томорқаларини назорат қилгани ҳолда яшнатиб қўйибди. Бизни хоҳишимизга кўра, Раҳмат бобо яқин ўртадаги ўғли Қобил аканикига бошлади.

Дурадгорлиги туфайли уста Қобил номи билан эл оғзига тушган Қобил ака боғдорчиликнинг ҳам устаси экан. 8 сотихли томорқада 12 туп ёнғоқ, 4 туп олма, 12 туп хурмонинг сара навлари яхши парваришланганлиги боис, ўзгача чирой бериб турибди. 3 сотих ерда пайванд асосида етиштирилган Сербиянинг “Гольден” навли ярим паканадан 2000, 1000 тупдан ортиқ гилоснинг ноёб “Валовая сердца” навининг сифатли кўчатлари экишга тайёр. Кўчат эгалари куннинг экиш учун қулай фурсатини кутиб туришипти. 2 сотих майдонда сабзавот уруғчилиги билан шуғулланишади.

Хонадон соҳибидан томорқадан йиллик даромадни сўраганимизда, рўзгор истеъмолидан ташқари 45 млн. сўм бўлганлигини айтди.

— Хонадон ҳўжалигида бу чегара эмас, — дейди уста боғбон, — кўриб турганингиз табиий усулдаги 100 тонналик совиткични бу йил ишга тушираимиз. Демакки, олинадиган фойда миқдори жорий йилда бир неча баробарга ортади.

Бундан ташқари “Худойқулов Қобил” боғдорчилик фермер хўжалигимиздаги 2,5 гектар олманинг “Симеренко” навидан 21 тонна сифатли ҳосил кўтардик. 0,5 гектардаги гилосдан 6 тонна, энг асл навлар экилган 1 гектар тоқдан 30 тонна узум олиниб, маҳсулотларнинг асосий қисми экспорт қилинди. Ҳозирда ҳам 5 тонна олма совиткичда сақланмоқда. Йилни 60 млн сўм соф фойда билан яқунладик. Эндиликда боғлар ҳажмини ва географиясини кенгайтириш, ноанъанавий дарахтлар экишни режалаштирганмиз. Бу борада ўтказган тажрибаларимизни амалиётга жорий қила бошладик.

Маълумки, мевали боғларнинг яхши ўсиши, ривожланиши ва юқори маҳсулдорликка эришиши учун макро ва микро ўғитлар ҳамда кимёвий препаратлар билан мунтазам парваришлаб туриш зарур. Кўпчилик сифатли озиқавий ва ҳимояловчи кимёвий воситалар республикамизга бошқа давлатлардан импорт қилинади. Бу ўз навбатида, катта харажатларга сабаб бўлиб, етиштириладиган маҳсулот таннархининг ошишига олиб келади. Уста боғбон боғ касалликлари, зараркунандаларига қарши курашда биологик усулдан, биопрепаратлардан, ўзи тайёрлаган дармондорилардан кенг қўламда фойдаланади. Бу тадбир ишончли бўлибгина қолмай, табиат мусаффолигига ҳам хизмат қилади. Тупроқ унумдорлигини оширишда, маҳаллий ва кўчат ўғитлар, органик компост ҳамда деҳқончиликнинг илмий асосларидан фойдаланади.

— Бу йил боғларимиздан юқори ва мўл ҳосил олиш кутилмоқда, — дейди Қобил ака. — Ҳозиргача 2 марта яхоб суви бердик. Яхоб суви билан суғорилган дарахтлар ва тоқларнинг асосий илдизлари 2 метр чуқурликкача тўлиқ намланади ҳамда боғларда куртакларнинг уйғониши бир оз кечикади, лекин тоқларнинг уйғониш энергияси юқори бўлади. Натижада боғларда ўсув даврида 1—2 марта суғориш миқдори қисқара-

ди, яъни 700—1400 м³ сув тежалади. Боғлардан ҳар йили муттасил мўл ҳосил олишга қаратилган агротехник тадбирлардан бири бу — дарахтларга тўғри шакл бериш, буташ, сийраклаштириш ишлари муҳим аҳамиятга эга. Ушбу тадбирлар ҳаво ҳарорати +5°C дан юқори бўлганда ба-жарилади. Томорқа ва фермер хўжалигимиздаги олма, гилос ва хурмо дарахтларига шакл беришда асосан сийраклашган ярусли усулни қўллаймиз.

Ёш дарахтлардаги узунлиги 40—45 см.ли новдаларни чилпиб, эгиб, ярус ҳосил қилинса, улардан куртаклар чиқа бошлайди. Шохларни қисқартириш ва чилпиш шох-шаббани ихчам қилади, шохларда ўсув новдаларини кўпайиши ва даста шохларнинг ўсишига ёрдам беради.

Февраль ойининг охири март ойининг бошида боғларда мевали дарахтлар танаси оқланади. Бунда 10л. сувга 2 кг. оҳакка 1,5 кг. тупроқ ара-лаштириб, дарахтларнинг танаси ва она шохларини оқлаш зарур.

Дарахтлар буталаб, шакл берилгандан сўнг ҳаво ҳарорати +5°C дан юқори бўлганда, дарахтлар куртак чиқармасдан олдин уруғ мевали дарахтлар парша (қўтир) касаллига (монилиоз куйиш) монилиозга қарши 3% ли бордо суюқлиги ёки 5⁰ ли ООҚ билан жиққа ҳўллаб ювилади. 10—12 кундан кейин пуркаш ишлари такрорланади.

Данакли мева боғларида (ўрик, шафтолди, олхўри, гилос) монилиоз, клястероспориоз, гоммоз ва барг бужмалоқлигига қарши 5⁰ ли ООҚ ёки 3% бордо ёки 1% ли мис купороси ёки 2—3% ли темир купороси билан эрта баҳорда куртаклар бўртиш арафасида ишлов берилади.

Умуман айтганда, боғдорчиликдаги янги тажрибалар, имкониятлардан янада кенгроқ фойдаланишда қўл келаётгани бор гап. Бу эса аҳоли даромадлари ошиши баробарида бозорлар тўқинлиги, янги тармоқларнинг йўлга қўйилишини таъминлайди.

Ўз мухбиримиз.

САРА УРУҒ – МЎЛ ҲОСИЛ ЗАМИНИ

Андижон вилояти барча соҳалардаги каби қишлоқ хўжалигида ҳам мамлакатимизда алоҳида нуфузга эга. Айниқса, мустақиллик йилларида иқтисодиётнинг муҳим тармоғи деҳқончиликда амалга оширилаётган кенг кўламли ишлар диққатга сазовордир. Бинобарин, Биринчи Президентимиз айтганларидек: “Бугун деҳқончиликда, Андижон мактаби яратилди десак, ҳеч қандай муболага бўлмайди”.

— Қишлоқ хўжалигида эришаётган ютуқларимизнинг бош омиллари барча жабҳаларда илм-фан ютуқларидан, шунингдек, маҳаллий ҳамда хориж тажрибалардан кенг кўламда фойдаланганлигимизда деб биламан, — дейди вилоят Қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармасининг бошлиғи Абдуфаттоҳ Ума-

ров. — Бинобарин, “Қишлоқ хўжалигида илмий йўналишдаги фермер хўжалиқларини ташкил этиш бўйича йўриқнома” ҳамда “Илмий экспериментал фермер хўжалиқлари — давр талаби” қўлланмасига асосан ташкил этилиб фаолият кўрсатаётган ихтисослашган илмий экспериментал хўжалиқларимизда ўтказилаётган амалий тажрибаларига таяниб иш тутганлигимиз ўз самарасини бераёпти.

— Жорий йилда вилоятимиз пахтакорлари 89200 гектар майдонга барака уруғи қадаши режалаштирилган. Бунинг 82506 гектарини тезпишар навлар, 3732 гектарини истиқболли навлар, 2962 гектарини эса янги навлар ташкил қилади, — дейди “Андижондавуруғназорат” инспекцияси бошлиғи вазифасини бажарувчи Ортиғали Асқаров, — Етарлича жамғарилган уруғликларни тайёрлаш ишлари белгиланган муддат ва қоидалар асосида ташкил этилган.

Вилоятда навларни жойлаштиришда, ҳар бир худунинг тупроқ-иқлим шароити, шунингдек, ҳар бир навнинг агробиологияси бўйича фермернинг тажрибаси ҳисобга олинган. Шунга кўра, тезпишар навлардан “Андижон — 35”, “Андижон — 36”, “Султон” ҳамда “Андижон — 37”, истиқболли навлардан “ЎзПТИ — 201”, “Истиқлол — 14” экилади. Янги навлардан “Келажак”, “Навбахор — 2”, “ЎзПТИ — 202”, “Армуғон — 2” ва “Садаф” уруғи-

ни экиш режалаштирилган. Жойларда ҳар бир агротехник тадбир бўйича семинар-кенгашлар ташкил этилади.

“Андижонпахтасаноат” ҳудудий филиали қошидаги “Найман уруғлари” масъулияти чекланган жамияти 2012 йили ўз иш фаолиятини бошлаган эди. Бу корхона асосан пахта ҳосили учун кимёвий усулда туклик уруғлик чигитларни туксизлантириб саралаб, дориланган тайёр уруғлик чигит ишлаб чиқаришга ихтисослашган. Эътиборли томони шундаки, корхона хориждан келтирилган энг замонавий ускуналар билан жиҳозланган. Ишчи-хизматчиларнинг касбий салоҳияти талаблар даражасида шаклланган.

Корхона кунига 30-35 тонна чигитларни туксизлаш ва 60 тонна тайёр уруғликни дорилаб, йилига 3500 тонна уруғлик чигит тайёрлаш қувватига эга. Ўтган давр мобайнида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорларини изчил амалга оширган ҳолда корхона белгиланган йиллик 2500 тоннадан 3000 тоннагача бўлган режаларни ўз вақтида ишлаб чиқариб, пахта тозалаш корхоналарига етказиб бермоқда.

Андижон вилояти “Давуруғназоратмаркази”, Андижон вилоят “Фўза уруғчилиги”, вилоят “Агрокимёҳимоя” ХАЖ, “Андижонпахтасаноат” ҳудудий филиалининг тайёрлов бўлими мутахассислари томонидан ишлаб чиқарилган уруғлик чигитларнинг таҳлиллари ва бошқа самарадорликлари мунтазам равишда назорат қилиб борилмоқда. 2017 йил пахта ҳосили учун 3500 тонна уруғлик чигитни фермер хўжалиқларига етказиб бериш белгиланган муддатларда бажарилиши таъминланади. Бунинг учун ишчи-хизматчиларга талаблар даражасидаги барча шароитлар яратилган.

Хуллас, Андижон вилоятида жорий йил пахта ҳосили учун амалга оширилиши лозим бўлган кенг қамровли тадбирлар сифатли ўтказилмоқда. Андижонлик заршунослар ҳар дақиқани ганимат биллиб, улкан хирмон яратиш нияти билан меҳнат қилмоқдалар.

Ф.МИРЗАЕВ.

ЧЎЛНИ БЎСТОН ЭТАЁТГАНЛАР

Фарғона вилоятининг талайгина экин майдонлари Марказий Фарғона чўлларида жойлашган. Бу майдонларда деҳқончилик қилиш, экин экиб, ундан мўл ҳосил олишда бевосита ирригация ходимларининг ўрни беқиёс. Бободехқонга об-ҳаётни ўз вақтида ва керакли миқдорда етказиб бериш соҳа вакилларида жуда катта маъсулият ҳамда тадбиркорона иш юритишни талаб қилади.

Айниқса, кузги-қишки мавсумда канал ва зовурларни тозалаш, сув ўлчаш иншоотларини созлаш ишларига алоҳида эътибор бериш зарур. Бу борада “Сирдарё-Сўх” ирригация тизимлари ҳавза бошқармасига қарашли “Норин-Фарғона” ирригация тизими бошқармаси томонидан ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Бошқарма бошлиғи Муроджон Аҳмедовни фарғоналиклар моҳир ирригатор сифатида яхши танишади, уни “Чўл бургути” деб аташади.

Вилоятнинг Данғара туманидан ўтиб Марказий Фарғона чўлига кириб борар эканман, қалин туман ва қорни кўриб “шу совуқда ҳам ишлаб бўлармикан” деган хаёлга толдим. Бошқармага келганимда совуқ “ўз кучимни энди кўрсатаман” дегандай забтига олди. Бинода одамлар гавжум. Сўраб билсам, Муроджон ака ва ходимлар йиғилишиб қилиниши керак бўлган кундалик вазифаларни муҳокама этишётган экан. Ҳа, халқимиз маслаҳатли тўй тарқамас, деб бежиз айтмаган. Ходимларни ўз иш жойларига кузатган Муроджон ака билан суҳбатга киришдик.

— Ирригаторлик менга ота касб. Раҳматли отам Остонакул Аҳмедов Боғдод туманида мироб бўлиб ишлаганлар. Ёшлигим отамнинг ортидан эргашиб, сув тақсимлагичлар орасида ўтган десам адашмаган бўламан. Мана шу қизиқ иш мени Андижон пахтачилик институтининг Гидромелиорация факультети сари етаклади. Институтни тамомлаб “Пахтакор” ширкат хўжалигида меҳнат фаолиятимни бошладим. 2009 йилдан бошқармага раҳбарлик қилиб келмоқдаман. Ирригация тизими тасарруфидаги 32 та сув тақсимлаш участкада 428 нафар ишчи-

ходим Боғдод, Бувайда, Қўштепа, Ёзёвон, Олтиариқ, Риштон, Фарғона, Учкўприк ва Тошлоқ туманларининг Марказий Фарғона чўлида жойлашган 96 минг 228 гектар экин майдонларига хизмат кўрсатишади. Бизнинг тизимимиздаги хўжаликлараро сув шохобчаларининг умумий узунлиги 470 километрни ташкил қилади. Экин майдонларига 872 дона сув шохобчалари ва 631 дона сув ўлчаш иншоотлари орқали сув етказиб бериллади.

Отамнинг “Сувдан тежаб, унумли фойдалансанг, кўзлаган мақсадинга эришасан”, деган насихатларига амал қилишни жамоа аъзоларига ҳар куни тақорлашдан чарчамайман. Ёз бўйи канал ва зовурлар турли хил чўкиндилар билан тўлиб қолади. Шунинг учун бизнинг энг қизғин иш палламиз куз ва қиш ойларига тўғри келади.

— Жорий йилги мавсумда, — деб давом этди бошқарма бошлиғининг биринчи ўринбосари Баҳодир Шеназаров. — 175,4 км. масофадаги каналларни тозалаш ишлари режалаштирилган бўлиб, ҳозирги кунга қадар 200 минг м³ тупроқ ишлари бажарилди. 537 дона сув ва 486 дона сув ўлчаш иншоотлари таъмирланди. Ушбу ишларни ўз вақтида ва сифатли амалга оширишда замонавий 7 та экскаватор ва 2 та бульдозор кўл келди. Моҳир экскаватор-машинистлар Тўйчивой Мамадаминов ва Собиржон Хўжаёровлар меҳнатда сафдошларига ўрнак бўлишмоқда.

Ўз мухбиримиз.

Суратда: қурилиш бўйича бошлиқ ўринбосари Улуғбек Мадаминов, Муроджон Аҳмедов ва биринчи ўринбосар Баҳодир Шеназаров.

МЕҲНАТИ ҚАДРЛАНГАН ИРРИГАТОР

Боёвут-Арнасой ирригация тизимлари бошқармаси Ховос бўлими бошлиғи Ўрозали Холмуродовнинг меҳнат фаолиятига назар ташлаган киши танлаган касбига меҳр кўйган, ҳар бир ишни виждонан бажаришга одатланган одамнинг жамоада ҳам, жамоатда ҳам обрў-эътибор топиши муқаррар эканлигига ишонч ҳосил қилади. — Қирк йилдан ортиқ вақтдан буён ирригация соҳасида, бир корхонада ишлаб келяпман, - дейди лавҳамиз қаҳрамони. — Ўтган давр, айниқса, истиқлол йилларида Мирзачўлда содир бўлган катта-катта ўзгаришларга, асрий биёбоннинг гуллаган воҳага айланганига ўз кўзим билан гувоҳ бўлдим. Бунда биз ирригаторларнинг ҳам ҳиссаси борлиги қалбимга мамнуният бағишлайди.

— Бошқармамининг Ховос бўлими шу номли тумандаги “Фарҳод”, “Чамбил”, “Бобур” ва “Шарқ” сув истеъмолчилари уюшмаларига қарашли 3 минг 300 гектар экин майдонини оби-ҳаёт билан таъминлайди, — дейди Боёвут-Арнасой ирригация тизимлари бошқармаси бошлиғи Улуғбек Шакаров. — Жамоада 25 киши меҳнат қилади. 14 та сув тўсиш, 13 та сув чиқариш иншоотлари, 13 та насос станциясининг бекаму кўст ишлаши, уларнинг ёрдамида деҳқонларнинг йил давомида сувга зориқмай ишлашлари айнан шу бўлим азаматларининг ўз вазифасини виждонан бажаришига боғлиқ. Бу борада албатта, ана шу кичик жамоа аъзоларининг бошини бириктириб турган, ўзининг тажрибаси, етакчилик ва ташкилотчилик қобилияти билан уларга ўрнак бўлаётган бўлим бошлиғи Ўрозали Холмуродовнинг хизматлари беқиёс.

Ирригаторлар бошлиғи Ховос бўлими ва унинг раҳбари Ў.Холмуродов ҳақида бежизга алоҳида тўхталиб ўтмади. Боиси, якунланган

2016 йил уларнинг ҳаётида ўчмас из қолдирди. Бутун онгли ҳаёти чўлу даштни ўзлаштириш, уни инсон измига бўйсундиришдек масъулиятли вазифани адо этиш билан ўтаётган Ўрозали ака Мустақиллигимизнинг 25 йиллиги нишонланган йилда Биринчи Президентимиз Ислом Каримов Фармонида биноан Ватанимизнинг юксак мукофоти – “Меҳнат шухрати” орденини олишга муваффақ бўлди.

Шу кунларда ИТБнинг Ховос бўлими жамоаси “қиш фаслини иш фасли”, деб билиб, унумли меҳнат қилишга интилмоқда. Бўлимга қарашли хўжаликлараро канални тозалаш ишлари якунига етаётир, сув иншоотлари ва насос станциялари яқинлашгаётган экинлар вегетация даврига деярли тайёр бўлиб қолди.

— Тўғри, сув йўлларини тозалаш, гидроиншоотларни таъмирлаш ишлари 2017 йил ҳосили учун экилган ғалла майдонларни суғориш, шўр ювиш, яқоб бериш каби мавсумий ишлар билан бирга олиб борилгани биз-

га бироз ноқулайлик туғдирди, — дейди Ўрозали ака. — Аммо, жамоамиз ҳар бир агротехник тадбирнинг ўз вақтида бажарилиши зарурлигини яхши англайди. Шунинг учун ҳам зиммамиздаги ишни тезкорлик билан, муҳими сифатли қилиб бажаришга интилдик. Ўйлайманки, бу ҳаракатларимиз эртага ўз самарасини беради...

- Ҳамкасбимизнинг меҳнати қадрлангани, унга юртимизнинг юксак мукофоти берилгани барчамизни хурсанд қилди, - дейди ИТБ Мирзачўл бўлими бошлиғи Баҳром Рустамов. — Бу янгиликдан кейин, айниқса, биз – шу соҳанинг ёш вакиллари руҳимизда ўзгача бир кўтаринкилик ҳис қилдик. Ўзбекистон деган юртда ўз касбини ардоқлаган, вазифасини виждонан бажарган инсоннинг меҳнати ҳеч қачон бесамар кетмаслигига яна бир бор амин бўлдик.

Худойберди КАРИМОВ,

ўз мухбиримиз.

Суратда: “Меҳнат шухрати”

ордени соҳиби

Ўрозали Холмуродов.

Муаллиф олган сурат.

ДЕХҚОН БИЛАН ҲАМНАФАС

Сув – бебаҳо неъмат бўлиб, она табиатни шаклланишида муҳим ўрин тутган тўрт унсурдан биридир. Ушбу неъмат сабаб бир пайтлар қакраб ётган чўл-у биёбонлар ҳозирги кунга келиб боғ-у бўстонга бурканяпти. Қадим – қадимдан ота-боболаримиз сувни ифлослантирмаслик, ундан тежамкорлик билан оқилона фойдаланишга чорлаб келган. Мироблар ҳамиша эътибор-эъзозда бўлган. Она-заминга ҳаёт бахш этгучи бу соҳа вакиллари бугунги кунда халқимиз эъзозиди.

Наманган вилоятининг Мингбулоқ тумани экин майдонлари деярли чўл ҳудудларида жойлашган. Ҳозирги кунда бу ерларда шўрланиш даражаси бошқа туманларга нисбатан анчагина юқори. Шунинг учун туман меҳнаткашлари “Норин-Сирдарё” ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси “Зардарё” ирригация тизими бошқармаси ишчи-ходимлари билан баҳамжиҳат меҳнат қилишади.

— Бошқармамиз вилоятнинг Наманган, Тўрақўрғон, Поп ва Мингбулоқ туманларидаги 53099 гектар экин майдонига 17 та СИУлар ёрдамида сув етказиб беради, — дейди “Зардарё” ИТБ бошлиғи Жаҳонгир Умаров. — Қишлоқ хўжалиги экинларига меъёрдаги сувни етказиб бериш учун кузги-қишки тадбирга асосан ирригация тармоқларида бир қатор ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, биргина Мингбулоқ туманида жами хўжаликлараро канал ва ариқлар 333,4 км. ни ташкил этган бўлиб, шундан 70,2 километри 2016-2017 йил кузги-қишки мавсумда суғориш тармоқларини тозалаш режасига киритилган. Шу

кунга қадар 48,5 км. қисми тозаланди. 23 та сув иншооти, 20 дона сув ўлчаш нуқта-

лари таъмирланди. Механизмлар ёрдамида 259,97 км. лик хўжалик ички ариқлар, 102,63 км. лик сув шохобчаси тозаланди. Хўжалик ички сув иншоотларидан 56 таси, ички сув ўлчаш нуқталаридан 61 таси таъмирланди. Шунингдек, 9 та давлат насоси ва 143 та ички насос станцияларини суғориш мавсумига тайёр ҳолатга келтириш ишлари амалга оширилмоқда.

— Мингбулоқ туманининг 8965 гектар майдонидаги ғаллага озуқа ва чилла суви бериш ишлари олиб бориляпти – дейди бошқарманинг

участка бошлиғи Эркинжон Норматов. — Туманимиздаги 15938,7 гектар майдонни шўрланиш даражасига қараб, шўр ювиш ишлари амалга ошириляпти. Кузги-қишки мавсумда 15938,7 гектар майдонда бир маротаба, 3918 гектар майдонда икки маротаба ва 114,6 гектар майдонда эса уч маротаба шўр ювиш ишлари ўтказилади. Пол олиш ва шўр ювиш ишларини ўз вақтида ва сифатли бажариш мақсадида 9 та отряд қатъий режа асосида иш олиб бормоқда. Ер текислаш ва пол олиш учун “Норин-Сирдарё” ирригация тизимлари ҳавза бошқармасининг 10 та юқори унумли бульдозерлари Гулбоғ, Гулистон ва Хоразм ҳудудларида ишлатилмоқда. Ҳар бир ҳудудда механизаторларга уч маҳал иссиқ овқат бериш йўлга қўйилган. Сувчи ва

сув хўжалиги ходимлари иссиқ кийим, этик ва фонарлар билан таъминланган.

Албатта ушбу кенг кўламли ишларни амалга оширишда юқори унумли техникаларни моҳирона бошқараётган экскаваторчиларнинг ҳиссаси катта. Айниқса, Аъзамжон Саримсоқов, Рафиқшер Обидов ва Собиржон Зиёвуддиновлар самарали меҳнатлари билан барчага ўрناق бўлишмоқда.

Ўз мухбиригимиз.

Суратда: (чапдан ўнга) бошқарма бошлиғи ўринбосари Муҳаммаджон Ашуров, бошқарма бошлиғи Жаҳонгир Умаров, участка бошлиғи Эркинжон Норматов.

ИНТИЛГАННИНГ ПАРВОЗИ БАЛАНД

Мамлакатимизда олиб борилаётган иқтисодий ислохотлар қишлоқ хўжалиги ҳуқуқий-меъёрий баъзасини яратиш ва такомиллаштиришга, хўжалик юриштининг хусусий мулкчиликка асосланган фермер ва деҳқон хўжалиklarини ривожлантиришга ва экинлар таркибини мақбуллаштиришга қаратилган. Кўрилган тадбирлар натижасида қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш йил сайин ортиб бормоқда.

Наманган вилоятининг Чортоқ тумани фермер хўжаликлари мазкур ислохотларни бажаришга муносиб ҳисса қўшиб келишмоқда. Буни биргина “Чортоқ ипаги” наслчилик фермер хўжалигида олиб борилаётган ишлар мисолида ҳам кўришимиз мумкин.

— Давлатимизнинг фермер хўжалиklarини кўп тармоқлиликка айлантиришга қаратаётган эътибори хўжалигимиз фаолиятини кенгайтиришимиз учун қувват бўлди, — дейди фермер хўжалиги раҳбари Воҳиджон Саматов. — Хўжалик таркибида насли чорвачиликни йўлга қўйишга киришдим. Тендер асосида собиқ “Фарғона” ширкат хўжалигига қарашли суг-товар фермасининг 80 бош маҳаллий қорамолини тасарруфимизга олдик. Икки йил давомида молхоналарни таъмирлаб, кенгайтириб керакли жиҳозлар билан таъминладик. 2008 йили Голландиядан 10 бош, кейинги йиллари Германиядан 215 бош насли қорамоллар олиб келишга мувафақ бўлдик. Ҳозирги кунда 50 нафар доимий ишчиларимиз билан 380 бош насли қорамолларни парвариш қиляпмиз. Германиянинг “Агролис” фирмасидан келтирилган ускуналар ёрдамида кунига сигирлардан 2,5 тонна сут соғиб олинмоқда. Сутни биз Наманган шаҳридаги “Нестле” корхонасига топширяпмиз. Хўжалигимизда қорамолчилик билан биргаликда насли ҳисори қўйчиликни ҳам йўлга қўйганмиз. Ҳозирги кунда 150 бош қўйни асосан гўшт етказиб бериш мақ-

садида, парвариш қиляпмиз. Қорамол ва қўйлар парваришида зооветеринар Давронжон Жўрабоев, чўпонлар Обидхон Полвонов ва Миркомил Муродовлар сидқидилдан меҳнат қилишмоқда.

Гўшт маҳсулотларимизни сотиш мақсадида, Наманган шаҳар “Яшил” бозоридида 2 қаватли гўшт дўконини ишга туширганмиз. Сифатли ва бирмунча арзонлиги туфайли маҳсулортларимизга харидорлар кўп.

Чорва фермасида бўлганимизда Воҳиджон аканинг тадбиркорлигига амин бўлдим. Биноларни иссиқлик билан таъминлаш мақсадида, биологик чиқиндиларни бижғитиб газ ва юқори сифатли органик ўғит тайёрлаш йўлга қўйилган.

— Ишчиларимиз учун кунига икки маҳал овқат тайёрланади. Қишнинг совуқ кунларида иссиқ хоналарга эҳтиёж туғилади. Шу ҳолатни ҳисобга олган ҳолда биогаз қурилмаларидан фойдаланишга қарор қилдик. Бу қурилмалар газ етказиб бериш билан бирга фермадан чиққан маҳаллий ўғит

сифатини яхшилаиди, — деди суҳбат охирида хўжалик раҳбари. — Термос усулида 1 гектар иссиқхона барпо этганмиз. Ҳозир бу ердаги помидорлар ҳосилга кирди.

Суҳбатимизга 20-25 ёшлардаги йигитча ҳам келиб қўшилди.

— Бу йигит ўғлим Валихон Ҳамидов, — деб таништирди Воҳиджон ака. — Мен бошлаган ишимни яқунладим, энди оёқни узатиб дам олиб ётсам ҳам бўлади, дейдиган инсонлар тоифасидан эмасман. Мақсадим доимо ҳаракатда ва изланишда бўлиш.

Ҳозирги кунда Наманган туманида катта цех қурилишини яқунлаш арафасидамиз. Бу корхона ишга тушса яна кўплаб қишлоқ ёшлари доимий иш билан таъминланади. Шунинг учун ҳозирдан ўғлимни хўжалик ишлари билан таништириб, бошқарув ишларини ўргатиб борапман.

— Хўжалигимиз анчагина катта — деб гап бошлади Валихон. — Чорвадор аввало қиш гамини ёзда ейиши керак. Жамғарган ем-хашакдан кўнглимиз тўқ. 20 гектарга ғалланинг “Таня” нави уруғини экиб, керакли ишловларини бердик. 40 гектарга арпа ва 40 гектарга беда экканмиз. Экин майдонларида агротехник тадбирларни бошлаб юбордик. Хўжалигимизда 20 дан ортиқ замонавий трактор ва тиркамалар бор. Экинлардан мўл ва сифатли ҳосил етиштириш учун барча имкониятлардан фойдаланамиз.

Ҳа, бежиз халқимиз, ёшлар — тараққиёт таянчи дейишмаган. Ер билан тиллашган, замонавий технология сирларини ўзлаштираётган ёш тадбиркорларимиз сафи кенгайиб борар экан, юртимиз тараққиёт туюксолаверади.

Ўз мухбиримиз.

Сурапта: (чапдан ўннга) хўжалик раҳбари Воҳиджон Саматов ўғли Валихон Ҳамидов билан.

ИССИҚХОНАЛАР: БУГУН ВА ЭРТАГА

Ўзбекистон мустақиллик йилларида аҳолининг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда юксак натижаларга эришди. Ҳозирги пайтда, юртимизда йилнинг қайси фаслигидан қатъи назар турли хил қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштирилиб, аҳолига етказиб берилмоқда. Бу борада иссиқхоналарнинг ҳам роли катта бўлмоқда, албатта.

Таҳлиллар шуни кўрсатдики, бошқа давлатлардан фарқли равишда, мамлакатимизда асосан кичик ҳажмли, майдони 6 гектардан кўп бўлмаган иссиқхоналар қурилган. Бундан ташқари, томорқа хўжаликларидан турли кичик ҳажмдаги 50 м² дан 500 м² гача майдонга эга бўлган иссиқхоналар сони йил сайин янада кўпайиб бормоқда.

Маълумки, мева-сабзавот етиштиришда, иссиқхоналар самардорлигини оширишда экиладиган навларни кўпайтириш, янги навлар ва қулай парваришlash усуллари қўллаш, уларнинг майдони, замонавийлиги муҳим аҳамият касб этади. Кейинги йилларда, Сабзавот-полиэксинлари ва картошкачилик илмий-тадқиқот институтида иссиқхоналарда экиш учун помидорнинг янги навлари яратилиб, иссиқхона хўжаликларини уруф билан таъминлаш имконияти яратилди. Лекин бу имкониятлардан тўлиқ ва самарали фойдаланилапти, деб бўлмайди.

Шунингдек, ҳозирги пайтда, республикамиз ҳудудида одадий иссиқхоналарга табиий газнинг узатилишида узилишлар ва тўхталишларнинг бўлиши оқибатида уларни иситишда кўп миқдорда кўмир ва ўтиндан фойдаланиб келинмоқда. Бу эса қишлоқ жойларида экологик ҳолатнинг ёмонлашувига сабаб бўлмоқда.

Замонавий иссиқхоналар эса юқори технологик ва хавфсиз конструкциялардан ташкил топган. Қишда ва эрта баҳорда улардан фойдаланиб, йилнинг фаслидан қатъи назар қишлоқ хўжалик маҳсулотларини кўплаб етиштириш мумкин.

Дунё тажрибасига назар ташласак, замонавий иссиқхоналар (ҳосилдорлиги, рентабеллиги, кўчатларнинг касалга чалинмаслиги, экологик тозаллиги, атроф-муҳитни асраш, энергияни тежаш ва ҳ.к.) афзал ҳисобланади. Масалан, анъанавий усулда қурилган 1 гектар иссиқхонада, йилнинг ярмида 25

киши мавсумий меҳнат қилиб, ҳосилдорлик 50-120 тонна (экин турига қараб)ни ташкил этса, замонавий иссиқхонада йил давомида 20 киши меҳнат қилиб, 500-600 тонна атрофида маҳсулот етиштириш мумкин. Европа (Голландия, Франция) ва Канада технологиялари ушбу рақамларни амалда исбот қилди. Мазкур мамлакатлар таклиф этаётган замонавий иссиқхоналарга киритил-

"Richel Group" компаниясининг иссиқхоналари

ган инвестициялар 4 йилда ўзини қоплайди. Тадқиқотлар шуни кўрсатдики, иссиқхоналарнинг камида 5 гектар майдонда барпо этилиши юқори самара ва рентабелликка эришишни таъминлайди ҳамда энергия ресурсларини оқилона сарфлашга имкон яратади.

Ҳаммага маълум, энергия ресурсларидан оқилона фойдаланиш мақсадида, бутун дунёда, шу жумладан, Ўзбекистонда ҳам тарғибот ишлари олиб борилмоқда. Бунда, газ ресурсларини тежаб, иссиқхоналарни ер ости сувларидан фойдаланиб, альтернатив манбаларда иситиш технологияларини қўллаш яхши самара беради. Масалан, ер остидан олинган ҳарорати 3 даражадан ортиқ бўлган сувни 50-60 даражагача иситиб беришга мўлжалланган теплонасослардан фойдаланиш мумкин.

Шуни таъкидлаш керакки, юқори маҳсулдорликка эга замонавий иссиқхоналарни ишлаб чиқиш-

да Франциянинг "Richel Group" компанияси дунё бозорида етакчи ҳисобланади. 1964 йилда ташкил этилган компания ҳозирги кунда дунёнинг 80 мамлакатида фаолият олиб бориб, бир йилда 250 гектар энг замонавий иссиқхоналар барпо этиб келмоқда. Унинг юқори эластиклиги пўлатдан ясалган конструкциялари 25 йил муддатга мўлжалланган бўлиб, клипс усулида йиғилиши диққатга сазовордир.

Иқтисодий нуқтаи назардан, Ўзбекистонда замонавий, юқори технологияли, ҳосилдор иссиқхоналарни барпо этиш орқали:

- қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришни бир неча марта ошириш (анъанавий иссиқхоналардан энг камида 2 баробар кўп);

- экспортбоп (сифати, кўриниши, оғирлиги) маҳсулотлар етиштириш;

- юқори қўшимча қийматли маҳсулотлар олиш;

- юқори сифатли маҳсулотлар экспорти ҳажмини кўпайтириш;

- ерларни деградациядан асраш;

- рециркуляция тизимидан фойдаланиб, сувни бир неча марта қайта ишлатиш (сувни тежаш);

- ҳудуднинг экологиясини сақлаш (ҳаво ва ер ортиқча зарарланмайди);

- қишлоқ хўжалик маҳсулотларини улгуржи ва чакана сотувчилари орасида ҳақиқий рақобат муҳитини яратиш;

- янги, қулай, экологик тоза иш жойларини яратиш (1 гектар иссиқхона майдонида 20 киши йил давомида иш билан таъминланади) мумкин.

Бу борада мамлакатимизда фермер хўжаликларини келишган ҳолда бирлаштириб, бир неча хўжаликлар ўз улуши билан, олдиндан белгилаб олинган майдонда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш марказларини ташкил этиши мақсадга мувофиқ бўлади. Бунинг қулайлик томони ушбу марказ таркибида 2-3 агроном ишлайди ҳамда техниканинг иштироки ва ҳоказолар бундай марказларни моддий таъминлашда катта маблағ талаб этмайди. Бундан ташқари, мазкур марказларни ташкил этиш айти ишлаб чиқарувчига ўзи етиштираётган маҳ-

сулотга кўпроқ эътибор беришига имконият яратиб, хўжаликнинг маъмурий масалаларига сарфланган вақт анча тежаллади.

Биз Ўзбекистонда мавжуд иссиқхоналарнинг фаолияти, янги барпо этилаётган ва режалаштирилаётган иссиқхоналардаги муаммолар, уларнинг кунлик ишларида қийинчиликлар туғдираётганини ўргандик. Бу борада шунини таъкидлаш лозимки, иссиқхона эгалари - хўжалик субъектлари давлат тизимлари билан яқка тартибда муаммоларни ҳал этишда турли мураккаб вазиятларга тушиб қолишмоқда. Мамлакатимизда иссиқхоналарни бирлаштирувчи ягона таркибни тузиш, яъни Ўзбекистон иссиқхона хўжаликларини ривожлантириш ассоциациясини тузишни ҳаёт тақозо этмоқда. Унинг асосий вазифалари:

- иссиқхоналардаги муаммоларни давлат ва маҳаллий ҳокимият органларида комплекс ҳал этиш;
- иссиқхона хўжаликлари фаолиятига ҳар томонлама ёрдам бериш;
- расмий рўйхатдан ўтган иссиқ-

хоналарни энергия манбалари билан таъминлашда ҳар томонлама кўмаклашиш;

- иссиқхона хўжаликларининг ишчилари малакасини ошириш курсларини ташкил этиш, шу жумладан, курслар, семинарлар, тре-

Буюк Британиянинг Корнаул графлигидаги 22000 кв.метр. майдонини эгаллаган дунёдаги энг катта иссиқхона

нинглар, стажировкаларни келишилган ҳолда чет эллардаги иссиқхоналарда амалга ошириш;

- хориждан етакчи мутахассисларни жалб этган ҳолда, ишчиларнинг малакасини оширишга қара-

тилган турли тадбирлар ташкил этиш;

- иссиқхона бизнесига инновацияларни кенг жалб этишда кўмаклашиш;

- барча иссиқхона хўжаликлари учун тенг ҳуқуқлилиқни таъминлаш;

- замонавий, энергия тежамкор иссиқхоналарни кенг тарғиб қилиш, уларни барпо этишга кўмаклашиш ва бошқалардан иборат бўлади.

Хулоса қилиб шунини айтиш керакки, иссиқхона хўжаликлари учун қулай шарт-шароитларни яратиш, аҳолини сифатли, экологик тоза, ҳамёнбоп қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан йил давомида таъминлашга ҳамда экспортбop маҳсулотлар билан дунё бозорларига, шу жумладан, Европа мамлакатлари бозорларига чиқиш имконини яратаяди.

Қ.АДИЛОВ,

“Newtechagro” (Россия) компаниясининг Ўзбекистондаги вакили.

ЧОРВАДОРЛАР КЎМАКЧИСИ

Мамлакатимиз иқтисодиёти йил сайин юксалиб бормоқда. Бунда тадбиркорларнинг муносиб ҳиссаси бор, албатта. Уларнинг омилкорлик билан иш юритишлари туфайли жойларда янгидан янги иншоотлар қурилиб фойдаланишга топширилмоқда. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва уларнинг хомашёсини қайта ишлаш корхоналари фаолияти кенгаймоқда. Бу борада Кўнғирот туманида ҳам қатор ибратли тадбирлар амалга ошириляпти.

Устюрт кенгликлари кираверишда Тахиятош нефтбаза унитар корхонасига қарашли “Кўнғирот мол семиртириш” комплекси жойлашган. 5 гектардан иборат, ёзги ва қишки қўралари бўлган комплекс иш бошлаганига атиги икки йилча бўлди. 2014 йил охирида Бухоро вилоятидаги Қоровулбозор туман нефтни қайта ишлаш завоидига қарашли наслчилик фермасидан шартномага биноан 150 бош қорамол олиб келинган.

Ҳозирги кунда корхонада 18 нафар чорвадор бор. Корхона нефтбаза тармоғининг ишчи-хизматчилари оиласига гўшт етказиб бериш билан шуғулланади. Бу вазифани сидқидилдан бажариб, эл олқишига сазовор бўлмоқда. Хусусан, ўтган йили

қарийб 13 тонна гўшт маҳсулотлари истеъмолчиларга етказиб берилди.

— Жамоамизга ишчан ва тажрибали молбоқарлар тўпланган, — дейди комплекс раҳбари Кўпжурсин Нурматов. — Муборак Жонзоқов, Мамут Бойназаров, Юсуф Ёқубов, Тилув Эдилбоев сингари молбоқар-

ларимиз ўз ишларини пухта бажаришга одатланишган. Ана шундай фидойи молбоқарларимиз меҳнати туфайли юксак натижаларга эришяпмиз.

Кўпжурсин ҳали ёш. Лекин ақл ёшда эмас бошда деган мақолни амалда исботлаб келмоқда. Унинг Тошкент давлат аграр университети Нукус филиалида олган билими чорвачиликда қўл келмоқда. Молларни парваришлаш, хусусан озуқасига катта эътибор бермоқда. Жорий йил чорва қишлоғига 500 тонна ем-хашак жамғариб қўйилди.

Ветеринария врачлари Байрамбой Есбўсинов хизматидан комплекс чорвадорлари мамнун. Ветеринар доим чорва моллари ҳолидан хабар олиб туради. Зарур муолажаларни вақтида ўтказаятгани туфайли моллар касалланишининг олди олинмоқда. Чорва моллари рационига қатъий амал қилишни молбоқарларга тайинлашдан чарчамайди.

Аҳиллик-ҳамжихатлик билан иш юритаётгани комплекс чорвадорлари маҳсулот етиштириш борасида қувончли натижаларга эришмоқда.

Ш.ЖАББОРОВА,
ўз мухбиримиз.

Суратда: ветврач Б.Есбўсинов иш пайтида.

САМАРАЛИ, ТЕЖАМКОР ЯНГИ ТЕХНОЛОГИЯ

Башарият оламшумул ютуқлар билан учинчи минг йилликни қарши олган бўлишига қарамай, айтилган дунё аҳолисининг қарийб, 850 миллиондан ортиғи тўйиб овқатланмасдан кун кечираётгани, ачинарлидир. Боз устига, 2050 йилда дунё аҳолисининг 9 млрдга етиши тахмин қилинапти. Демакки, аҳолининг озиқ-овқатга бўлган эҳтиёжини қондириш учун келгусида, ҳозиргига нисбатан етиштирилаётган озиқ-овқат маҳсулотларини камида 60 фоизга ошириш талаб этилади.

Шундай экан, дон етиштиришнинг йил сайин кўпайтириб бориш, унинг технологик жараёнларини янада такомиллаштириш билан бир қаторда, дон захираларини сақлаш вазифаси ҳам бениҳоя муҳимдир. Ушбу вазифанинг нақадар долзарблиги, донни сақлаш жараёнида нобудгарчиликнинг сезиларли даражада юзага келиши билан асосланади.

БМТнинг Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО) маълумотларига кўра, ҳар йили дунё бўйича дон захираларининг 5 фоизи зараркунанда ва ҳашаротлар томонидан нобуд бўлмоқда.

Шубҳасиз, жаҳон аҳамиятига молик ушбу глобал муаммо фақат янги юқори самарали технологияларни амалга таъбиқ этиш ҳисобигагина ҳал этилиши мумкин. Шу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, дон захираларини ҳашаротлардан ҳимоя қилишда, айнан микро-тўлқинли технологиядан фойдаланиш усулини бугунги кунда энг истиқболли йўналишлар сирасига киритиш мумкин. Бироқ дунё миқёсида дон маҳсулотларининг сақланиши ва қайта ишланиши жараёнида, уни ҳашарот ва турли зараркунандалардан асраш учун фақат анъанавий усулдан, яъни инсон саломатлигига ва атроф-муҳит учун хавфли бўлган турли заҳарли кимёвий моддалардан фойдаланилмоқда. Маълумки, кимёвий ишлов берилгандан сўнг, мумкин қалар зарарсизлантирилиши ҳисобига, амалиётда дон маҳсулотларини қайта ишлаш корхоналарига юбориш учун маълум муддат (15 - 20 кун) гача рухсат этилмайди. Донолар “вақтинг кетди, нақдинг кетди” деб бежиз айтмаган, ваҳоланки, бу бир томондан вақтдан ютқазимизга олиб келса, бошқа томондан соғлигимизга, ҳам иқтисодга, ҳам экологик жиҳатдан зарар кўришимизга сабаб бўлади.

Илмий ишланмамиз, Ўзбекистон

Республикаси интеллектуал мулк агентлигида “Дон хомашёларини узлуксиз ўта юқори частотали қайта ишлаш саноат намунаси” сифатида рўйхатга олинганини мамнуният билан айтишимиз мумкин.

Биз тақлиф этаётган замонвий, янги технология инсон саломатлигига, қолаверса, атроф-муҳитга мутлақо безарар. Олиб борилган кузатув ҳамда тадқиқот ишларининг натижаси тўғрисида донга зарар етказадиган ҳашаротларга қарши қўлланилаётган кимёвий усулларга муқобил равиш-

да, ишлаб чиқаришга микро-тўлқинли технологиянинг жорий этилиши, унинг истиқболли эканини тасдиқлаб турибди. Унинг устунлиги шундаки, аввало олиб бориладиган ишларнинг соф экологик хавфсизлиги, анъанавий усулдан фарқли равишда, ишлов берилган дон маҳсулотларининг заҳарли моддаларни ўзида тўпламаслиги, ишлов беришнинг иқтисодий самардорлиги, яъни минимал меҳнат ва воситалар ёрдамида ишлов берилиши, энг асосийси, донни нафақат сақлаш вақтида, балки маҳсулотни ишлаб чиқариш жараёнида ҳам зарарсизлантириш имкониятининг мавжудлиги эътиборга лойиқ. Шунини алоҳида қайд этиш керакки, донга янги усул билан ишлов берилиши унинг сифат кўрсаткичларига мутлақо салбий таъсир қилмайди.

Донни янги технология орқали ҳимоя қилишнинг ўзига хослиги, кўп учрайдиган зарарли ҳашаротлар-

нинг ривожланишини турли босқичларда йўқ қилишдан иборат. Микро-тўлқинли майдоннинг тегишли режими талаб этиладиган мазкур қурилма ёрдамида ҳашаротларнинг барча тури, уларни ривожланиш даврининг ҳар қандай босқичида 100% нобуд қилишни таъминлайди. Борди-ю, айрим сабабларга кўра, баъзилари тирик қолган тақдирда ҳам улар бепушт бўлиб қолиши натижасида насл қолдиришдан, тухум ёки личинкалари ривожланишдан батамом тўхтайд.

Дастлабки тадқиқотларда, ҳашаротларнинг микро-тўлқинли нурларга чидамсизлигига ишонч ҳосил қилинган, уларнинг тўлалигича ҳалок бўлишини таъминлайдиган микро-тўлқин майдонининг оптимал дозаси аниқланди. Унга кўра, донга зарар етказувчи асосий ҳашарот — қўнғизларнинг бутунлай нобуд бўлиши учун индивидуал дозага эга микро-тўлқинли майдон талаб этилади.

Яқин истиқболда, бу ишланма амалиётга кенг жорий этилиши кутилмоқда. Ишонч билан айта оламизки, амалда ушбу тежамкор, зарарсиз технологиядан фойдаланилганда, юқоридаги натижаларга бемалол эришиш мумкин.

Ишланма юзасидан олиб борган тадқиқотларимиз микро-тўлқинли майдон орқали фақат донга эмас балки, қишлоқ хўжалик экинлари уруғларининг элликлдан ортиқ турига ишлов бериш мумкинлигини кўрсатди. Энг муҳими, микро-тўлқинли қурилмалар бир мавсумдаёқ ўзини оқлашининг мумкинлиги мазкур технология иқтисодий самардорлигининг ниҳоятда юқорилигини тасдиқлайди.

Бизнинг фикримизча, келажакда бундан-да такомиллашиб, инсонларнинг энг ишончли, беминнат кўмакчиси бўлиши муқаррар бўлган ушбу технологиянинг ишлаб чиқаришга кенг таъбиқ этилиши, қишлоқ хўжалиги самардорлигининг сезиларли даражада юксалишига хизмат қилиши, шубҳасиз.

Дилшод НИЗАМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар
Маҳкамаси хузуридаги
Давлат дон инспекцияси марказий
лабораториясининг мудири,
мустақил тадқиқотчи.

БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ МАҚСАДЛАРИ

Бугунги кунда инсониятга хавф солаётган экологик муаммоларни ҳал қилиш, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш орқали барқарор ривожланишга эришиш масаласи нафақат айрим давлатлар ёки минтақалар доирасида, балки глобал миқёсда кун тартибидagi асосий масала бўлиб қолмоқда. Ушбу масалалар билан БМТ, унинг таркибига кирувчи, шунингдек, бошқа нуфузли халқаро ташкилотлар ҳамда молия институтлари жиддий шуғулланишмоқда.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти томонидан 2016 йилда қабул қилинган “2030 йилгача бўлган даврда барқарор ривожланиш бўйича кун тартиби” бу борадаги энг муҳим ҳужжатлардан бири ҳисобланиб, камбағалликни бартараф этиш, сайёрадаги ресурсларни сақлаб қолиш ва дунё аҳолиси учун фаровон ҳаётни таъминлаш каби барқарор ривожланиш бўйича 17 та глобал мақсадни (ингл. *Sustainable Development Goals (SDGs)*) ўз ичига олган.

Барқарор ривожланиш мақсадлари қуйидагилардан иборат: 1) камбағалликни бартараф этиш; 2) очликни бартараф этиш; 3) соғлиқ ва фаровонлик; 4) сифатли таълим; 5) гендер тенглиги; 6) тоза сув ва санитария; 7) арзон ва тоза энергия; 8) муносиб иш ва иқтисодий ўсиш; 9) sanoatлаштириш, инновация ва инфратузилма; 10) тенгсизликни камайтириш; 11) барқарор шаҳарлар ва аҳоли пунктлари; 12) истеъмол ва ишлаб чиқариш масъулияти; 13) иқлим ўзгариши билан курашиш; 14) денгиз экотизимларини сақлаб қолиш; 15) қуруқлик экотизимларини сақлаб қолиш; 16) тинчлик, адолат ва самарали институтлар; 17) барқарор ривожланиш йўлида ҳамкорлик.

Барқарор ривожланиш мақсадлари 2000-2015 йиллар учун БМТ томонидан қабул қилинган ва амалга оширилган Мингйиллик ривожланиш мақсадларининг мантиқий давоми ҳисобланади ва ушбу мақсадларга келгуси 15 йил давомида эришиш кўзда тутилган.

Барқарор ривожланиш мақсадларига эришиш учун халқаро ҳамжамият, ҳукуматлар, хусусий сектор, фуқаролик жамияти ва бутун инсоният ўзаро ҳамжиҳатликда ҳаракат қилиши зарур бўлади.

Шу ўринда, барқарор ривожланиш тушунчасига ҳам ойдинлик киритиб олиш зарур. Ушбу тушунча турли халқаро ташкилотлар, олимлар томонидан турлича таърифланади. Бугунги кунда БМТ томонидан 1987 йилда берилган таъриф энг универсал таъ-

риф бўлиб қолмоқда. Унга кўра, барқарор ривожланиш деганда келгуси авлод имкониятларига зарар етказмаган ҳолда ҳозирги авлод вакиллари-нинг эҳтиёжларини қондиришга қаратилган ривожланиш тушунилади.

Барқарор ривожланиш мақсадларидан кўриниб турибдики, уларнинг аксарияти экология, атроф-муҳит ва қишлоқ ҳўжалиги билан бевосита ёки билвосита боғлиқ. Шу сабабли ушбу масалаларга чуқурроқ тўхталиб ўтишга ҳаракат қиламиз.

Бугунги кунга келиб инсоният фаолияти натижасида атмосферага аж-

ралиб чиқадиган заҳарли кимёвий газлар ўзининг энг юқори кўрсаткичига етди. Иқтисодий ривожланиш ва аҳоли сонининг ўсиши натижасида иқлимнинг ўзгариши ҳар бир давлат ва ҳар бир қитъада инсонларга ва табиий тизимларга мислсиз даражада салбий таъсир кўрсатмоқда. Ер юзида ҳаво ҳароратининг ошиши муносабати билан қор ва музликлар миқдори камайиб, денгизлар сатҳи кўтарилиб бормоқда.

БМТ маълумотларига кўра, 1880-2012 йиллар мобайнида дунё бўйича ўртача ҳарорат Цельсий бўйича 0,85 даражага кўтарилган. Ҳароратнинг ҳар 1 даражага кўтарилиши донли экинлар ҳосилининг ўртача 5 фоизга камайишига олиб келади.

Дунё океанлари ҳароратининг ошиши ҳамда қор ва муз ҳажмларининг камайиши денгиз сатҳларининг

кўтарилишига олиб келаётир. Маълумотларга кўра, 1901-2010 йиллар оралигида дунё бўйича денгизларнинг ўртача сатҳи 19 сантиметрга кўтарилган. Арктик музликлар майдонлари 1979 йилдан бошлаб йилига 1,07 миллион квадрат километрга қисқариб бормоқда.

Агарда тегишли чоралар ўз вақтида кўрилмаса, музликларнинг эриши ва денгизлар сатҳининг кўтарилиши янада юқори суръатларда давом этиши бўйича башоратлар мавжуд.

Олим ва мутахассисларнинг башоратларига кўра, XXI асрда ҳам Ер юзаси ҳарорати ортиб боради ва бунга қарши тегишли чоралар кўрилмаса, ҳарорат аср давомида ўртача 3 даражага кўтарилади.

Юқорида таъкидлаб ўтилган салбий ҳолатларнинг оғир оқибатларидан бири ўсиб бораётган дунё аҳолиси учун етарли миқдорда озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш имкониятларининг чекланиб қолиши ҳисобланади. Ер шарининг бир минтақасида сув тошқинлари туфайли унумдор ерлар сув остида қолса, бошқа бир минтақасида сув тақчиллиги туфайли қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотларини етиштириш имконияти бўлмайди.

Шу сабабли иқлим ўзгариши шароитида қишлоқ ҳўжалигини барқарор ривожланишини таъминлаш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш, бунда экинлар таркибини қайта кўриш, тупроққа ишлов бериш ва суғориш технологияларини тубдан ўзгартириш, селекция ва уруғчилик тизимини ривожлантириш, институционал ислохотларни амалга ошириш бўйича тегишли тадбирларни белгилаш мақсадга мувофиқ.

Иқлим ўзгариши иқтисодий ўсишга, табиий ресурслар ва камбағалликка қарши курашишга салбий таъсир қилар экан, ушбу муаммони бартараф этиш барқарор ривожланишга эришишнинг ажралмас таркибий қисмларидан бири бўлиб қолди. Иқлим ўзгариши муаммосини ҳал қилишнинг катта ҳаражат талаб қилмайдиган ва кенг миқёсда қўллаш мумкин бўлган ечимларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий қилиш кейинги ўн йилликларда инсоният томонидан эришилган салмоқли натижаларнинг йўқотилишининг олдини олиш ҳамда дунёдаги барча давлатларнинг соғлом ва барқарор иқтисодиётга эга бўлишини таъминлайди.

Х. ЭРГАШЕВА,
ЎЗЖТУ.

ОРОШЕНИЕ — ПЕРВООЧЕРЕДНАЯ ЗАДАЧА В ОСВОЕНИИ ЗЕМЕЛЬ

Действительно, без орошения, проведения ширококомасштабных и глубоко продуманных ирригационных и мелиоративных мероприятий в сельском хозяйстве обойтись нельзя. Поэтому не случайно нашим мудрым народом часто повторяются крылатые слова, что вода — это жизнь. Как бы старо не звучало это выражение, оно остается актуальной по сей день и будет таковым всегда.

Ведь жизнь не только человека, но и всех живых существ, населяющих нашу планету, зависит именно от воды. Бесспорно, некоторые живые существа, как и человек, могут обходиться какой-то срок без этой живительной влаги, но как показывает практика этот срок в основном не может длиться слишком долго. Там, куда доходит вода, рождается жизнь, создаются сады, огороды и виноградники. Словом, жизнь кипит. Однако для решения этой задачи нужен научный подход, проведение последовательных исследовательских работ, рассчитанных на перспективу, разработка проектов. Именно решение этих актуальных вопросов в нашей республике возложено на АО «O'ZSUVLOYINA». Наш корреспондент с рядом вопросов обратился к ее к Генеральному директору М. Ф. Наджимову.

— **Уважаемый Марат Фахриевич, вначале нашей беседы я бы попросил вас немного рассказать об истории возглавляемой Вами организации.**

— Для проведения проектно-изыскательских работ, в 1938 году были образованы проектные конторы в Ташкенте, Самарканде, Андижане, объединенные в 1950 году в трест «Узводпроиз», подчиненный с января 1951 года институту «Средазгипроводхлопок» на правах филиала. В 1954 году Узбекский филиал «Средазгипроводхлопка» реорганизован в проектно-изыскательский институт «Узгипроводхоз». С 1974 года «Узгипроводхоз» - Узбекский государственный проектно-изыскательский и научно-исследовательский институт мелиорации и водного хозяйства. Проектно-изыскательская контора, выполнявшая небольшие объемы, в результате ряда реорганизаций превратилась в мощный республиканский институт по проектированию мелиоративных и водохозяйственных объектов, обеспечивая проектно-сметной документацией потребности Республики в проектах водохозяйственного назначения. В 1993 году «Узгипроводхоз» был пе-

реименован в институт «Уздавсувлойиха» и определен головным институтом по проектированию объектов водохозяйственного и мелиоративного строительства в регионах Узбекистана (кроме новой зоны Голодной, Джизакской, Каршинской степей и Республики Каракалпакстан). Институт «Уздавсувлойиха» в 2004 году преобразован в Открытое Акционерное Общество «O'ZSUVLOYINA», которая является правопреемником института по всем договорам и обязательствам.

— **Каковы основные направления его деятельности?**

— Основными направлениями нашей деятельности является разработка технико-экономических обоснований ТЭО, ПТЭР и ПТЭО, расчетов (ТЭР), схем развития орошения и дренажа, проектов, рабочих проектов, рабочей документации по следующим направлениям: орошение новых земель, реконструкция староорошаемых земель, улучшение мелиоративного состояния земель, строительство и реконструкция магистральных и межхозяйственных каналов, коллекторов, строительство водохранилищ и селехранилищ, системы закрытого горизонтального и вертикального дренажа, капельное орошение, совершенная техника полива, руслорегулировочные мероприятия на реках, противоселевые мероприятия, защита от оползней, берегозащитные сооружения, насосные станции, плотины, гидроузлы и другие инженерные сооружения. Кроме того, институт своими силами выполняет топогеодезические работы, почвенно-мелиоративные изыскания, гидрологические исследования, инженерно-геологические и гидрогеологические изыскания, прикладные научно-исследовательские работы для повышения эффективности проектных решений проектируемых объектов, моделирование сложных объектов. Как видите, деятельность института очень многогранна. Здесь я особо хотел отметить, что институт первым в бывшем Союзе начал про-

ектирование реконструкции староорошаемых земель. Примером этому может служить Центральная Фергана, в зону которой входят части земель всех трех областей: Андижанской (43054 га), Наманганской (41315 га) и Ферганской (93631 га). Освоение земель производилось комплексно: каналы, оросительная сеть, нарезка полей под применение машин и механизмов, строительство дренажной и дорожной сети. Все эти мероприятия, намеченные правительством, начиная с 1954 года, позволили в этой зоне освоить 178 тысяч га земель. Конечно же, из деятельности института можно привести множество таких примеров.

— **Каковы перспективы стратегического развития, возглавляемой Вами организации?**

— Для определения контуров будущей стратегии руководством совместно с акционерами, намечено выполнение комплекса работ по разработке и внедрению стратегии развития. Проведенные исследования по определению перспективных форм показали, что АО имеет большой многолетний опыт по производству проектно-изыскательских работ по объектам водохозяйственного строительства и является головным институтом в Республике. Оно выполняет весь комплекс работ — изыскание и проектирование, имеет большие объемы картографических материалов, технический архив, в своем составе имеет высококвалифицированные кадры специалистов водников. Все это, бесспорно, дает право быть уверенным в том, что институт и в дальнейшем достойно будет выполнять поставленные перед ним задачи. Желающих еще более подробно ознакомиться с деятельностью Акционерного общества приглашаю в наш веб-сайт «O'ZSUVLOYINA», который регулярно обновляется.

— **Что бы вы хотели пожелать нашим читателям?**

— Учитывая, что 2017 год объявлен Президентом нашей страны Шавкатом Мирзиёевым «Годом диалога с народом и интересов человека», я бы хотел всем пожелать мира и спокойствия, здоровья и благополучия, свершения всех их желаний и чаяний.

— **Спасибо за интересную беседу.**

Махмуд ТОИРОВ.

ЭКСТРЕМАЛ ШАРОИТЛАРГА БАРДОШЛИ ҒЎЗА НАВЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ – ЗАМОН ТАЛАБИ

In addition to high yield, early ripening, resilience to stress factors, the fiber of the newly developed varieties of cotton in Uzbekistan must meet the requirements of the global market, and sustainable supplement of cotton farms with such varieties are one of important tasks nowadays. Consequently, by the scientists of the our republic it is developed «Istiqol-14» cotton variety.

Республикамизнинг ижтимоий иқтисодий ривожланишида пахтачиликнинг ўрни бекиёс. Селекционер-генетик олимлар томонидан жаҳон бозори андозалари талабларига мос тола берадиган навлар яратилганки, улар асосида харидорларнинг эҳтиёжи тўла қондирилмоқда.

Лекин, сўнгги йилларда атмосферада ҳароратнинг юқори бўлиши ва тез-тез эсаётган гармсел шомоллари таъсирида жанубий минтақамизда пахтадан мўл ҳосил етиштириш долзарб муаммога айланмоқда.

Хусусан, Ўзбекистон Гидрометеорология Марказининг маълумотларига кўра, 1896 йилдан буён юз берган об-ҳаво параметрлари таҳлил қилинганда, ўтган асрнинг сўнгги йилларигача ҳар 12-13 йилда бир марта аномал ҳолат кузатилган бўлса, 2011 йилдан буён бу аномал ҳолат ҳар икки йилда бир марта, 2015 ва 2016 йилларда эса кетма-кет ҳаво ҳароратининг юқори бўлиши қайд этилди. Бундай нохуш ҳолатнинг юз бериши оқибатида мамлакатимизнинг жанубий ва қисман марказий ҳудудларининг пахта майдонларида ҳосилдорлик кутилганидек бўлмапти.

Юқорида келтирилган муаммолардан келиб чиқиб, мамлакатимиз пахтачилигини юксалтириш учун ишлаб чиқаришга жорий этилаётган ғўза навлари жаҳон андозалари талабларига жавоб бериши билан бирга юқори ҳарорат ва гармселга бардошли бўлиши бугунги куннинг энг долзарб вазибаларидан ҳисобланади.

Селекционер олимлар жаҳон бозори андозаларига мос, серҳосил, тезпишар, касалик ва зараркунандаларга чидамли кўпгина ғўза навларини яратишди.

Ана шундай навлардан бири — янги ўрта толали Истиқлол-14 ғўза навидир. Ушбу нав Пахта селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агро-технологиялари илмий-тадқиқот институтида аналитик селекция йўли билан ЎзҚХФА мухбир азвоси, б.ф.д., профессор С.Раҳмонқулов бошчилигидаги бир гуруҳ олимлар томонидан *G. hirsutum* L. турига мансуб (Акала 1517 х С-4896) х (С-5617 х Тошкент-6) дурагайларини чагиштириш натижасида олинган «Истиқлол» нави кўчатзоридан яқка тартибда танлаш усули орқали яратилган.

Истиқлол-14 ғўза нави ишлаб чиқариш шароитида юқори ҳарорат ва гармселга ўзининг бардошлилигини

намоён этмоқда. Ўзбекистон Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг буйруғига асосан 2013 йилдан буён Андижон вилояти учун истиқболли, 2016 йилдан эса Андижон вилоятида экиш учун районлаштирилди, шу йили Сурхондарё вилояти учун истиқболли навлар қаторига киритилди.

ПСУЕАИТИнинг Сурхондарё илмий-тажриба станциясининг катта илмий ходими, қишлоқ хўжалиги фанлари номзоди А.Донабоевнинг маълумотларига кўра, 2012-2014 йилларда навларнинг экологик синови тажрибасида нав ва тизмалар андоза Бухоро-102 ва Наманган-77 навларига таққослаб, Сурхондарё вилоятида қабул қилинган агротехник тадбирлар асосида ўрғанилган. Тадқиқот натижаларига кўра, Истиқлол-14 ғўза навининг биринчи терим ҳосилдорлиги бўйича 2012-2014 йилларда мос равишда 39,2; 35,2; 48,0 ц/га ҳосил йиғиб олинган. Андоза Бухоро-102 ғўза навидан эса 34,4; 31,6; 42,2 ц/га; Наманган-77 ғўза навидан гектаридан 39,4-46,2 ц ҳосил олинган.

Толанинг сифат белгилари таҳлил қилинганда, Истиқлол-14 ғўза навидан ижобий натижалар олинди. Ушбу навда тола чиқими 37,0-39,0% бўлиб, андоза Бухоро-102 ғўза навида бу кўрсаткич 35,1-39,0%, Наманган-77 навида 35,1% ни ташкил қилди. Тола узунлиги Истиқлол-14 навида 33,7 мм га, андоза Бухоро-102 навида 32,7 мм га, Наманган-77 навида 31,8 мм га тенг бўлди. Толанинг юқори ўртача узунлиги (Len) Истиқлол-14 навида 1,21 дюйм бўлган бўлса, андоза Бухоро-102 навида бу кўрсаткич 1,15 дюйм, Наманган-77 навида 1,11 дюйм, солиштирма узилиш кучи Истиқлол-14 ғўза навида 31,8 г.к./текс, андоза Бухоро-102 навида 33,4 г.к./текс, Наманган-77 навида 30,3 г.к./текс, толанинг микронейр кўрсаткичи Истиқлол-14 ғўза навида 4,0 ни ташкил қилган бўлса, Бухоро-102 навида бу кўрсаткич 4,5; Наманган-77 ғўза навида 4,8 га тенг бўлди.

Сурхондарё вилояти Ғўза уруғчилиги бирлашмаси раисининг ўринбосари Б.Жўраев маълумотларига кўра, Истиқлол-14 нави 2014 йилда Сурхондарё вилоятининг шимолий зонаси бўлган Денов туманида 200 гектар майдонга экилган ва тумanning “Лочин” фермер хўжалигида 41,0 ц/га, “Мингбой Мурод” фермер хўжали-

гида 40,0 ц/га, 2015 йилда Қизирик туманидаги “Заркамар-Зафар” фермер хўжалигида 30,0 гектарга экилиб, 41,2 ц/га, сув таъминоти оғир бўлган қумоқ тупроқли “Суёнбобо” фермер хўжалигида 12,0 гектар майдонга экилиб, 38,0 ц/га ҳосилдорликка эришилган. “Заркамар-Зафари”, “Суёнбобо” фермер хўжалиklarининг қолган бошқа майдонларида экилган Бухоро-102 навидан мос равишда 34-31 ц/гадан ҳосил олинган.

Ушбу фермер хўжалиklarида Бухоро-102 навини 9-ҳосил шохидан 12-ҳосил шохигача бўлган ҳосил тугунчалари июль ойининг III декадасида ва август ойининг биринчи беш кунлигида юз берган иссиқ гармселдан тушиб нобуд бўлганлиги, аммо бу ҳолат Истиқлол-14 навида кузатилмаганлиги аниқланди. Шунингдек, Истиқлол-14 ғўза навида 14-15-ҳосил шохида чилпиш ўтказилганда, ушбу навининг юқори шохларида 4-5 тагача ҳосил элементлари шаклланди ва ушбу ҳосил элементлари тўлиқ пишиб етилди.

Сурхондарё вилояти Жарқўрғон туманидаги янги навларнинг дастлабки уруғини кўпайтирувчи Орифжон элита уруғчилиги лабораторияси мудири Х.Ҳусановнинг берган маълумотларига кўра, ушбу элита хўжалигида навидан 2014 йилда 38,5 ц/га, 2015-2016 йилларда кучли гармсел, юқори ҳарорат бўлишига қарамасдан 33,4-34,0 ц/га ҳосил олинган.

Юқорида келтирилган маълумотлардан кўриниб турибдики, Истиқлол-14 нави жаҳон бозори билан биргаликда пахтачилик фермер хўжалиklари талабини ҳам қондиради. Навни фермер хўжалиklarига иқтисодий томондан ёрдам берадиган энг яхши хусусиятлари ва афзаллиги бу — қурғоқчиликка, юқори ҳарорат ва гармселга чидамлилиги, ҳосилдорлиги ва тола сифатининг юқорилиги, махсус агротехник тадбирларни талаб қилмаслигидир. Бу эса навни турли тупроқ-иқлим шароитига тез мослашиш хусусиятига эга эканлигини кўрсатади. Демак, ушбу навининг экин майдонларини кенгайтириш мақсадга мувофиқдир.

**С.РАҲМОНҚУЛОВ,
Х.ЖАЛОЛОВ,**

Пахта селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агротехнологиялари ИТИ,

Х.МАРДАНОВ,

Тошкент давлат аграр университети.

КАЧЕСТВО ЗЕРНА КУКУРУЗЫ И ЕЕ ИЗМЕНЕНИЕ ПОД ВЛИЯНИЕМ ФОСФОРНОГО ПИТАНИЯ

The chemical structure of corn seed, its dependence on fertilizing measure was also researched

Установление взаимосвязи между формами и нормами фосфорных удобрений и химическим составом зерна кукурузы представляет большой теоретический и практический интерес. Это дает возможность рационально использовать минеральные удобрения, повысить продуктивность и качество зерна.

Несмотря на обширную литературу по биологии и биохимии кукурузы, до сих пор мало исследований, освещающих влияние форм и норм фосфорных удобрений на содержание, и особенно, качественный состав — белка, жира, клетчатки, крахмала и золы в зерне кукурузы.

В 1998–2001 гг. были проведены исследования по изучению химического состава зерна кукурузы гиб-

рида “Карасув-350 АМВ” в зависимости от форм и норм фосфорных удобрений, выращенных на смытых и несмытых почвенных условиях.

В полученных результатах отчетливо выявилось положительное влияние форм и норм фосфорных удобрений на химический состав зерна кукурузы изученного гибрида.

Под действием различных форм и норм фосфорных удобрений было и различное качество зерна кукурузы гибрида “Карасув-350 АМВ”.

Положительно сказалось на содержание белка в зерне кукурузы внесение всех форм и норм фосфорных удобрений на фоне $N_{240}K_{100}$ кг/га д.в. при различных почвенных условиях.

На удобренных вариантах в среднем за 3 года содержание белка в зависимости от форм и норм фосфорных удобрений на 59,7–69,4% выше контроля (без удобрений) на несмытой почве, где количество белка составило 7,2%. Аналогичные данные получены и при смытой почве.

Максимальное накопление белка в зерне отмечено на варианте Фон + P_{150} - 10,9–11,1% в зависимости от форм фосфорных удобрений. При этом наибольший показатель получен при применении фосфорных удобрений на несмытых почвах. Из фосфорных удобрений накоплению белка в зерне наиболее положительно влияет аммофос и полиаммофос.

Внесение фосфорных удобрений в диапазоне 90–120–150 кг/га д.в. на смытых и несмытых почвенных условиях вызывает увеличение содержания в абсолютно-сухом веществе растений жира, клетчатки и золы, уменьшение - крахмала.

Так, внесение фосфорного удобрения в норме 120 кг на гектар в виде аммофоса увеличило в сравнении с контролем содержание жира в зерне на 2%, а применение в виде полиаммофоса на 2,1%. Количество клетчатки и золы возрастает под влиянием фосфорных удобрений.

Таким образом, содержание белка в зерне, выращенном на несмытых и смытых сероземных почвах, увеличивается при внесении фосфорных удобрений на фоне азотных и калийных удобрений. Увеличивается также содержание жира, клетчатки и золы. А содержание крахмала в зерне уменьшается.

А. МАХМАТМУРДОВ,
к.с.х.н.,

Э. УМУРЗАКОВ,
д.с.х.н., СамСХИ.

Изменение химического состава зерна кукурузы в зависимости от форм и норм фосфорных удобрений. Несмытая почва

№	Варианты опыта	В процентах на абсолютно сухое вещество				
		белок	жир	клетчатка	крахмал	зола
1	Контроль - без удобрений	7,2	1,9	1,87	7,1	0,6
2	$N_{240}K_{100}$ - Фон	10,9	3,1	2,20	9,2	0,8
3	Фон + P_{90} аммофос	11,5	3,6	2,65	9,0	0,9
4	Фон + P_{90} полиаммофос	11,3	3,7	2,68	8,9	1,0
5	Фон + P_{90} суперфос	11,1	3,5	2,60	8,7	0,9
6	Фон + P_{120} аммофос	11,9	3,9	2,75	8,8	1,1
7	Фон + P_{120} полиаммофос	12,0	4,0	2,78	8,7	1,1
8	Фон + P_{120} суперфос	11,7	3,8	2,71	8,5	1,0
9	Фон + P_{150} аммофос	12,1	4,1	2,77	8,6	1,2
10	Фон + P_{150} полиаммофос	12,2	4,2	2,82	8,5	1,2
11	Фон + P_{150} суперфос	11,9	4,0	2,77	8,5	1,1

АЛМАШЛАБ ЭКИШДА БЕДАНИНГ ЎРНИ

Ҳукуматимиз томонидан суғориладиган ерларнинг 10 фоизга яқинига гўза-беда алмашлаб экишга оид тегишли қарор қабул қилинган. Лекин беда уруғи етишмовчилиги сезилмоқда. Уруғлик беда селекцияси, парваришlash ва ҳосилини етиштириш бўйича Пахта селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агротехнологиялари илмий-тадқиқот институтида кўпгина илмий ишлар амалга оширилган.

Кўп йиллик илмий-тадқиқотлар туфайли серҳосил, шира касалига чидамли, тўйимлилиги жиҳатидан жуда яхши озиқ берадиган “Тошкент 1728” беда нави яратилган. Мазкур беда пичанининг таркибидаги клетчатка 28,27; протеин 18,69, умумий оқсил миқдори 15,67 фоиздан иборат. Бедадан яхши уруғ олиш учун, уни кузда экиб, биринчи йилда уруғга қолдириш маъқулроқ эканлиги аниқланган.

Қадимдан суғориб келинган типик бўз тупроқлар шароитида, ҳар гектар ердан 5,9 центнергача уруғлик етиштирилган.

Тупроғи шўр бўлган оч тусли бўз тупроқлар шароитида 14-16 кг/га беда уруғини бошоқли дон экинларига қўшиб экиш тавсия этилади.

Беда уруғини бошқа экинлар (судан, райграс, сули ва бошқалар) билан қўшиб экилганда ва улардан кейин гўза парваришланганда, уни вилт (сўлиш) касаллигига чидамли бўлгани аниқланган.

Юқори ва сифатли беда уруғини етиштиришда уни қулай сув режими аниқлаш муҳим аҳамият касб этади. Институтининг “Фарғона” филиали, ўтлоқлашган соз тупроғи сизот сувлар сатҳи 1,5-2,0 м чуқурликда ва кучсиз шўрланганларда уруғлик беда етиштириш, сув режими аниқланган.

Жадвалдан кўришиб турибдики, энг юқори ҳосил беда гуллаган пайтда бир марта суғорилганда, энг кам уруғ эса беда шоналаш ва гуллашда 2 марта суғорилган вариантда олинган.

Қорақалпоғистон Республикаси ўтлоқи-аллювиаль, кучсиз шўрланган тупроқларда кузда бир марта суғориб, беда вегетация даврида бир марта суғорилган, сизот сувлар сатҳи 1,8-2,0 метр атрофида

бўлган жойда гектаридан 7,7 центнер уруғ етиштирилган.

Республиканинг турли тупроқ-иқлим шароитларида олиб борилган тажриба натижаларига асосан бедадан мўл ва сифатли уруғ етиштириш агротехнология элементлари ишлаб чиқилган.

Мавжуд агротехнологиялардан фойдаланиб, беда уруғчилигини кенг йўлга қўйиш мумкин.

Беда илдизида миколитик паразит замбуруғлари селекциялаш хосасига эга бўлиб, вилт касалини тарқатувчи замбуруғларни йўқотади. Эскидан суғорилиб келинган типик бўз тупроқларда, гўза парваришланган ерда 12,4 минг, уч йиллик беда ҳайдалганда 700 минг замбуруғ колонияси борлиги аниқланган.

Институтининг “Монокультура” тажриба даласида кўп йиллардан бери экинлар алмашмаган далада гўза 40 фоизга, гўза-беда алмашлаб экилган далада эса 9 фоиз атрофида вилт билан касалланган.

Беда тупроқ юзасини қоплаб, физик буғланишни камайтиради, ўзидан кўп намни буғлатгани учун минераллашган сизот сувлар сатҳини пасайтириб, тузларни тепага кўтарилишига йўл бермайди. Бу деҳқончилик тизимида, айниқса, беда патак илдизи ўсимликлар (буғдой, арпа, сули ва бошқа кўп ўсимликлар) экилганда сувга чидамли макро ва микро структура-лар ҳосил бўлиб, тупроқнинг физик, гидрофизик, термик, ҳаво ва микробиологик хоссаларини оптималлаштиришга замин яратади.

Гўза-беда алмашлаб экиш деҳқончилик тизимида органик модда ва гумуснинг тупроқда ошиши ва уларнинг микробиологик томонидан парчаланиши натижасида, биологик фаол органик кислоталар,

витаминов, ўсимлик ўсиш-ривожланишини соловчи моддалар, оқсиллар пайдо бўлиб, уларни мураккаб бўлмаган хиллари ўсимлик илдизи орқали парчаланиши оқибатида ҳавога кўтарилган карбонат ангидриди барг орқали фотосинтез жараёни билан ўзлаштирилиб, экинни ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади.

Гўза-беда алмашлаб экиш тизими бегона ўтларни, турли касаллик ва зараркундаларнинг кўпайишига йўл қўймайди.

Беда ва унинг пичанида фаол органик бирикмалар, оқсиллар кўп бўлганлиги чорва учун энг яхши озиқ ҳисобланади. Уни бошқа экинлар билан қўшиб экилганда озиқ бирлиги янада ошади. Беда ўзи экилганда, бир гектар ердан 36,6 минг озиқ бирлиги, судан билан қўшиб экилганда 50,9 минг озиқ бирлиги етиштирилган, маккажўхори, лавлаги билан ҳамкор сифатида экилганда, озиқ бирлиги янада ошади.

Шамол эрозиясига қарши тупроқ ва чопиқталаб экинларни ҳимояловчи алмашлаб экиш ишлари Марказий Фарғона ерларида синая кўрилган, фақат тезлиги кучли (>15 м/с) шамоллар, ирригация эрозиясидан ҳимояловчи эмас, балки, эрозия натижасида унумдорлиги пастлашиб кетган тупроқлар унумдорлигини оширишда аҳамияти катта. Айниқса, бедани буғдой билан бирга экилганда, қум тупроқларда органик модда ва гумуснинг миқдори ошиб, бу хилдаги тупроқларнинг физик, гидрофизик, агрохимёвий хоссалари ва мелиоратив ҳолатини яхшилашга олиб келади. Кейинги пайтларда экинларни алмашлаб экишнинг қисқа ротацияли усули қўлланилиши туфайли яхши натижаларга эришилмоқда. Бу тизимни “Тактика” дейиш мумкин, лекин тупроқ унумдорлигини кўп йилларга тиклаш ва оширишда “Стратегия” бу — гўза-беда ва унга қўшиб маккажўхори, лавлаги ва бошқа экинларни алмашлаб экиш, деҳқончилик тизими эътибор бериш талаб этилади.

Қ.МИРЗАЖОНОВ,

Қорақалпоғистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби, қ.х.ф.д., академик,

Ғ.САТИПОВ,

қишлоқ хўжалик фанлари доктори, профессор,

Р.РАҲМОНОВ,

катта илмий ходим.

“Фарғона” филиалида беда етиштириш тажриба натижалари

Суғорув вариантлари	Беда кўчатининг ҳақиқий сон, 1 м ²	Беда ўсимлигининг бўйи, см	Бир гектарда етиштирилган беда уруғи ҳосили
1. Умуман суғорилмаган	38	86	7,42
2. Шоналаганда бир марта суғорилганда	35	104	7,38
3. Гуллаганда суғорилганда	37	88	8,68
4. Шонадан ва гуллашда суғорилганда	40	109	5,74

ИСТИҚБОЛЛИ ОЛМА НАВЛАРИНИ ТАНЛАШ ВА АЖРАТИШ

Интенсив боғ барпо қилаётганда нав танлашга катта аҳамият бериш лозим. Чунки навлар боғнинг ҳосилдорлиги ва унинг иқтисодий самарадорлигини белгилайди. Боғ ташкил қилинаётганда ҳудудда қайси навлар яхши ўсиш- ривожланиши, ҳосилдорлиги, мевасининг сифати ва иқтисодий самарадорлиги юқори бўлган навларга қараб эътибор берилади, яъни ҳар бир хўжаликнинг тупроқ-иқлим шароити ва йўналишидан келиб чиққан ҳолда навлар танланади.

Хусусан, Қашқадарё вилояти шароити учун истиқболли бўлган навларини танлаш ва ажратиш мақсадида, Академик М.Мирзаев номи Боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий-тадқиқот институти Самарқанд ҳамда Фарғона илмий-тажриба станцияларидан 2009-2016 йиллар мобайнида олманинг 70 дан ортиқ навлари Қашқадарё илмий-тажриба станциясининг Бобод ва Паргуза тажриба майдонларида ўрганилди.

Олиб борилган илмий тадқиқот ишлар натижасида Қашқадарё вилоятининг чўл минтақаси шароити учун истиқболли бўлган ММ-106 паст бўйли пайвантакка уланган олма навларининг ҳосилдорлиги, касаллик ва зараркундаларга чидамлилиги, эрта — 3-4 йилда ҳосилга кириши, иссиқ ва совуққа чидамлилиги, мевасининг сифати билан ўрганилаётган навлардан устун туриши аниқланди.

Тадқиқотлар жараёнида, меваларни сортларга ажратиш Мичурин (1973), узум навларини сортларга ажратиш “Виноградарство с основами ампелографии” (1978г), дарахтларнинг ўсиш динамикаси ҳар 10 кунда В.В. Смирнова ва А.А.Молчанова (1964), математик статистикалар Н.Л. Удольская (1976) усулларида фойдаланилди.

Куйида вилоят учун танланган олма навлари келтирилди.

“Қизил тарам олма”. Дарахтнинг баландлиги 5.0-5.5 м етади. Вегетация даври март ойининг I-II декадасидан бошланади. Вегетация давомийлиги 200-235 кун. 25 мартдан 5 апрель оралиғида гуллайди. Гуллаш муддати 12 кун. Меваси июннинг I-II декадасида пишиб етилади. Ҳар бир дарахтдан ўртача -120-135 кг ҳосил олиш мумкин. Ташишга қулай. Меваси нордон-ширин бўлиб, таркибида 94.9% сув, 9.1% шакар, 1.2% пектин 4.1% мг С витамини бор. Совуққа, иссиқликка ва қурғоқчиликка чидамли.

“Ҳаят”. Дарахтнинг баландлиги 3 м гача бўлади. Вегетация даври март ойининг I декадасида бошланади. вегетация давомийлиги 200-230 кун. 5 апрелдан 25 апрель оралиғида гуллайди. Гуллаш муддати 20 кунгача

давом этади. Меваси 20 июндан 15 июль ўртасида пишиб етилади. Ҳар бир дарахтдан ўртача 60-70 кг ҳосил олиш мумкин. Бир дона мевасининг ўртача оғирлиги-150 г. Ташиш учун қулай. Мевасининг таркибида 83.2% сув, 9.1% шакар, 0.63% турли кислоталар, 9.2 мг% С витамини бор. Совуққа, иссиқликка ва қурғоқчиликка чидамли.

“Ойдин”. Дарахтнинг баландлиги 4.0 м етади. Вегетация даври март ойининг ўрталаридан бошланади. Вегетация давомийлиги 200-235 кундан иборат. 10-20 апрель орали-

ғида гуллайди. Гуллаш муддати 10 кун. Меваси 25 июндан 9 август ўртасида пишиб етилади. Ҳар бир дарахтнинг ўртача ҳосилдорлиги 60-65 кг. Бир дона мевасининг ўртача оғирлиги -120-150 г бўлиб, ўзига хос ҳидга эга ва серсув. Мевасининг таркибида 84.6% сув, 11.6% шакар, 0.76% турли хил кислоталар, 1.15% пектин, 4.9 мг% С витамини бор. Совуққа, иссиқликка ва қурғоқчиликка чидамли.

“Боровинка Ташкентская”. Дарахтнинг баландлиги 7.0 м етади. Вегетация даври 10 мартдан бошланади. Вегетация давомийлиги 200-235 кунни ташкил этади. 9-22 апрель оралиғида гуллайди. Гуллаш вақти 14 кун. Меваси 19 июндан 27 июнь ўртасида пишиб етилади. Ҳар бир дарахтнинг ўртача ҳосилдорлиги 300 кг гача. Меваси серсув. Мевасининг таркибида 86.3% сув, 9.7% шакар, 0.87% турли хил кислоталар, 0.68% пектин, 5.3 мг% С витамини бор. Ташиш учун қулай. Совуққа, иссиқликка ва қурғоқчиликка чидамли.

“Чўлпон”. Дарахтнинг баландлиги 5.0 м етади. Вегетация даври 20 мартдан кейин бошланади. Вегета-

ция давомийлиги 200-230 кундан иборат. 11-22 апрель оралиғида гуллайди. Гуллаш вақти 12 кун. Меваси 27 июндан 10 август ўртасида пишиб етилади. 10-12 ёшли бир туп дарахтнинг ўртача ҳосилдорлиги 110-130 кг гача. Битта мевасининг ўртача оғирлиги-200-240 г. Мевасининг таркибида 84.5% сув, 11.9% шакар, 1.1% турли хил кислоталар, 1.4% пектин, 6.33 мг% С витамини бор. Ташиш учун қулай. Совуққа, иссиқликка ва қурғоқчиликка чидамли.

Олма нафақат хушхўр балки шифобахш неъмат сифатида азалдан қўллаб келинган. Абу Али ибн Сино ўзининг «Тиб қонунлари» асарида олма меваси хусусида бир қанча маълумотлар қолдириб кетган. Ибн Сино беморнинг мижози иссиқ ёки совуқлигини инобатга олиб, олмани ҳар хил касалликларда қўллаган. У пишмаган олма кўп истеъмол қилинганда буйракда тош ҳосил бўлиши мумкинлиги ҳақида айтиб ўтган.

Бош оғриғида олманинг хосиятлари беҳисоб, унинг таркибида кўплаб шифобахш моддалар мавжуд, глюкоза, фруктоза, сахароза деб аталувчи қанд моддалари, органик кислоталардан пектин, микроэлементлардан темир, калий, марганец, мис, кобальт, В₁, В₂, РР, С дармондорилари унинг шифобахшлигини кучайтирувчи омиллардир. Мия оғриғида олма шарбатини тез-тез ичиб туриш жуда яхши натижа беради. Зўриқиб боши оғриган беморга ҳар куни овқатдан олдин бир чой қошиқ асал билан, бир чой қошиқ олма сиркасини истеъмол қилиб туриш буюрилади.

Янги усулдаги ресурстежамкор интенсив мевали боғларни барпо этиш республикамиз боғдорчилигини ривожлантиришга, янги истиқболли навлар ҳосилдорлигининг янада ортиши эса мева маҳсулотларининг кўпайишига, пировардида аҳоли фаровонлиги ошишига хизмат қилади.

**А.ҚАРШИЕВ,
И.ҲАЙИТОВ,**

Академик М.Мирзаев номи
БУВаВИТИ Қашқадарё илмий-
тажриба станцияси илмий
ходимлари.

СИФАТЛИ УРУҒЛИК КАРТОШКА ЕТИШТИРИШ

Results show when the potato cultivation with the botanical seeds, potato diseases, respectively viruses diseases not transferred to the next generations. That is the reason for the potato seed can be used as a first seed material without viruses diseases.

Картошка уруғчилигининг асосий муаммоларидан бири экиннинг вирус касалликлари билан зарарланишидир. Ўсимлик вируслар билан зарарланганда касаллик турига ва ташқи муҳитга боғлиқ равишда ҳосилдорлиги 10 –15% дан 85 –90% гача камайиши мумкин. Бу касалликларнинг хавфли томони шундаки, улар уруғлик туганаклар орқали кейинги авлодларга ўтади.

Бир қанча олимлар, жумладан, Т.Остонақулов маълумотларига кўра, дунё бўйича кейинги йилларда картошкани вегетатив кўпайтириш билан бирга генератив усулда етиштириш ишлаб чиқаришга жорий этилмоқда. Мустақил ҳамдўстлик давлатларида, АҚШ да, Халқаро картошкачилик илмий-тадқиқот марказида ва Хитойда сифатли уруғлик туганаклар олиш усули сифатида қўлланилмоқда. Ўзбекистон шароитида ботаник уруғидан етиштириб, картошканинг вирусиз уруғчилиги учун соғлом дастлабки, материал яратиш усуллари ишлаб чиқилмоқда.

Картошкачиликда харажатларнинг 60-65% уруғлик материал учун сарфланиши ҳисобга олинса, картошка етиштиришни кўпайишининг асосий муаммоларидан бири уруғлик материал эканлиги аёнлашади.

Генератив уруғлардан кўпайтиришнинг яна бир афзалликлари шундаки, бу усулда етиштирилганда, авлодларга кўп касалликлар жумладан, вирус касалликлари берилмайди. Баъзи муаллифлар картошкани генератив уруғлари орқали кўпайтириш усулини карантинда картошка намуналарини соғлом-

лаштиришда фойдаланишни тавсия этишади. Чунки бундай усулда соғлом ўсимликларни танлаш имконияти юқори бўлади. Шунинг учун бу усул вирусиз асосдаги картошка уруғчилигида дастлабки соғлом материал яратишнинг самарали усули бўлиб хизмат қилиши мумкин. Бу харажатларни генератив уруғлардан етиштириб, 10 марта гача камайтириш мумкин. Бундан ташқари, уруғликни ташиб келтириш ва сақлаш учун боғлиқ бўлган харажатлар кескин камади, яъни бу усулда гектарига бор-йўғи 80-120 грамм уруғ сарфланади.

Биз, Н.И. Вавилов номидаги Ўсимликшунослик илмий тадқиқот институти, А. Г. Лорх номидаги Бутунроссия картошкачилик илмий-тадқиқот институти ва Седек (Москва) уруғчилик фирмаси ва маҳаллий картошка навларининг ботаник уруғларидан тажрибаларимиз объекти сифатида фойдаландик.

Тажрибаларимиз Самарқанд вилоятида жойлашган Сабзавот, полиз экинлари ва картошкачилик илмий -тадқиқот институтининг Самарқанд таянч пункти далаларида олиб борилди.

Тадқиқотларнинг кўрсатишича, генератив уруғлардан етиштирилганда серологик анализлар натижаларига кўра, ўсимликлар вируслар билан жуда кам даражада (1,5 –2,0%) зарарланди.

Генератив уруғлардан етиштириб олинган туганакларнинг 1–2 репродукцияларидан уруғлик мақсадларида фойдаланиш мумкинлиги аниқланди. Генератив уруғликдан етиштирилган туганаклардан уруғ-

лик сифатида фойдаланилганда, уларнинг потенциал имкониятлари 1-туганак репродукциясида қузатилади. Масалан, Илона ва Триумф намуналарининг биринчи туганак репродукцияларининг ҳосилдорлиги гектаридан 19,0 – 18,5 тоннани ташкил этган ёки Дева намунасининг 1-туганак репродукцияси ҳосилдорлиги Невский навининг суперэлита уруғларига нисбатан 2,4 т/га юқори ҳосил берган (жадвал).

Шуни таъкидлаш керакки, иккинчи туганак репродукциясидан бошлаб ўрганилган барча картошка дурагай популяцияларининг ҳосилдорлиги пасайиб боради. Бунинг сабаби туганакларнинг ҳар хиллиги ва ўсимликларнинг вирус касалликлари билан зарарланишининг ошиб бориши билан боғлиқ деб ҳисобланади.

Биринчи туганак репродукция ҳосилдорлиги намуналар бўйича ўртача 18,2 – 23,4 т. ни, иккинчи туганак репродукцияда эса 13,4 – 19,8 т. ни ташкил қилди. Бундай усулда тайёрланган уруғликнинг 3 – репродукцияси экиш учун тавсия этилмайди.

Натижалар генератив уруғлардан етиштириб, картошка вирусиз асосдаги уруғчилиги учун дастлабки материал яратишнинг самарали усули бўлиб хизмат қилиши мумкинлигидан далолат беради.

Самарқанд вилояти шароитида янги ва иқтисодий самарали усул сифатида картошкани ҳақиқий уруғидан етиштириш мумкин.

Етиштирилган биринчи, баъзи ҳолларда иккинчи репродукция туганаклар кам миқдорда вируслар билан зарарланганлиги учун уруғлик материал сифатида фойдаланса бўлади.

Бу усулнинг самарадорлиги нав ва дурагай популяцияларни тўғри танлашга боғлиқ.

Б.ЭШОНҚУЛОВ,

Самарқанд қишлоқ хўжалик институти.

Ботаник уруғидан етиштирилган уруғқўчат ўсимликлари ва уларнинг туганак репродукцияларининг ҳосилдорлиги (2013 й)

т / р	Дурагай популяциялари	Ҳосилдорлик, т/га			
		қўчат	1-туганак репродукцияси	2-туганак Репродукцияси	3-туганак репродукцияси
1	Дева	18,5	23,4	19,8	12,7
2	Илона	14,6	19,0	17,5	10,9
3	Триумф	15,0	18,5	16,2	10,2
4	Вир-8	12,4	18,2	13,4	9,6
5	Санте (St)	суперэлита	суперэлита	элита	1-репродукция

УРУҒЧИЛИККА ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН ХЎЖАЛИКЛАРДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ

Уруғчиликка ихтисослаштирилган хўжаликлар, жумладан пахта ва галла экинлари уруғини етиштирувчи фермер хўжаликларини танлаш ва улар фаолиятини мониторинг қилиб бориш Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг 2006 йил 21 февралдаги 39-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Суперэлита, элита ва кейинги авлодларга мансуб уруғлик пахта етиштириш ҳуқуқига эга бўлиши учун хўжаликлар ўртасида танлов ўтказиш тартиби тўғрисидаги низом” асосида амалга оширилади.

Ушбу низомдаги тартиб ва қоидаларга мувофиқ Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар ҳудудларида пахта уруғини етиштирувчи фермер хўжаликлари жойларда ташкил этилган танлов комиссияси томонидан ўриқдан ўтказилади.

Комиссия аъзоларининг умумий сонининг камида учдан икки қисми иштирок этган йиғилиш ҳақиқий ҳисобланади. Қишлоқ хўжалик экинлари уруғини етиштириш ҳуқуқи 1 йил муддатга берилади. Навбатдаги йилларда эса янгидан танлов комиссияси ташкил этилади. Пахта ва бошқа қишлоқ хўжалик экинлари уруғларини етиштиришга ихтисослаштирилган хўжаликлар мазкур фаолиятларни амалга оширишлари учун қуйидаги шарт-шароитларга эга бўлиши керак:

- уруғлик майдонлари юқори унумдор, механизация ёрдамида ишлов беришга қулай, сув билан таъминланган, шўрланмаган ва текис далаларга жойлаштирилади;

- алмашлаб экиш ва агротехник тадбирларни ўз вақтида ўтказиш дастурини тузиш ва улар томонидан бажарилган ишлар бўйича ҳисобини олиб бориш;

- суперэлита, элита ва кейинги авлодларга мансуб экин майдонларини ихчам қилиб жойлаштириш, белгиланган тартибда ва мақбул муддатларда оралиқ агротехнологик ҳимоя масофаларини сақлаган ҳолда экиш;

- амалда фойдаланишга рухсат этилган перепаратлар билан ҳар хил касалликлардан зарарсизлантирилган уруғларни экиш;

- йилига камида икки ёки уч марта нав тозалиги бўйича дала кўригидан ўтказиб, навга хос бўлмаган экин тупларидан тозалаш ишларини ташкиллаштирилади.

Пахта ва бошоқли дон экинларининг суперэлита, элита ва кейинги авлодларга мансуб уруғлари Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг 2014 йил 20 майдаги 2 – сонли буйруғи билан тасдиқланган «Экинбоп уруғлар етиштириш мақ-

садида экилган навли қишлоқ хўжалик экинларини абробация қилиш шароити тўғрисидаги низом» асосида тегишли манфаатдор вазирликлар ва давлат идораларининг мутахассисларидан тузилган комиссия иштирокида, абробация қилиш йўли билан аниқланади.

Уруғчиликка ихтисослаштирилган хўжаликларда Ўзбекистон Республикаси бухгалтерия ҳисобининг 1-сонли “Ҳисоб сиёсати ва молиявий ҳисобот” миллий стандарти (1-БҲМС, рўйхат рақами 474.1998 йил 14 август)даги тартиб-қоидалар асосида хўжалик фаолиятлари йўналишларидан келиб чиққан ҳолда, ҳисоб сиёсатини мустақил равишда белгилайдилар ва юртадилар.

Амалда, ҳисоб сиёсатини хўжаликнинг бош бухгалтери ёки унга хизмат кўрсатувчи бухгалтерлик фирмалари томонидан ишлаб чиқилади ва хўжалик раҳбарининг буйруқлари ёки фармойишлари, қарорлари билан тасдиқланиб расмийлаштирилади. Ҳар бир хўжаликларда ҳисоб сиёсатини ишлаб чиқиш ва уни амалда қўллаш жараёнларида бухгалтерия ҳисобини юритишнинг умумий тамойиллари сақланиб қолиниши зарур:

- хўжалик жараёнларини бухгалтерия ҳисоби счётларида икки ёқлама акс эттириш;

- аналитик счётлар маълумотларининг, синтетик счётлар маълумотларига мос келиши;

- дастлабки ҳужжатлардаги маълумотларнинг, йиғма ҳужжатлардаги маълумотларга мос келиши;

- бухгалтерия ҳисоб маълумотларининг узлуксизлигини, ишончлиги ва ҳаққонийлигини таъминлаш.

Ўзбекистон Республикаси “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги қонунининг 11 моддаси билан (янги таҳрирдаги рўйхат рақами 404 ЎРҚ, 2016.й 13 апрель) бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини ташкил этишни бухгалтерия ҳисоби субъектининг раҳбари зиммасига юклатилган.

Ушбу қонунда белгиланган тартибда ва шарт-шароитлардан келиб чиққан ҳолда, бухгалтерия ҳисоби

субъектининг раҳбари ва бош бухгалтери ёки ҳисобчи ходим билан ҳамкорликда уруғчиликка ихтисослаштирилган хўжаликлар (фермер ва ўқув тажриба ва бошқа субъектлар)ида ўз фаолият йўналишларига қараб, бухгалтерия ҳисобини ташкил этишлари керак.

Уруғчиликка ихтисослаштирилган хўжаликларда бухгалтерия ҳисобини юритишининг ўзига хос хусусиятлари қуйидагилардан иборат:

- қишлоқ хўжалик экинлари навларини етиштиришга сарфланган харажатлар, ҳосилдорлик, ялли ҳосил, олинган даромад, илмий тадқиқотлар ва кузатишлар бўйича аналитик ҳисобини, ҳисоб (ҳисоб дафтарлари, ҳисоб регистрларда)ларини юритиш;

- етиштирилган навли уруғнинг сифатини давлат стандартларига тўла жавоб беришини аниқлаш учун дала шароитидаги кузатувлар ва лабораторияларнинг таҳлилий ҳулосаларини, меъёрий кўрсаткичлар билан таққослаш ва иқтисодий таҳлил қилиш;

- уруғлик хўжаликлариди ва тажриба участкаларида ҳисобот даврининг охиридаги молиявий ҳисобот тузиш, шунингдек, зарурият туғилганда ўсимликларнинг турлари ёки ҳар бир навлари бўйича аналитик ҳисоб рақамларидаги мавжуд маълумотлар умумлаштирилиб, ҳар бир экин турлари, навлари бўйича сарфланган харажатлар ва маҳсулотлардан олинган уруғ турлари бўйича миқдор кўрсаткичлари ҳисобга олиниб, уруғларнинг турлари бўйича таннархи аниқланади;

- иқтисодий таҳлил натижаларида кўра, минтақавий тегишли комиссия ва мутахассисларнинг ҳулосалари асосида қишлоқ хўжалик экинлари уруғларининг давлат стандарти талаби даражасига мос келадиган истиқболли нав уруғлари экишга тавсия этилади;

- ишлаб чиқаришга тавсия этилган, ҳар бир истиқболли навли экин уруғлари бўйича самарадорлик даражаси алоҳида-алоҳида ҳисобга олинади.

Ҳулоса қилиб айтганимизда, қишлоқ хўжалигида уруғчилик соҳасини янги, юқори сифатли технологиялар асосида, замон талаби даражасида юритиш, соҳани модернизациялаш ҳамда истиқболли ривожлантириш, умумдавлат иқтисодиётининг барқарор ўсишининг таркибий қисмларидан биридир.

Ч.РИЗАЕВ,
и.ф.н.

ЭКОЛОГИК МЕНЕЖМЕНТНИНГ НАЗАРИЙ ВА УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ

Иқтисодиётни эркинлаштириш ва турли мулк шакллари ша-роитида хўжалик субъектлари фаолиятининг эркин рақобат асо-сида йўлга қўйилиши, шунингдек, бозор субъектлари фаоли-ятининг ҳар бир имконият ва ресурслардан самарали фойдала-ниш ҳисобига ташкил этилишига эришиш шу кун талаблари-дан биридир.

Бу жараёнда менежментга тая-ниш, унинг усуллари ва тамойилла-ридан фойдаланиш иқтисодиёт тар-моқлари учун ғоят муҳим категория-лардан бири бўлиб, у табиий ресурслардан самарали фойдаланиш жара-ёнларини қамраб олади ва бу экологик менежментда ўз ифодасини то-пади.

Экологик менежмент тизимида табиий муҳит ҳолатини кузатиб бо-риш давлат хизматида муҳим аҳами-ятга эга бўлиб, табиатда бўладиган физикавий, кимёвий биологик, гид-рологик, сейсмологик ва бошқа ўзга-ришларни кузатиш, маълумот тўплаш, ер, сув, ўсимлик ва ҳайво-нот дунёси, ер ости бойликлари ва атмосфера ҳавоси ҳамда аҳоли ҳаёти ва соғлиғига хавфли ва зарарли таъ-сир этувчи омилларни ўрганиш, ат-роф-табиий муҳитда бўладиган ўзга-ришларни давлат органлари ва кенг аҳоли қатламларига етказиш каби фаолиятни ўз ичига олади.

Экологик менежмент бўйича олиб борилаётган тадқиқотимизнинг асосий вазифаси хўжалик юритувчи субъектлар ва жамият аъзоларининг экологик менежмент йўналишида чуқур экологик-иқтисодий фикрлаш тафаккурини шакллантириш ва ри-вожлантириш, илмий асосланган фикр-мулоҳазалар ёрдамида хулоса-лар чиқариш, ишлаб чиқилган тав-сияларни тақдим этиш, экологик менежментнинг назарий ва амалий муаммолари ечимини топишда етар-ли даражада назарий-методологик асосларни тайёрлашдан иборатдир.

Табиий ресурслардан фойдала-ниш соҳасида экологик менежмент-нинг услубий асослари ва ривожла-ниши масалаларини тадқиқот иши сифатида ўрганиш мавзунинг дол-зарблигидан далолат беради.

Дунё ва Ватанимиз тажрибалари шуни кўрсатадики, барқарор иқти-содий ривожланиш табиатни вайрон этиш, табиий ресурсларни тамом қилиш ҳисобига амалга ошириб бўлмайди ва аксинча атроф-муҳит-нинг зарур сифатини сақлашни куч-ли иқтисодиётсиз амалга ошириш мумкин эмас. Шу сабабдан экология иқтисодиёти доирасида биринчидан, иқтисодиётда табиий экологик ша-

роит ва ресурслардан экологик хавфсиз йўналишларда унумли фой-даланиш, иккинчидан, атроф-муҳит-нинг иқтисодиёт таъсирида емири-лиши ва ифлосланишининг зиёни-ни бартараф этиш ва уларнинг ол-дини олиш имкониятини берувчи мақсадга мувофиқ усуллар ва тадбир-ларни асослаб бериш ва ишлаб чи-қиш талаб этилади. Бу муаммолар та-биий-тарихий характердаги қонуни-ятлар асосида ҳамда жамиятнинг ўзгариб турадиган эҳтиёжлари ва янги қийматлар тизимининг шаклланиши-ни ҳисобга олиб ҳал этилиши керак.

Экология иқтисодиёти ва айниқ-са, унинг барқарорлик асоси бўлган экология менежменти, шунингдек, мазкур ишнинг энг муҳим вазифала-ридан бири, мамлакат ва унинг бар-ча минтақаларида табиий-экологик ва ижтимоий-иқтисодий салоҳиятни ҳар томонлама ҳисобга олган ҳолда миллий иқтисодиётни барқарор ри-вожлантиришни таъминлаш бўйича илмий асосланган тавсияларни иш-лаб чиқишдан иборат.

Сув азалдан энг азиз табиий неъмат, ҳаёт манбаи, барча халқлар учун ривожланиш ва фаровонлик асоси бўлиб келган. Сув ҳар бир дав-латнинг геоиқтисодий, геосиёсий ривожланишига бевосита таъсир қилибгина қолмасдан балки, ўша мамлакатнинг миллий ва озиқ-овқат хавфсизлигини ҳам таъминлайди.

Мустақиллик йилларида мамла-катимизда сувдан фойдаланувчилар-нинг ва сув истеъмолчиларининг мажбуриятлари борасида яратилган ва тобора такомиллаштириб борила-ётган мукамал ҳуқуқий асослар ва қабул қилинган қонунларнинг сўзсиз ижросини таъминлаш маса-ласи тобора долзарб аҳамият касб этмоқда.

Сув ресурсларидан самарали фой-даланиш ва бу борада амалга оши-рилаётган ишлар, сувдан фойдала-ниш борасидаги қонун ҳужжатлари-ни такомиллаштириш, сув истеъмол қилишда уни тежаш ва сув ресурслари сифатини яхшилаш, трансче-гаравий сув ресурсларидан фойдала-ниш, қишлоқ хўжалиги экинлари-ни суғоришда замонавий суғориш тизимларини жорий этиш, суғориш-

да сувдан тежамли фойдаланишнинг замонавий тадбирлари, сувдан сама-рали фойдаланишда Сув истеъмол-чилари уюшмасининг ўрни ҳамда соҳада олиб борилаётган илмий из-ланишлар ўз натижасини бера бош-лади.

Ифлосланган сув кўплаб касал-ликларнинг ривожланишига олиб келади. Шу сабабли сувдан рацио-нал фойдаланиш, унинг тозалиги-ни сақлаш ва муҳофаза қилиш ҳозирги вақтда энг долзарб масала-лардан бири ҳисобланади. Олимла-римизнинг маълумотларига кўра, республикамизнинг йиллик юза сув ресурслари 99,5 км³ га тенг бўлиб, унинг фақат 12,2 км³ қисми шу ўлка худудида ҳосил бўлади. Демак, сув ресурсларини муҳофаза қилиш ҳам икки йўналишда олиб борилмоғи зарур.

Биринчидан, уни миқдорий жи-ҳатдан камайишдан сақлаш бўлса, иккинчидан, унинг ифлосланиш ва минераллашиш даражаси ошиб ке-тишининг олдини олишдир.

Юқоридаги фикрлардан келиб чиққан ҳолда, ер-сув ресурсларидан оқилонга фойдаланишнинг қуйида-ги йўналишларини тавсия этамиз:

-ер-сув ислохотларини қонулар асосида ўтказиш, уларни фойдала-нувчиларга бериш, сотиш;

-захланиб, шўрланган ерларда ирригация-мелиорация тадбирлари-ни вақтида ва сифатли амалга оши-риш;

-янги, самарали техникалар ва илғор технологияларни ишлаб чиқа-ришга жорий этиш;

-илмий-амалий жиҳатдан асос-ланган алмашлаб экишга эътибор-ни кучайтириш;

-экологияга салбий таъсир кўрсатмаган ҳолда кимёвий восита-лардан оқилонга фойдаланиш;

-селекция, уруғчилик ва агротех-ник тадбирларни сифатли амалга ошириш;

-ер ва сув муносабатларини тако-миллаштириш ва эркинлаштириш лозим.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мум-кинки, мамлакатимизни барқарор ривожлантириш иқтисодий -эколо-гик омилларнинг бир-бири билан уз-вий боғлиқлиги асосида содир бўлар экан, табиат-жамият муносабатлари тизимида бу борадаги барча тўсиқ-лар бартараф этилиши лозим.

И.НОСИРОВ,

ТДИУ мустақил тадқиқотчиси.

ШИЖОАТДАН БЎСТОН ЯРАЛГАЙ

Инсон умри кўхна тарих олдида бир сониялик вақтга ҳам тенг эмас. Лекин ушбу қисқа умрни ўзгаларга яхшилик қилиш, бунёдкорлик, яратувчанлик ишларига сарфлаш, шу туфайли юрт, халқ олқишига, ҳурматига сазовор бўлиш ҳаммага ҳам насиб қилавермайди. Бугун фарзандлар, невара-чеваралар ардоғида кексалик гаштини сураётган Тўхтамиш Боймиров шундай бахтга эришган инсонлардан бири.

Мамлакатимиз кекса авлод қишлоқ хўжалик ходимлари ўртасида Тўхтамиш Боймиров номини эшитмаган, уни танимайдиган, билмайдиган одам кам топилади. У 1935 йили Қашқадарё вилоятининг Некуз қишлоғида туғилган. Бошқа қишлоқ болалари каби мактабга қатнаган, қиру адирларда қўй-қўзи боқиб катта бўлган. Кейин эса олам-олам орзулар билан Тошкентга отланган. Мақсади, олий ўқув юртида ўқиш, ўқишни битиргач юрт, халқ фаровонлиги йўлида ҳалол меҳнат қилиш эди.

Т. Боймиров 1957 йилнинг август ойида Тошкент темир йўллари транспортини инженерлари институтини битириб, Туркменистоннинг Чоржўй темир йўли участкасига ишга йўланма олади. Ўша пайтдаги тартиб-қоидага қўра олий ўқув юртини тугатган талаба икки йил йўланма берилган жойга бориб ишлашга мажбур эди. Бўлмаса унга институтни тугатганлик тўғрисидаги диплом берилмасди.

— Битирув имтиҳонлари тугагач ҳаммамиз ҳар томонга кетишга тайёргарлик кўра бошладик, — дея ўша даврларни хотирлайди отахон. — Бир куни институтга бордим. Ректорат ёнидаги йўлакдаги ҳар хил эълон ва ёзишмалар, буйруқлар, дарс жадваллари осиб қўйиладиган жойда янги бир эълонга уч-тўрт киши кўз ташлаб туришган ва шу асосда ниманидир муҳокама қилишаётган экан. “Мирзачўлга бормайсанми, Толик?” деб қолди эълонга ишора қилган ўртоқларимдан бири. Мен эълонга кўз ташладим ва “Мирзачўлқурилиш” бош бошқармаси раҳбарияти ёш муҳандисларни Мирзачўлга ишга чорлаётганидан хабардор бўлдим. Шунда юрагимда аллақандай илиқлик пайдо бўлганини ва бу туйғу бутун вужудимни чулғаб олганини сездим. Ўша пайтларда Ўзбекистонда ишда қолиш биз ёшлар учун катта омад ва бахт ҳисобланарди.

— Бу ерда менга биринчи қурилиш бошқармасига йўланма беришди ва иш фаолиятимни Мирзачўлнинг Боёвут участкасида жойлашган ташкилотда бошладик, — дея сўзида давом этди Тўхтамиш Боймиров. — Ташкилотимиз жойлашган

жамоа хўжалиги чўл ҳудудидаги тупроғи оғир участкалардан саналишидан ташқари, Бекобод шамолининг йўналишларига тўғри келиб, шамолнинг тезлиги айрим пайтларда секундига 40 метрга етар, довул кўзгалганда ташқарида одам ўзини зўрга тутар, у одамни учиргудай бўларди. Қум ва тупроқ уюмларини шипириб келиб, кўча-кўйда кўз очирмасди.

1956 йили ташкил этилган “Мирзачўлқурилиш” бош бошқармаси ўз фаолияти кўламига кўра, нафақат Мирзачўлдаги, балки Ўрта Осиёдаги энг йирик қурилиш мажмуаларидан бирига айланди. Янги лойиҳа ва режага асосан “Дўстлик” каналининг

Суратда: Т.Боймиров (ўртада) Ўзбекистон халқ шоираси Зулфия ҳамда бир ғуруҳ ижодкорлар билан

ўзанлари кенгайтирилиб, у бир неча километрга узайтирилди. Сирдарёдан бошланадиган Жанубий Мирзачўл канали қазилиб, чўлга сув оқизилди. Мирзачўл тарихида биринчи марта ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва мўътадиллаштириш мақсадида бир қатор коллекторлар деярли қайта қурилди. Қисқа муддатда Мирзачўлда ўзлаштирилган экин майдони 500 минг гектардан ошди ва бу ерларда 40 дан ортиқ давлат хўжалиги, 20 дан ортиқ туман ва шаҳар, Сирдарё ва Жиззах вилоятлари ташкил топди. Республика харитасида янги маъмурий-маданий марказлар — Гулистон ва Янгиер шаҳарлари пайдо бўлди. Меваларининг шарбати, айниқса Мирзачўл қовунларининг довуғи оламга таралди. Бу ютуқлар XX аср ва унинг иккинчи ярмида Мирзачўлни ўзлаштиришда ўзбек халқи, жумладан Тўхтамиш Боймиров каби инсонлар кўрсатган матонат ва жасорат натижасидир.

Албатта, Жиззах ва Сирдарё вилоятлари қишлоқ хўжалигида эришилаётган бугунги ютуқлари билан қиёслаганда бу рақамлар унча катта бўлмаслиги мумкин, лекин у пайтда бу ҳақиқий қаҳрамонлик эди, десак асло хато бўлмайди.

— Биздан бир кун бўлса-да олдинроқ чўлга келганларнинг барчасини ўзимга устоз деб биламан, — дейди отахон. — XX асрда Мирзачўл учун жон олиб, жон берганларнинг абадул-абад миннатдорчилиги билан этагидан тутгим келади. Ўйлайманки, Мирзачўлни ўзлаштиришда халқимиз, ота-боболаримиз томонидан кўрсатилган жонбозлик ёшлар учун ибрат намунаси бўла олади.

Тўхтамиш ака меҳнатсеварлиги, инсонпарварлиги туфайли қисқа фурсатда эл ҳурматига сазовор бўлди. Муҳандис, прораб, бошқарма бошлиги лавозимларида самарали фаолият кўрсатди.

Серғайрат, тиниб-тинчимас Т. Боймировнинг фидокорлиги, ташаббускорлиги республика раҳбарияти назаридан четда қолмади. 1978 йили Жиззах вилоятининг биринчи раҳбари этиб тайинланди. Бу лавозимда тинмай меҳнат қилган Т.Боймиров 1983 йилда Республика Сув қурилиш давлат қўмитаси раиси сифатида иш фаолиятини давом эттирди ва нафақага чиққунига қадар шу лавозимда самарали меҳнат қилди. У қаерда, қайси лавозимда ишласин ҳаёти, орзу умидлари доимо Мирзачўл билан чамбарчас боғлиқ бўлиб қолаверди. Шундан бўлса керак, ўтган асрнинг иккинчи ярмида қақраб ётган дашту биёбонда бўстонга айланган Мирзачўл ҳақида сўз кетганда, фахрифтихор билан оддий муҳандисликдан “Мирзачўлқурилиш” бош бошқармаси бошлиғи вазифасигача йўлни босиб ўтган Тўхтамиш Боймировнинг номи тилга олинади.

Жонажон Ўзбекистонимизнинг бугунги кекса авлоди дунёда энг бахтиёрлардан десак, муболаға бўлмайди. Буни уларнинг юриш-туришидан, гулгун сиймолари билан давраларга файз киритишидан, юз-кўзларидан, яратганга, ҳаётга, давлатимизга шукроналик, миннатдорчилик сўзларидан ҳам англаш қийин эмас. Шундай отахонлар орасида Тўхтамиш ота Боймиров ҳам бор. У кексаликни тан олмай ёшларни Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялаш, улар онгира миллий қадриятларимизни сингдириш ишлари билан шуғулланмоқда. Мақоламиз сўнгида отахонга узоқ умр, яна кўп йиллар фарзандлар, набиралар ардоғида бўлишини тилаб қоламиз.

М.ТОИРОВ,
ўз мухбиримиз.

АКАДЕМИК ШУКУР ИБРАГИМОВ

90 ЁШДА

Абу Райҳон Беруний номидаги Давлат мукофоти лауреати, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган агроном, қишлоқ хўжалик фанлари доктори, профессор, академик Шукур Ибрагимов 5 март куни табаррук 90 ёшга тўлади.

Тошкент шаҳрида таваллуд топган Ш.Ибрагимов 1948 йили Тошкент қишлоқ хўжалик институтининг (ҳозирги Тошкент давлат аграр университети) агрономия мутахассислиги бўйича имтиёзли дипломи билан тугаллаган. Меҳнат фаолиятини 1953 йили ЎзФА қишлоқ хўжалик институтида лаборантликдан бошлаган. Шу йили ЎзФА Президиумининг йўлланмаси билан Фарғона вилояти Ёзёвон воҳаси ерларини ўзлаштириш мақсадида ЎзФАнинг Мелиорация тажриба станциясига юборилди. У 1954-1957 йиллар давомида мазкур станциянинг кичик илмий ходими ва илмий котиби лавозимларида ишлади.

1954 йили “Ўза илдизининг кўчат сонига ва сув режимига қараб ривожланиши” мавзусида номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди.

1957-1964 йиллари ЎзФА ўсимликлар генетикаси ва физиологияси институтида катта илмий ходим, ўсимликларни ривожланиши биологияси лабораториясининг мудири, 1965 йилдан бошлаб мазкур институт бош директорининг муовини лавозимларида фаолият кўрсатди.

Катта ташкилотчилик қобилиятини намойиш эта олган Ш.Ибрагимов 1965 йилнинг 15 апрелида Ўзбекистон Пахтачилик илмий-текшириш институти (СоюзНИХИ)нинг марказий селекция станциясига директор этиб тайинланди.

1974 йили “Ўза селекциясида ўсимликнинг ҳар хил ўсиш даврида радиация нурунинг таъсирини ўрганиш ва услубларини ишлаб чиқиш” мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди ва унга 1976 йилда профессор унвони берилди.

1976-1978 йиллари Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирининг муовини бўлиб ишлади.

Кейинчалик собиқ Г.С.Зайцев номидаги Бутуниттифоқ ўза селекцияси ва уруғчилиги илмий-тадқиқот институти директорининг илмий ишлар бўйича ўринбосари. 1980-1984 йиллари собиқ “Союзх-

лопок” илмий ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори ўринбосари лавозимларида ишлади.

Ш.Ибрагимов ўза ва бошқа қишлоқ хўжалик экинларининг селекцияси, генетикаси, биологияси, уруғчилиги, мутагенези, ўза агротехникаси соҳасида жаҳонда йирик олимлардан биридир. Олим томонидан ишлаб чиқилган ўсимликларни ўсиш фазаларида нурлантириш йўли билан бир қатор янги истиқболли ўза нав ва тизмалари яратилган. Булар қаторига селекция жараёни учун қимматли бошланғич материаллар ҳисобланган Мутант-1, Мутант-2, Мутант-3, Мутант-4 ва бошқаларни киритиш мумкин.

Академик Ш.Ибрагимов ишлаб чиқаришга жорий этилган ва истиқболли “Қизил-Ровот”, “Уйчи-2”, “Андижон-60”, “С-7510”, “С-7512”, “Оқдарё-6”, “Хоразм-127”, “Денов”, “С-2602”, “С-2606” ҳамда ингичка толали “С-6029”, С-6030; С-6037, С-6040, Термиз-14, Термиз-16, Термиз-31 навлари муаллифи ва ҳаммуаллифи ҳисобланади. Бу навлар ўз вақтида 500 минг гектаргача майдонларни эгаллаган ва ҳозирда Хоразм-127, Хоразм-150 навлари кенг майдонларга экилмоқда.

Олим тезпишар ва юқори ҳосилли Термиз-14 навини яратишда ва агротехникасини ишлаб чиқишда фаол қатнашгани учун 1987 йили Абу Райҳон Беруний номидаги Давлат мукофоти сазовор бўлган.

Олимнинг илмий ижоди сермахсулдир. У “Ўзанинги янги шакллари олиш услуби”, “Ўзанинги вилтга чидамлилигини аниқлаш услуби”, “Фунгицид”, “Тукли чигитни дражеллаш усули” каби ихтиролари учун муаллифлик гувоҳномалари олган. Олим томонидан чигитларга экишдан олдин ишлов бериш сифатини ошириш, ўсимликларни ўсиши ва ривожланишига ер намлиги ва ҳароратининг таъсири, ўзанинги оқпалак касаллигига чидамли сифатли ва юқори тола чиқимиға эга навлари селекцияси, пахта уруғчилиги ашёсини машина

ёрдамида териш, ўза мутагенези, ўза селекциясига радиация нуруларини таъсири каби мавзуларда 300 га яқин илмий мақолалари чоп этилган. “Ўсимликни нурлантириш, ўза мутагенези ва селекцияси”, “Ўзанинги узоқ шаклини дурагайлалаш, нурлантириш ва рекомбинация”, “Ўза биологияси” каби қимматли монография ва атласларни яратган.

Ш.Ибрагимов юқори малакали мутахассисларни тайёрлашга ҳам катта эътибор беради. Унинг раҳбарлигида пахтачилик илмининг турли соҳалари бўйича 15 та фан номзодлари етишиб чиқди. Ҳозирги кунда ҳам бир қанча ёш олимлар тадқиқот ишларига илмий раҳбарлик қилиб келмоқда.

Унинг бутун илмий, ташкилий ва раҳбарлик фаолияти республикамизнинг қишлоқ хўжалигини, айниқса, пахтачилигини ривожлантиришнинг долзарб муаммоларини ҳал қилишга қаратилган. Қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари уни соҳа жонкуяри сифатида яхши танийди ва ҳурмат қилади.

Академик Ш.Ибрагимов айни кунларда мустақил Ўзбекистонимиз қишлоқ хўжалик фани ва ишлаб чиқаришини янада юксалтириш, айниқса, янги серҳосил, эртапишар, сифатли тола берувчи ўза навларини яратиш ва уларни ишлаб чиқаришга жорий этиш ҳамда ўза селекциясида мутантларро чатиштириш самарасини аниқлаш бўйича лойиҳа раҳбари сифатида тадқиқотлар олиб бормоқда.

Шукур Ибрагимов тўрт нафар фарзанднинг отаси, 37 нева-эвараларнинг бобоси. Фарзандлари турли соҳалар бўйича мамлакатимиз тараққиётига муносиб ҳисса қўшиб келишмоқда.

Биз фурсатдан фойдаланиб Шукур отамизга мустаҳкам соғлиқ, узоқ умр, оилаларига хотиржамлик, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришдаги ишларига улкан муваффақиятлар тилаб қоламиз.

ПСУЕАИТИ жамоаси.

ЎЗБЕК ЛИМОНЧИЛИГИ АСОСЧИСИ

Жаҳон тиббиёт аҳли лимонни "била шифокори" деб атайди. Боиси лимон шифобахш хусусиятларга ниҳоятда бой мева. Мана шу экиннинг Ўзбекистонга келтирилиши-ю, унинг мамлакатимиз бўйлаб иссиқхоналарда кенг миқёсда экилишига сабабчи бўлган инсон Зайниддин Фахриддиновдир. Ўтган асрда бу боғбон ўз изланишлари ва эришган натижалари билан юртимизда цитрус ўсимликлар етиштириш бўйича мактаб яратган.

фахрий академиги, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган агроном, Соғлиқни сақлаш аълочиси Зайниддин Фахриддинов ўз даврининг бир қанча давлат мукофотлари билан тақдирланган. Уларнинг барчаси машаққатли изланишлар, узлуксиз меҳнатлар учун берилган, албатта.

Зайниддин акани яқиндан билган, таниган одамлар уни ҳаётда ниҳоятда камтар инсон бўлганлигини алоҳида таъкидлашади. Бир суҳбатда у "Ютуқларимнинг ҳеч қандай сири йўқ. Бу иш ҳаммининг қўлидан келади. Одам қилган ишни одам бажаради. Фақат ўз ишига меҳр

қўйиш, иймон-эътиқодли бўлиш, ҳалол меҳнат қилиш, шухрат кетидан қувмаслик керак. Сидқидилдан изланган, астойдил ишлаган инсоннинг ортидан шухратнинг ўзи эргашиб юраверади," деган экан.

Фидойи инсон, ўз ишининг устаси, миришкор олим Зайниддин Фахриддинов илмий-амалий тадқиқотлари давомий бўлишини ният қилиб, ҳамма фарзандлари — етти ўғил ва тўрт қизига лимон, апельсин, мандарин етиштириш сирларини ўргатган. Унинг тўртинчи ўғли Муҳаммадазиз отасининг илмий-амалий меросини ўрганиб, орзусини рўёбга чиқаришга астойдил интилмоқда.

Масалан, кўп йиллик изланишлари натижасида у ҳозирда ҳар гектар ердан олинаётган 50-60 тонна лимон ҳосилини 200 тоннагача етказиш усулини ишлаб чиқди. Яқинда Ўзбекистон ФА Полимерлар кимёси ва физикаси институти директори, академик Сайёра Рашидова раҳбарлигида илмий ходим Муҳаммадазиз Фахриддинов цитрус ўсимликларининг ёш кўчатларини қисқа муддатда қаламчадан илдиришдек янгиликни яратишди. Бу изланишлар Ўзбекистон лимончилигининг ёрқин истиқболдан далолат, албатта.

Тоҳир ДОЛИЕВ.

У бутун ҳаётини цитрус ўсимликларини юртимиз тупроқ-иқлим шароитига мослаштириш ва уларнинг янги навларини яратишга бағишлади.

Зайниддин Фахриддинов 1922 йилнинг 8 февралда Тошкент вилоятининг Салор кўрғонида деҳқон оиласида таваллуд топган. Отаси Фахриддин ака бир умр деҳқончилик билан шуғулланиб, касбига бўлган меҳрини ўғлига ҳам сингдирган. Шу боис унинг болаликдан деҳқончиликка иштиёқи баланд бўлган.

Зайниддин 12 ёшли бола бўлишига қарамай, ўзи мустақил равишда мева, сабзавот ва гул кўчатларини экиб, турли изланишлар олиб борган. Масалан, у ерга наъматак уруғини сеппиб, униб чиққан ниҳолларни пайвандлаб, бир кунда 1000-1200 донагача атиргул кўчатларини тайёрлашга эришади.

Шу ўринда юртимизда лимон етиштиришнинг тарихи ҳақида тўхталамиз. 1932 йилда собиқ иттифоқ ҳукумати қарорига биноан Ўзбекистонга Грузиядан лимон, апельсин, мандарин кўчатлари олиб келинади ва 32 та хўжалик ерларига экилади. Аммо кўчатлар уч йиллик синовдан ўтолмайди. Ўзбекистонда тропик ва субтропик ўлкаларга нисбатан қиш анча совуқ бўлгани боис, кўчатларни мослаштири олишмаган.

Лимон, апельсин ва мандарин кўчатларини кўмиб ташлаётганликларини ўз кўзи билан кўрган Фахриддин бобога "Наҳотки, Ўзбекистондай серкўёш ўлкада буларни ўстириб бўлмаса?" деган савол умрбод ҳаловат бермайди. Ушбу жумбоққа ечим топишни ўғли Зайниддинга васият қилади.

1957 йилда З.Фахриддинов ўзи етиштирган атиргул кўчатларини сотиш учун Грузияга олиб боради. Унинг асосий мақсади отасининг ушалмаган орзусини амалга ошириш, яъни цитрус ўсимликлар кўчатларини Ўзбекистонга олиб келиш ва ўстириш эди. Гуржи тупроғидан лимон, апельсин, мандарин, грейп-фрут кўчатла-

рини харид қилиб, олиб келади ва ҳандак усулида иссиқхона ташкил қилиб, ёш ниҳолларни парваришлай бошлайди.

Бир йўла самарага эришиш учун шунинг ўзи кифоя қилмасди. Цитрус ўсимликлар агротехикасини, навларнинг хусусиятларини яхши билмаслик кўплаб қийинчиликларни келтириб чиқарарди.

Бироқ, ўз мақсад ва эътиқодида собит турган захматкаш боғбон янги тажрибанинг машаққатларига сабр қилиб, иссиқхонадаги ниҳолларни меҳр билан парваришlashда давом этаверади.

Бу шифобахш ажойиб тарихий боғни яратувчи ақли расо миришкор деҳқондир.

Ш. РАШИДОВ,
давлат ва жамоат арбоби.

Қилинган меҳнат, чекилган захмат зое кетмайди. Лимон кўчатлари уч йил ўтиб ўзининг дастлабки мевасини беради.

1967 йилга келиб уста боғбон "Ф1-Тошкент" лимон навини яратади. Унинг таркибида лимон кислотаси 4 фоиздан зиёдни ташкил этиб, пўсти билан истеъмол қилиш ҳам фойдалидир. Айнан шу лимон навини кейинчалик фазогирлар самода ҳам синовдан ўтказишган. Бу навли лимон меваси ҳатто ҳозир ҳам энг бозоргир бўлиб, одамлар уни севиб, истеъмол қилиб келмоқда.

Ўтган асрнинг 80-йиларида, боғбон 50 гектарлик иссиқхонада ўзи яратган маҳаллий навлардан лимон етиштирган, изланишларини изчил давом эттириб, лимон, апельсин, мандариннинг юртимиз тупроқ-иқлим шароитига мос 10 дан ортиқ навларини яратишга эришган. Ўша йиллари Ўзбекистон бўйича 500 дан кўпроқ иссиқхоналарда унинг маҳаллий лимон навлари экилган. Шунингдек, лимончи боғбон ўшанда собиқ иттифоқнинг 446 хўжалигига мунтазам равишда бу шифобахш мева ниҳолларини етказиб берган.

Илк бор цитрус ўсимликларни иссиқхона шароитида ўстириб, лимончиликка асос солган ЎЗРФА нинг

ЎЗБЕКИСТОН ҚИШЛОҚ ХОҲАЛИГИ

(«Сельское хозяйство
Узбекистана»)
Аграр-иқтисодий,
илмий-оммабон журнал

МУАССИС:

Ўзбекистон Республикаси
Қишлоқ ва сув хўжалиги
вазирлиги

Бош муҳаррир:

Тоҳир
ДОЛИЕВ

Таҳрир ҳайъати:

Зойир МИРЗАЕВ
Аброр ВАХАБОВ
Музаффар ФАЙЗИЕВ
Шавкат ХАМРАЕВ
Шухрат ТЕШАЕВ
Собиржон ЭРГАШЕВ
Тўлқин ЭШНАЗАРОВ
Содиқжон ТУРДИЕВ
Саидқул АРАБОВ
Яшин ХИДИРОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Ботиржон СУЛАЙМОНОВ
Тоштемир ОСТОНАҚУЛОВ
Шермат НУРМАТОВ
Ўктам УМУРЗОҚОВ
Норқул ХУШМАТОВ
Равшанбек СИДДИҚОВ
Ражаббой ДЎСТМУРОДОВ
Муҳаммаджон ИБРАГИМОВ

2017 йил,
№2. Февраль

Журнал 1922 йил
октябрдан чиқа бошлаган.

ОБУНА ИНДЕКСИ:
якка обуначилар учун – 894
ташкilotлар учун – 895

МУНДАРИЖА

Қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик — бош мезон	1
Б.ТОШНАЗАРОВ. Мулоқот ва манфаатлар уйғунлиги	2
Дехқон далага отланди	3
Ж.АБДУРАЙИМОВ. Уруғлик чигитни сифатли тайёрлаш ва сақлаш	5
А.НАРИМАНОВ, Ж.АБДУРАЙИМОВ. Ғўза навларини тўғри жойлаштириш мўл ҳосил гаровидир	6
С.АЛИҚУЛОВ. Тупроқ ости зичланган қатламни юмшатиш	7
Р.СИДДИҚОВ, Ў.МАХМУДОВ. Кузги ғалла экинларини февраль ойида парваришлаш	8
Х.ЮСУПОВ, Р.СИДДИҚОВ, Б.ҲАЙДАРОВ, М.ЖЎРАЕВ. Омилкорлик даромад келтирар	9
Р.ҲАКИМОВ, Ф.РАСУЛОВ. Эрта эккан, эрта йиғади	11
Р.АБДУЛЛАЕВ. Мевали дарахтлар кўчатларини экиш	13
Р.АБДУЛЛАЕВ, М.ИСРОИЛОВ. Тоғ ва тоғ олди худудларида ёнғоқ мевали дарахтлар парвариши	14
Г.ФАКИРОВА. Фермер васиятига кўра	15
Манзарали дарахтлар	16
Х.АБДУЛЛАЕВА. Плёнқа остида қулпнай етиштириш — мўмай даромад манбаи	17
М.ТОШБОЛТАЕВ, И.ТЎЛАНОВ. Трактор ва тиркамаларни таъмирлаш сифати	18
А.САТТАРОВ. Куч — билим ва тафаккурда	20
Б.ДУШАНОВ. Қишлоқ аҳолиси учун арзон ва шинам уйлар	21
С.РУСТАМОВ. Банк ходими мижоз ҳузурида	22
Я.ХУСАНОВ. “Ўзагролизинг” дехқоннинг энг яқин кўмакчиси	23
К.ЭРГАШЕВ. Меҳнатга яраша даромад	24
Тажрибаларга таяниб	25
Томорқадан бошланган тадбир	26
Боғи борнинг тоғи бор	27
Ф.МИРЗАЕВ. Сара уруғ – мўл ҳосил замини	28
Чўлни бўстон этаётганлар	29
Х.КАРИМОВ. Меҳнати қадрланган ирригатор	30
Дехқон билан ҳамнафас	31
Интилганнинг парвози баланд	32
Қ.АДИЛОВ. Иссиқхоналар: бугун ва эртага	33
Ш.ЖАББОРОВА. Чорвадорлар кўмакчиси	34
Д.НИЗАМОВ. Самарали, тежамкор янги технология	35
Х.ЭРГАШЕВА. Барқарор ривожланиш мақсадлари	36
М.ТОИРОВ. Орошение — первоочередная задача в освоении земель	37
С.РАҲМОНҚУЛОВ, Х.ЖАЛОЛОВ, Ҳ.МАРДАНОВ. Экстремал шароитларга бардошли ғўза навларини жорий этиш – замон талаби	38
А. МАХМАТМУРОДОВ, Э.УМУРЗАКОВ. Качество зерна кукурузы и ее изменение под влиянием фосфорного питания	39
Қ.МИРЗАЖОНОВ, Ф.САТИПОВ, Р.РАҲМОНОВ. Алмашлаб экишда беданинг ўрни	40
А.ҚАРШИЕВ, И.ҲАЙИТОВ. Истиқболли олма навларини таллаш ва ажратиш	41
Б.ЭШОНҚУЛОВ. Сифатли уруғлик картошка етиштириш	42
Ч.РИЗАЕВ. Уруғчиликка ихтисослаштирилган хўжаликларда бухгалтерия ҳисоби	43
И.НОСИРОВ. Экологик менежментнинг назарий ва услубий асослари	44
М.ТОИРОВ. Шижоатдан бўстон яралгай	45
Академик Шуқур Ибрагимов — 90 ёшда	46
Т.ДОЛИЕВ. Ўзбек лимончилиги асосчиси	47

Журнал Ўзбекистон Матбуот ва
ахборот агентлигида 2007 йил
11 январда 0158-рақам билан
рўйхатга олинган.

Манзилими: 100004, Тошкент
Шайхонтохур тумани,
А. Навоий кўчаси, 4-уй.
Тел/факс: 241-50-21, 241-30-31,
241-30-92, 241-61-07.

www.qxjournal.uz

E-mail: qxjournal@qsxv.uz,
uzqx_jurnal@mail.ru

© «O'zbekiston qishloq xo'jaligi»

Босмахонага топширилди: 2017 йил
31 январь. Босишга рухсат этилди:
2017 йил 1 февраль. Қоғоз бичими
60x84 1/8. Офсет усулида офсет
қоғозига чоп этилди. Шартли босма
табоғи 4,2. Нашр ҳисоб табағи 5,0.
Буюртма № . Нусхаси 5000 дона.

«PRINT LINE GROUP» ХК
босмахонасида чоп этилди.

Корхона манзили: Тошкент шаҳри,
Бунёдкор шоҳ кўчаси, 44-уй.

Навбатчи муҳаррир: **Х.МИРЗАЕВ**
Дизайнер: **Н.БОЛТАЕВА**